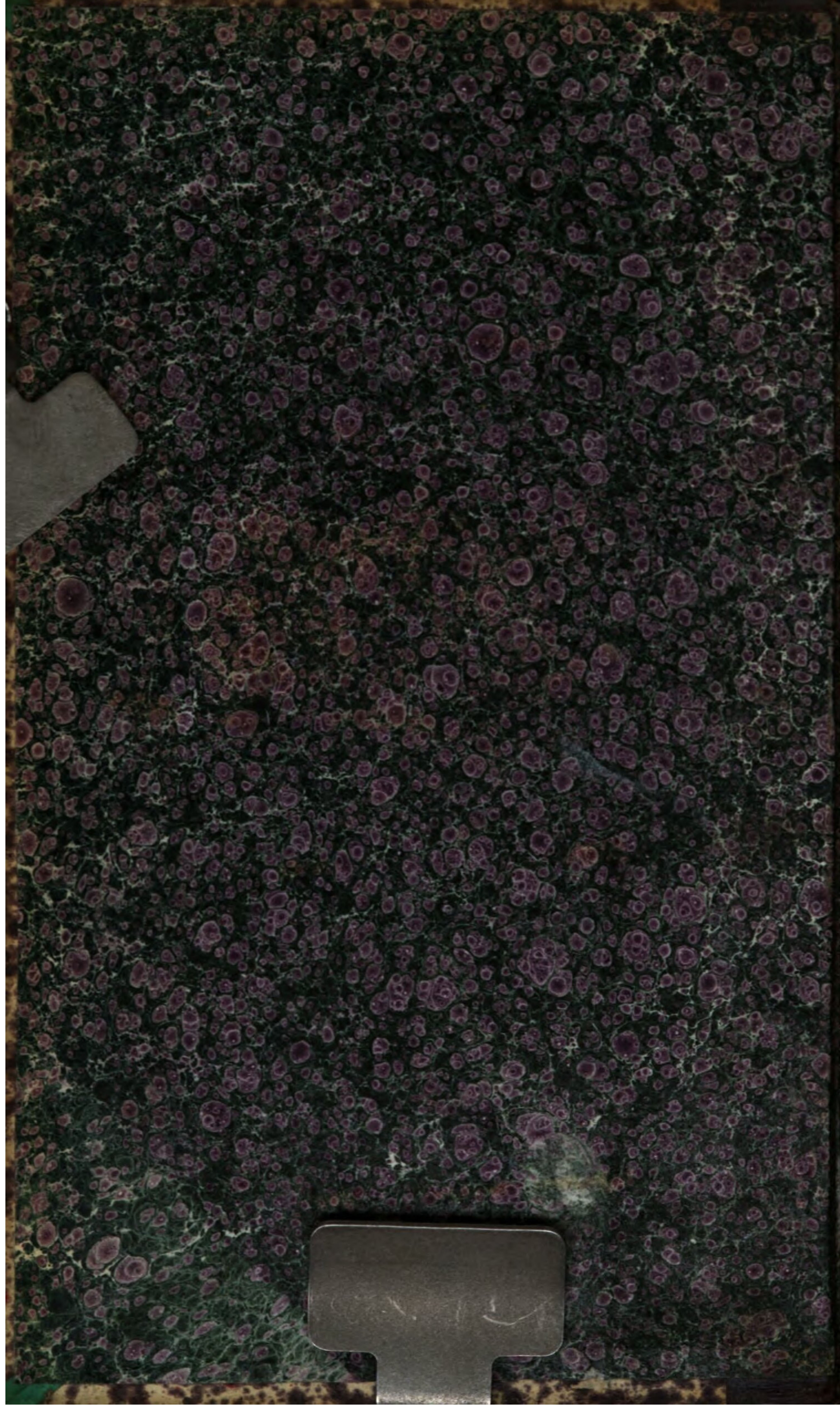

A. or.

Sanscr

5073

Vopadeva

THE
MUGDHABODHA:

A
Sanskrit Grammar,

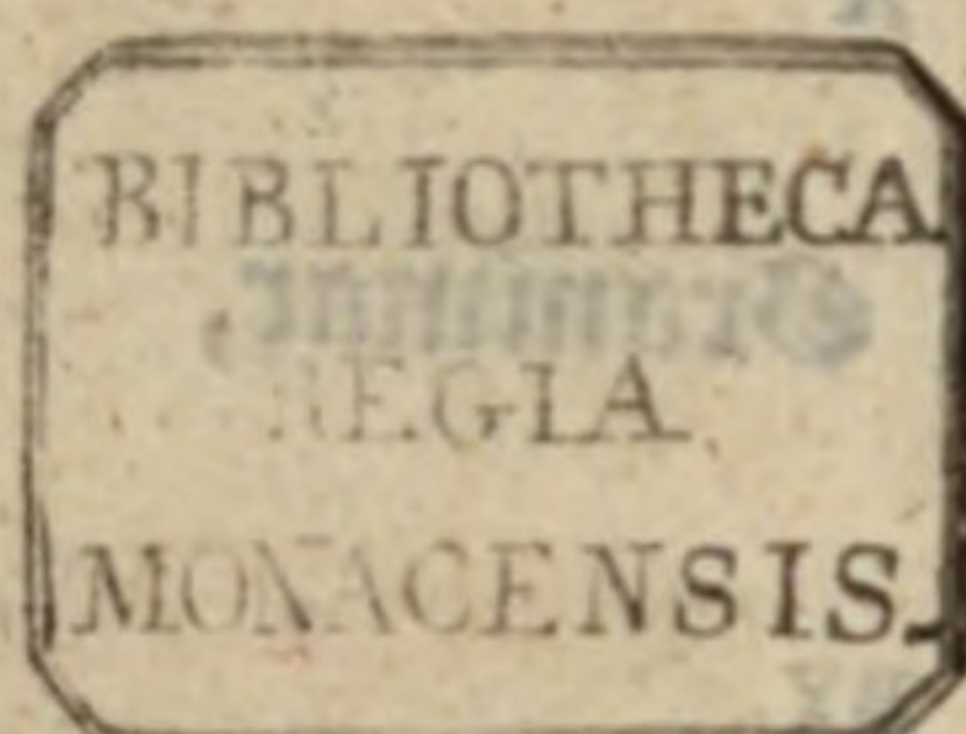
BY
VOPADEVA.

PUBLISHED FOR THE USE OF THE
SANSKRIT COLLEGE,
UNDER THE AUTHORITY OF THE COMMITTEE OF
Public Instruction.

PRINTED AT THE EDUCATION PRESS.

1826.

THE
MUGDHA BODHA:

VOTADEVA.

PUBLISHED FOR THE USE OF THE
SARASWATI COLLEGE,
UNDER THE AUTHORITY OF THE COMMITTEE OF
Public Instruction.

PRINTED AT THE EDUCATION PRESS,

1880.

Page 48 Article

मुग्धबोधव्याकरणस्य सूचिपत्रं ।

पत्र	पत्र
संज्ञा	पवत
अचसन्धिः	मवत्
हस्तन्धिः	मिश्रः
विसन्धिः	अदादिः
संज्ञा	कादिः
अजन्तपुंलिङ्गशब्दः २१	दिवादिः
अजन्तस्त्रीलिङ्गशब्दः ३२	खादिः
अजन्तक्तीवलिङ्गशब्दः ३६	तुदादिः
हसन्तपुंलिङ्गशब्दः .. ४०	रुधादिः
हसन्तस्त्रीलिङ्गशब्दः ५५	तनादिः
हसन्तक्तीवलिङ्गशब्दः ५७	क्र्यादिः
अव्ययशब्दः	चुरादिः
स्त्रीत्यः	ज्यन्तः
षट्कारकं	सनन्तः
समासः	यङन्तः
द्वन्द्वसमासः	लिधुः
वज्रव्रीहिसमासः .. ७८	पं
कर्मधारयसमासः .. ८३	मं
तत्पुरुषसमासः .. ८६	ढभावः
द्विगुसमासः .. ८७	क्तिः
अव्ययीभावसमासः ८८	ल्यः
षट्समासः .. ९०	तृणादिः
तद्धितः .. ९५	क्तादिः
संज्ञा	इष्णादिः

। नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[illegible]

मुग्धबोधं व्याकरणं ।

नमो गणेशाय । मुकुन्दं सच्चिदानन्दं
प्रणिपत्य प्रणीयते । मुग्धबोधं व्याकरणं
परोपकृतये मया । नमःशिवाय इति नम
स्कार सूत्रं । शंशब्दैः । शब्दैर्मङ्गलं स्यात् ।
इति प्रयोजनाभिधेयसम्बन्धाः ।

मग्धबोधं व्याकरणं ।

संज्ञा ।

१ अ इ उ ऋ लृ क ए ओ ङ ऐ औ च
ह य व र ल ज ण न ड म झ ढ ध घ भ
ज ड द ग ब ख फ क्ठ थ च ट त क प
श ष साद्यन्ताख्याः । एषां मध्ये ये वर्णास्ते आदि
वर्णान्तवर्णाः समाहारसंज्ञाः स्युः ।

२ इत्कृते । कस्मैचित् कार्यायोच्चार्यमाणो
वर्ण इत्संज्ञः स्यात् तस्य कार्ये ऽनुच्चारः । यथा ऽचि
कङ्काः संज्ञार्थाः । हसे ऽकार उच्चारणार्थः ।

३ आवत्स्वर्घसु । अ आ अ इति वर्णत्रयं
क्रमेण स्वर्घ सुसंज्ञं स्यात् । वत् शब्दात् इ ई इ इत्या
दिषु च । स्व एज् नास्ति ।

४ अपोऽक्समोर्णकृक्च । समानो अपो
ऽक्च परस्परं णसंज्ञः स्यात् कृक्च । साम्यत्वेकस्था
नत्वं ।

४

मुग्धबोधं व्याकरणं ।

अत्रयं ए ह क ख ग घ ङाः कण्ठ्याः । इत्रयं च छ
ज झ ञ शा ए ऐ यास्तालव्याः । ऋत्रयं ऌ ऒ ढ ढ
ण र षा मूर्द्धन्याः । लृत्रयं त थ द ध न ल सा वा
दन्त्याः । उत्रयं प फ ब भ म वा औ औ औष्याः ।
एषां मध्ये यो येन समः स तस्य तत्र ततः ।

५ चपोदिताकानितार्णः । उकारेता चपेन
इद्रहितेनाकार्णो गृह्यते ।

६ इडोऽरलेङ्गः । इडः स्थाने अर् अल् एङ्
एते णुसंज्ञाः स्युः ।

७ अचआरालैज्त्रिः । अचः स्थाने आ आर्
आल् ऐच् एते त्रिसंज्ञाः स्युः ।

८ प्रपरापसंन्यवानुनिर्दुर्व्यधिसूत्परिप्रत्य
भ्यत्युपाङ्गिः । एते विंशतिर्गिसंज्ञाः स्युः ।

अत्रार्चायां स्वती नातिक्रमे ऽतिः पर्यधीगतौ ।
अपिः पदार्थसंभाव्यगर्हानुज्ञासमुच्चये ।

९ भ्वादिर्धुः । भूसत्तायामित्यादिर्गणो धु संज्ञः
स्यात् ।

१० सित्यादिः क्तिः । स्यादिस्यादिश्च क्ति संज्ञः
स्यात् ।

११ कद्वान्येकदिवज्ज्वेकशः । तेरेकैकं
वचनं क्रमात् कद्वसंज्ञं स्यात् । तानि च क्रमादेक
दिवज्ज्वर्थेषु प्रयुज्यन्ते ।

द्वसंज्ञ

१२ त्वन्तान्यौ दली । त्वन्तः शब्दो दसंज्ञः
स्यात् । अन्यस्तु लिसंज्ञः ।

५ लि

१३ लुपि न सन्ध्याद्यविधी । लुविति लोपे
कृते यो लुप्तस्तदाद्यन्तयोः सन्धिर्न स्यात्तदाद्यस्य च
यो विधिः स च न स्यात् ।

१४ चादिर्गिर्निः । चादिर्गणो गिश्च निसंज्ञः
स्यात् ।

नि

१५ णमितो ऽन्त्याचो ऽन्ते ऽन्त्यस्यादौ ।
णित् यस्योच्यते तस्यान्त्यादचः परः निदन्ते डिद
न्यस्य स्थाने मिदादौ स्यात् ।

१६ परस्यः । प्रकृतेः परो यः स त्यसंज्ञः स्यात्

त्य

१७ अं अः नुवी । अकार उच्चारणार्थः विन्दु
द्विविन्दुमात्रौ वर्णौ क्रमानु विसंज्ञौ स्तः ।

वि

१८ क+पौ मुन्यौ । कपावुच्चारणार्था वज्र
गजकुम्भाकृती वर्णौ क्रमानु नीसंज्ञौ स्तः ।

ने

१९ होझस् । हकारो झस्संज्ञः स्यात् ।

दूतिसंज्ञापादः ।

तीर्थादिर ती

अचसन्धिः ।

१ सहर्णे घः । णे परे पूर्वस्य णेन सह घः
स्यात् ।

मुरारिः लक्ष्मीशः विष्णूत्सवः धातृद्विः शकुदन्तः
होतृकारः ।

२ आदिगेचोर्णुव्री । अवर्णात् परयोरिगे
चोरवर्णेन सह क्रमाणुव्री स्तः ।

हृषीकेशः दामोदरः ।

सन्धिग्रहणात् सन्धिलुप्येव न सन्धिः ।

माधवर्द्धिः शिवलकारः कृष्णैकत्वं मुकुन्दौकः कृष्णैक्यं
भवौषधं ।

३ गेर्धोरनेधिन एङ्ङकोः । गेरवर्णात्पर
योरेधिनवर्जितस्य धारेङ्ङकोरवर्णेन सह क्रमात्
णुव्री स्तः ।

प्रेजते परोखति अपाच्छति । अनेधिनः किं उपै
धते अवैति ।

४ लिधोर्वा । लिधोस्तु पूर्वोक्तं कार्यं वा स्यात् ।
प्रेकीयति प्रैकीयति प्रौघीयति प्रौघीयति प्राची
यति प्रर्चीयति प्राल्कारीयति प्रल्कारीयति ।

५ लोपोऽस्योमाङोः । अवर्णस्य ओमाङोः
परयोर्लोपः स्यात् ।

शिवायोनमः शिवेहि ब्रह्मातं राजर्षिः ।
स्थानिवदादेशः । द्वयोर्विभाषयोर्मध्ये विधिर्नित्यः ।

६ एवेऽनियोगे । अवर्णस्य एवे परे लोपः
स्यात् अनियोगे ।

अद्येव । नियोगे तु अद्यैव गच्छ ।

७ वौष्टोत्वाः से । अवर्णस्य ओष्टोत्वाः परयो
र्लोपः स्यात् वा से सति ।

विम्वोष्ठः विम्वौष्ठः स्थूलोतुः स्थूलौतुः से किं तवौष्ठः ।

८ त्रीसे त्रुतोत्रिं । अवर्णात्पर चतुः त्रिमा
प्नोति त्रीसे सति ।

शीतार्त्तः । त्रीसे किं परमर्त्तः ।

तन्तस्य नानुवृत्तिः ।

९ ऋणप्रवसनवत्सरवत्सतरदशकम्वल
स्यर्णः । एषामवर्णात् पर ऋणो त्रिमाप्नोति ।

ऋणार्णं प्रार्णं ।

१० स्वाक्षयोरीरोहिण्यौ । अनयोरवर्णात्
परावेतौ त्रिमाप्नुतः ।

स्वैरं अक्षौहिणी ।

११ प्रस्योढोढ्यूहाः । प्रस्यवर्णात् परा एते
त्रिं यान्ति ।

प्रौढः प्रौढिः प्रौहः ।

१२ वैषैष्यौ । प्रस्यवर्णात् परावेतौ त्रिं वा
प्राप्नुतः ।

प्रैषः प्रेषः प्रैष्यः प्रैष्यः ।

१३ मनीषाः । मनीषाद्या निपात्यन्ते ।

मनीषा हलीषा लाङ्गलीषा शकन्धुः कुलटा
सीमन्तः पतञ्जलिः सारङ्गः ।

१४ यलायवायावोऽचीचः । इचः स्थाने य व

र ल् अय् अव् आय् आव् एते अचि परे क्रमात् स्युः ।

व्यम्बकः विष्णीशौ धात्रच्युतौ लाकृतिः हरये
शम्भवे नायकः पावकः ।

१५ वावगोर्दान्ते । गोरिचः स्थाने अवः स्यादा
अचि परे दान्ते ।

गवेशः गवीशः ।

दान्ते किं गवे । गवेन्द्र गवाक्षौ नित्यं ।

१६ अयांय्वोर्लुब्वा । दान्ते स्थितानामयादी
नां यवयोर्लुप् स्यादा ।

हरएहि हरयेहि शम्भइदं शम्भविदं श्रियाएति
श्रियायेति विष्णाउत्कः विष्णावुत्कः ।

१७ एङोऽतः । दान्ते स्थितादेङः परस्याका
रस्य लुप् स्यात् ।

हरेव विष्णोव ।

१८ गोर्वी । गोरति वा सन्धिः ।

गवाग्रं गोऽग्रं गोअग्रं ।

१९ नाजोऽन्तो ऽनाङ्निः सुश्च । अज्मात्र
ओकारान्तश्च निराङ्वर्जः सन्धिं नाप्नोति सुश्च ।

अअनन्त ई ईश्वर उ उमेश अहो ईशान कृष्ण
एहि ।

अनाङ् किं मर्यादायामभिविधा क्रियायोगेषद
र्थयोः । य आकारः स ङित् प्रोक्तो वाक्यस्मर
णयोरङित् । आत्मबोधादैकदेशादालोक्योपरतै
र्हरिः । आ एवं तत्त्वमर्यादा आ एवं तत्कृतं मया ।

२० व्वदेमीय्वे । व्वे निष्पन्नो ऽमोशब्दो द्वे
निष्पन्न ईदूदेदन्तश्च सन्धिं नाप्नोति ।

अमी ईशाः हरी एतौ विष्णू इमौ गङ्गे इमे । व्वदे
किं अम्ययं बध्वर्थः ।

२१ स्योदेतौ । सौ जात ओकारः सन्धिं वा ना
प्नोति इतौ परे ।

विष्णो इति विष्णइति विष्णविति ।

२२ उङ्णपात्वचि व वा । उङ् सन्धिं वा
नाप्नोति इतौ परे । एपात्परसु वो वा स्यादचि ।
उदति विति किमुउक्तं किमुक्तं ।

२३ वेक्स्वश्चार्णे ऽसे । इक् सन्धिं वा नाप्नोति ।
खश्च वा स्यादर्णे परे नतु से दान्ते ।
शार्ङ्गी अत्र शार्ङ्गिअत्र शार्ङ्ग्यत्र । असे किं हर्यर्चा ।

२४ ऋक्यक् । अक् सन्धिं वा नाप्नोति ऋकि परे
खश्च वा स्यात् ।

ब्रह्मा ऋषिः ब्रह्मा ऋषिः ब्रह्मर्षिः ।

इत्यच्सन्धिपादः ।

हस्सन्धिः ।

permut.
on consonants
1. 20
1. 20

२५ सुशुभिश्चशात् । सकारतवर्गो शका
रेण चवर्गेण वा योगे शकारचवर्गो क्रमात् प्राप्नुतः ।
नतु शात्परौ ।

सच्चित् शार्ङ्गिञ्जय । अशात्किं प्रश्नः ।

२६ शुभिःष्यदान्तटोः । सकारतवर्गो ष
कारेण टवर्गेण वा योगे षकारटवर्गो क्रमात् प्राप्नु
तः । नतु षकारे परे नच दान्ताटवर्गात्परौ ।

तट्टीका चक्रिण्डौकसे । अषि किं सत्षष्ठः ।
अदान्तटोः किं षट्ते ।

२७ षष्ठां षष्ठवति षष्ठगर्थः । एते निपा
त्यन्ते ।

२८ लेलस्तोः । ले परे तोल्लकारः स्यात् ।

तल्लयः विद्धांलिखति ।

यलो द्विधारो निरनुनासिकः सानुनासिकः ।

अमोऽनुनासिकस्तेन तत्स्थाने सानुनासिकः ।

२९ मोर्नुर्झस्यदान्ते । अदान्ते स्थितयोर्मन
योर्नुः स्यात् झसि परे ।

रंस्यते वृंहितं ।

३० जपेजम्नोः । अदान्ते स्थितस्य नोर्जपे परे
जम् स्यात् ।

शान्तः अङ्कितः ।

३१ वात्वरयपेऽरयम् । दान्ते अदान्ते वा स्थि
तस्य नो रेफवर्जयपे परे रेफवर्ज यम् वा स्यात् ।
यमोऽनुनासिकः ।

यँय्यम्यते यंयम्यते हरिम्भज हरिंभज । कम्पत इति
पूर्वेण नित्यं । अरे किं रंरम्यते ।

३२ दान्तेमोऽसम्राजोहसेनुः । दान्ते स्थितस्य
मस्य हसे परे नुः स्यान्नतु सम्राजः ।

शिवं स्तौति । असम्राजः किं सम्राडिति ।

३३ पुंसः सन् खप्यम्परेऽख्ये । पुंसे मस्य
सन् स्यादम्परे खपे परे नतु ख्ये ।

पुंस्कोकिलः । अम्परे किं पुंक्षीरं । अख्ये किं पुंख्यातः ।

३४ नोऽप्रशामश्छते । दान्ते स्थितस्य नस्य सन्
स्यादम्परे छते परे नतु प्रशामः ।

शार्ङ्गिं श्छिन्धि चक्रिंस्त्राहि ।

अम्परे किं सन्त्सरुः । अप्रशामः किं प्रशान्तनोति ।

३५ कांस्कानृःपि वा ।

कांस्कान् कान्कान् नृःपाहि नृन्पाहि ।

३६ नणट्णडश्चकन् शशसस्शसि वा ।
दान्ते स्थितस्य नस्य चन् शे णस्य टन्शसि टनयोस्तन् से
डस्य कन् शसि स्याद्वा ।

सञ्जम्भुः सञ्जशम्भुः सञ्जशम्भुः सुगण्डषष्ठः सुगण
षष्ठः षट्सन्तः षट्सन्तः सन्तः सन्तः प्राङ्कषष्ठः
प्राङ् षष्ठः ।

३७ चपो ऽवे जब् । दान्ते स्थितस्य चपस्य
जब्स्यादवे परे ।

वागीशः चिद्रूपः ।

३८ जमेजम्वा । दान्ते स्थितस्य चपस्य जमे परे
जम् स्याद्वा ।

एतन्मुकुन्दः एतन्मुकुन्दः ।

३९ त्ये । त्ये मे परे दान्ते स्थितस्य चपस्य जम्
स्थानित्यं ।

चिन्मयं वाङ्मयं ।

४० शहोश्चपादामिक्कझभौ । दान्ते स्थिता
चपात् परयोः शहकारयोः क्रमेणामि परे क्कझभौ
वा स्तः ।

तच्छिवः तच्छिवः वाग्धरिः वाग्हरिः । अमि किं
वाक्श्चोतति ।

४१ स्वाण्डो ऽचिदिः । स्वात्यरो दान्ते स्थितो
ण्डो दिः स्यादचि परे ।

सुगण्डीशः सन्नच्युतः प्रत्यङ्गात्मा ।

४२ क्कोऽचः । अचः परश्चकारो द्विः स्यात् ।

४३ झपझसोः खसझबोझपजबावन्तेच ।
झपझसयोः स्थाने खसझवयोः परयोः क्रमाच्चपजबौ
स्तः विरामे च ।

शिवच्छाया अच्छा ।

इति हस्सन्धिपादः ।

४९ अभोभगो ऽघोभ्योऽवे लुप् । अवर्णाङ्गो
भगो ऽघोभ्यश्च परस्य वेर्लुप् स्यादवे परे ।

रुद्रानमस्याः भोहरे भगोरक्ष अघोयज ।

५० यवाचि । अवर्णाङ्गो भगो ऽघोभ्यश्च परस्य
वेर्यो वा स्यादचि परे ।

शिवयुगः शिवउग्रः भोयच्युत भोअच्युत ।

५१ रिचो ऽवे । इचः परस्य वे रेफः स्यादवे परे ।
हरिरयं चतुर्भुजः ।

५२ रो ऽचः । अचः परस्य रेफस्य वे रेफः
स्यादवे परे ।

जातरव धातर्गच्छ ।

५३ खपि वा । अचः परस्य रेफस्य वे रेफः
स्यादा खपि परे ।

गीर्पतिः गीस्यतिः गीःपतिः ।

५४ नाङ्गोरक्तौ । अङ्गोरेफस्य वे रेफो न
स्याद्रेफे के तौ च परे ।

अहोरात्रः अहस्करः अहोभिः ।

५५ हस्येतत्तदो ऽनञकः सेर्लोपः । नञक्
वर्जादेतदस्तदश्च सेर्वेर्लोपः स्यात् हसे परे ।

एषकृष्णः सविष्णुः । अनञकः किं असः शिवः
एषकोरुद्रः ।

पू६ द्वौर्द्धिर्घश्चानुः। ठकारस्य ठकारे परे
रेफस्य रेफे परे लोपः स्यात्। पूर्वस्य च चवर्जस्य घः।

रूढः हरीरम्यः। अनुः किं तृढः।

इति विसन्धिपादः।

सन्ध्यध्यायः।

संज्ञा ।

१ लेः सि औ जस् अम् औ शस् टा भ्याम्
भिस् डे भ्याम् भ्यस् डसि भ्याम् भ्यस् डस्
औस् आम् डि औस् सुप् । स्यादीन्येकविंश
तिर्लेः पराणि प्रयुज्यन्ते । ज श ट ड पाः सिङ्ख्यो
रिकारश्चेतः ।

२ त्रिणः प्रीदीत्रीचीपीषीप्ताः । स्यादीनि
त्रीणि त्रीणि क्रमात् प्रीदीत्रीचीपीषीप्तीसंज्ञानि स्युः ।

३ सम्बुद्धौ सिद्धिः । सम्बोधने विहितः सिद्धिसं
ज्ञः स्यात् ।

४ स्यमौजस् घिः । सि अम् औ जस् एते घिसं
ज्ञाः स्युः ।

५ शिः क्लीवे । नपुंसके शिरेव घिसंज्ञः स्यात् ।

६ दान्तवत्सभि । सभयोः परयोर्दान्तवत्कार्यं
स्यात् ।

७ भौलिध्वोर्हसझसोरन्ते च । भौ परे
यत्कार्यं वक्ष्यते तल्लेर्हसे धोर्झसे स्यात् । अन्ते च
तयोः ।

८ हसोऽन्तः फः । हसो विरामश्च फसंज्ञः स्यात् ।

९ सर्वविश्वउभउभयभवत्वत्वैकसम
सिमनेमा अन्यान्यतरेतरउतरउतमाख्यद्
तद् यद् एतदिदमदः किं द्यस्मद्युष्मदः पूर्वं
परावरदक्षिणोत्तरापराधरान्तरस्वाः श्रिः ।
दभेदो गणभेदार्थः । एते पञ्चत्रिंशच्छब्दाः श्रिसंज्ञाः
स्युः । समोऽतुल्ये व्यवस्थायां पूर्वाद्योऽत्रान्तरोऽपुरि ।
वहिर्योगोपसंख्याने स्वस्वज्ञातिधनाभिधः ।

१० न गौण्याख्या च त्रीसासे । गौणत्वे संज्ञा
यां चे व्याः से असे च ते श्रिसंज्ञा न स्युः ।

११ चे जसि वा । चे ते श्रिसंज्ञा वा स्युर्जसि परे ।

१२ पूर्वाद्यल्पप्रथमचरमतयायार्द्धकतिपय
नेमाः । एते सप्तदशशब्दाः श्रिसंज्ञा वा स्युर्जसि परे ।

१३ तीयोऽङिति । तीयान्तः शब्दः श्रिसंज्ञः
स्याद्वा ङिति परे ।

१४ पूर्वाऽन्त्यादुङ् । अन्त्याद्वर्णात् पूर्वा वर्ण
उङ्संज्ञः स्यात् ।

१५ अन्त्याजादिष्टिः । अन्त्यो यो ऽच् तदा
दिवर्णष्टिसंज्ञः स्यात् ।

Supplement des noms propres

la. Deobhāṣya

१६ लुकि न तत्र । लुगिति लोपे कृते यो लुप्त
स्त्वस्मिन् परे यत्कार्यं वक्ष्यते तन्न स्यात् ।

१७ खरादिनिचित्यं व्यं । खरादिर्गणे नि
श्चकारेतस्याश्च व्यसंज्ञाः स्युः ।

१८ हसो ऽनन्तरः स्यः । अचानन्तरितो
हसः स्यसंज्ञः स्यात् ।

१९ यूत्स्व्येवदी । ईददन्तो नित्यस्त्रीलिङ्गा
दीसंज्ञः स्यात् ।

२० नास्त्रीयुवः । इयुवस्थानावीदूतौ दीसंज्ञौ
न स्तः नतु स्त्री ।

२१ वामि । इयुव ईदूच्च दीसंज्ञौ वा स्यादामि
परे नतु स्त्री ।

२२ स्त्रीयुच्च डिति । स्त्रीलिङ्ग इदुदन्तो
नित्यस्त्रीलिङ्ग इयुव ईदूच्च दीसंज्ञः स्याद्वा डिति
परे नतु स्त्री ।

२३ अथच् ताच्चेप्पिः । घिवर्जस्यादेरच् त
संज्ञावच्यकारावीप् च एते पिसंज्ञाः स्युः ।

२४ संख्यावडुत्यतुवज्जगणानेपि । डत्यतु
वज्जगणानां संख्यावत् कार्यं स्यान्नलीपि ।

इतिसंज्ञापादः ।

अजन्तपुंलिङ्गशब्दः ।

रामस् इति स्थिते ।

२५ स्त्रीर्विःफे । सकार रेफयोर्विः स्यात् फे परे ।

रामः ।

अजसोः सन्धिः । रामौ रामाः ।

२६ स्वदीभ्यांध्यमशसादेर्लोपः । स्वादीसंज्ञकाच्च परस्य घेरमशसादेश्च लोपः स्यात् ।

हे राम रामं रामौ ।

२७ शस्नामिर्घः । शसिनामि च परे स्वस्यर्घः स्यात् ।

२८ पुंसि तु शस् न । स्वात्परः शस् न स्यात् पुंलिङ्गे ।

रामान् ।

२९ टाभिस्ड्डेडसिडसोसामिनैसयात्स्ययोसोऽनः । अकारात्परेषामेषां स्थाने एते क्रमात् स्युः ।

३० घूर्णे ऽदान्तेनो ऽवकुघ्नन्तरे ऽप्यतद्वा
 त्वपक्वयुवाङ्गः ससेप्स्यादेर्नैकाचकोस्तुवा ।
 षकाराद्रेफाद्वर्णाच्च परस्यादान्ते स्थितस्य नस्य एः
 स्यादव कवर्ग पवर्ग व्यवधानेऽपि । यत्र देनस्ततो
 ऽन्यत्र गतात्तु निमित्तात् परस्य साद्विहितेनेपा स्या
 दिना च सहितस्य पक्वादिवर्जितस्य स्यात् । तस्यैवै
 काचः सकवर्गाच्चान्यस्य वा स्यात् ।

रामेण ।

३१ आक्तिमभवि । अकार आकारः स्यात्
 क्तेर्मभवेषु परेषु ।

रामाभ्यां रामैः रामाय रामाभ्यां ।

३२ व्वेभ्ये । अकार एकारः स्यात् क्तेर्व्वे सम
 योः परयोः ।

रामेभ्यः रामात् रामाभ्यां रामेभ्यः रामस्य
 रामयोः ।

३३ नुमामः स्वद्याप्संख्यार्णाः । स्वाद्द्याआ
 पो रषनान्तसंख्यायाश्च परस्याम आदौ नुम् स्यात् ।
 घणत्वे ।

रामाणां रामे रामयोः ।

३४ किलात्कृतोऽसात् सःषोऽदान्ते नु
 व्यन्तरेऽपि शासवसघससाढाच्च । कवर्गादि
 लाच्च परः कृतः साद्वर्जो दमध्यगः सकारः शासादे
 श्च षः स्यात् नुविव्यवधानेऽपि । एत्वत्वे ।

रामेषु । एवं मुकुन्दानन्दगोविन्दादयः ।

३५ अर्जसुडेडसिडीनामिस्मैस्मात्स्मिनो
ऽतः। अकारान्तात् अः परेषामेषां स्थाने एते
क्रमात् स्युः।

सर्वे सर्वस्मै सर्वस्मात् सर्वस्मिन्।

३६ आत्सुमामः। अवर्णान्तात् अः परस्या
मआदा सुम् स्मात्। एत्वषत्वे।

सर्वेषां। शेषं रामवत्। एवं विश्वाद्यो ऽकारा
न्ताः। उभशब्दो दान्तः।

उभौ२ उभाभ्यां३ उभयोः२। जसि। नेमे नेमाः।
शेषं सर्ववत्।

३७ पूर्वादेः स्मात् स्मिनौ वात।

तौ। पूर्वस्मात् पूर्वात् पूर्वस्मिन् पूर्वे। शेषं
नेमवत् एवं परादयः।

६ समोऽतुल्ये इत्याद्युक्तेः। नमः समस्मात् पूर्वस्मा
अन्तरस्मा अमेधसां। सुमेधसामन्तरस्मै सतां स्वस्मै
स्वयम्भुवे। समायैषु परायैषां मुक्तये ऽर्थान्तराय च।
यदुस्वाय नमः स्वाय मल्लैर्जुष्टाय शार्ङ्गिणे। अति
सर्वाय सर्वाय साध्वन्यानां सखिद्विषे। कालावराय
कालेन पूर्वाय जगतो नमः।

जसि। साध्वन्ये साध्वन्याः। जसि। अल्पे अल्पाः।
शेषं रामवत्। एवं प्रथमादयः। द्वितीयस्मै द्वितीयाय
द्वितीयस्मात् द्वितीयात् द्वितीयस्मिन् द्वितीये। एवं
तृतीयः।

निर्जरः ।

३८ जरस् जराचि तु । जराशब्दो जरस् वा
स्यादचि परे ।

निर्जरसौ निर्जरसः निर्जरसं निर्जरसौ निर्जरसः
निर्जरसा । केचिदादाविनाताविच्छन्ति ।

निर्जरसिन निर्जरसैः निर्जरसे निर्जरसादित्यादि ।
पक्षे हसे च रामवत् ।

३९ पाददन्तयूषनिशापृतनामासासन
सानुनासिकोदकहृदयासृक्कृत्यकृत्यशीर्ष
दोषः पदयूषनिशपृन्मासासनस्तुनसुदन्ह
दसनयकन्शकन्शीर्षन्दोषणः शसादिपौ ।
एषां स्थाने एते क्रमात् स्युर्वा शसादौ पौ च परे ।

पदः पदा पद्भ्यामित्यादि दतः दता दद्भ्यामित्यादि ।

४० सदानीऽलोपोऽम्बस्यात्पौ वा लीङ्गोऽ ।
अनीऽकारस्य नित्यं लोपः स्यात्पौ परे ईङ्गोस्तु वा
नतु मस्यात् वस्याच्च ।

यूष्णः यूष्णा ।

४१ नोलुप्फेऽधौ । नस्य लुप् स्यादधौ फे परे ।
यूषभ्यामित्यादि । डौ । यूष्णि यूषणि यूषे । मासः
मासा माभ्यामित्यादि । पक्षे धौ च रामवत्पदादयः
पृथक्शब्दा इत्येके ।

४२ संख्याविसायादाङ्गोऽहन्डौ । संख्यावि
सायेभ्यः परस्याङ्ग इत्यस्याहन्वा स्यात् डौ ।

झङ्गि झहनि झङ्गे । व्यङ्गि व्यहनि व्यङ्गे । साया
ङ्गि सायाहनि सायाङ्गे ।

विश्वपाः विश्वपौ विश्वपाः विश्वपां विश्वपौ ।

४३ धोरालोपोऽचधौ । धोराकारस्य लोपः
स्यादघावचि परे ।

विश्वपः विश्वपा विश्वपाभ्यामित्यादि । एवं शङ्ख
भादयः ।

धोः किं हाहाः हाहा हाहाभ्यामित्यादि । शेषं
विश्वपावत् ।

हरिः ।

४४ युञ्जामौयू । इकारोकाराभ्यां पर औः
क्रमादिकारोकारौ प्राप्नोति ।

हरी ।

४५ एधिजसङ्गित्सु । इदुतेर्णुः स्याद्धौजवि
ङ्गिति च परे ।

हरयः । त्यलोपे त्यलचणं । हे हरे हरिं हरी
हरीन् ।

४६ टाऽदसश्चाऽस्तियान्तु ना । इदुञ्जामद
सश्च परया ना स्यान्तु स्त्रियां ।

हरिणा हरिभ्यां हरिभिः हरये हरिभ्यां हरिभ्यः

४७ डस्यैडोलोपः । एडः परस्य डसि
डसोर्डस्य लोपः स्यात् ।

हरेः हरिभ्यां हरिभ्यः हरेः हर्योः हरीणां ।

४८ युञ्जाङेर्ङोः । इदुञ्जां परस्य ङेर्ङोः स्यात्
ङ इत् ।

५८ टेलोपोडिति विंशतेस्तेस्त्वङौ । डिति परे
पूर्वस्य टेलोपः स्याद्विंशतेस्तेस्त्वङौ ।

हरौ हर्योः हरिषु । एवं श्रीपत्यग्निरव्यादयः ।

५० सख्युञ्जां सेर्डाऽधेः । सखिशब्दादृकारा
न्ताच्च परस्य सेर्डा स्यान्नतु धेः ।

सखा । अधेः किं हे सखे ।

५१ घौत्रिः । सख्युर्क्कारस्य च त्रिः स्यात् घौ
परे ।

सखायौ सखायः सखायं सखायौ सखीन् ।

५२ सख्युष्टाङितामा ए उसुसौ । सख्युः
परेषां टाङितां स्थाने आ ए उस् उस् औ एते
क्रमात् स्युः ।

सख्या सख्ये सख्युः२ सख्यौ । शेषं हरिवत् ।

५३ पत्युरसे । पतिशब्दात्परेषां टाङितां
स्थाने आ ए उस् उस् औ एते क्रमात् स्युर्नतु से ।

पत्या पत्ये पत्युः पत्युः पत्यौ। असे किं श्रीपतिना
इत्यादि। शेषं हरिवत्।

कतिशब्दो वान्तः।

५४ डतिसंख्याषो जसृशसोर्लुक्। डत्यन्तात्
षान्तनान्तसंख्यायाश्च परयोर्जसृशसोर्लुक् स्यात्।
कति कति कतिभिः कतिभ्यः२ कतीनां कतिषु।
एवं यति तति।

डतिथ्यणान्तसंख्यास्मद्व्युम्नदः सदृशास्त्रिषु।
त्यादयः संख्याशब्दा वान्ताः।

५५ चेरयङ्नामि। त्रिशब्दस्यायङ् स्यान्नामि
षरे ङित्वादन्त्यस्य स्थाने।
त्ययाणां त्रिषु। द्विशब्दो दान्तः।

५६ त्यदां टेरः तौ। त्यदादीनां टेरकारः
स्यात् तौ परे।

दौ२ द्वाभ्यां३ द्वयोः२। वातप्रमीः वातप्रम्यौ
वातप्रम्यः।

५७ यूतोऽमृशसोर्मावदीधोः। दीधुवर्जा
दीदूदन्तात्परयो रमृशसोः स्थाने क्रमान्ननौ स्तः।
वातप्रमीं वातप्रम्यौ वातप्रमीन् वातप्रम्या वात
प्रमीभ्यामित्यादि। एवमतिलङ्ग्यादयः।

सुधीः।

५८ धोरियुवचि। धोरीदूतोः स्थाने क्रमा
दयुवौ स्तो ऽचि परे।

सुधियौ सुधिय इत्यादि। एवं सुश्रीयवक्र्यादयः

प्रधीः ।

५८ कव्याद्यनेकाचो ऽस्यादृष्टन् पुनर्वर्षा
काराद्यन्यभूसुधियोर्ध्वौ । कादेर्धादेरनेकाचश्च
धोरीदूतोरस्यात्परयोः क्रमाद्यवौ स्तोऽचि परे नतु
दृष्टन्भू पुनर्भू वर्षाभू काराभूभ्यो ऽन्यस्य भूशब्दस्य
सुधियश्च ।

प्रधौ प्रध्य इत्यादि । एवं दीध्यादयः ।

कव्याद्यनेकाचः किं । शुद्धधियौ । अस्यात्किं यव
क्रियौ यवक्रियः ।

नीः नियौ ।

६० न्यापदीभ्योऽेराम् । नीशब्दादापोद्याश्च
परस्य ङेराम् स्यात् ।

नियां । शेषं सुधीवत् ।

अग्रणीः । अग्रण्यौ । ङौ अग्रण्यां । शेषं प्रधीवत् ।

६१ ततजखादीयोऽोवेः । तात्तस्थानजाद्व
र्णात्वाच्च परादीकारजाद्यकारात्परो ङसिङो
ङ् उः स्यादा ।

सुत्युः सुत्यः । लून्युः लून्यः । सुख्युः सुख्यः ।
शम्भुर्हरिवत्साध्यः ।

शम्भुः शम्भू शम्भवः हे शम्भो शम्भुं शम्भू शम्भून् शम्भुना
शम्भुभ्यां शम्भुभिः शम्भवे शम्भुभ्यां शम्भुभ्यः शम्भोः
शम्भुभ्यां ।

शम्भुभ्यः शम्भोः शम्भोः शम्भूनां शम्भौ शम्भोः
शम्भुषु । एवं विष्णुवायुभान्वादयः ।

६२ क्रोष्टोस्तुनस्तुनधौघौ स्त्रियाञ्च । क्रोष्टु
शब्दस्य तुनः स्थाने तृन स्यादधौ घौ परे स्त्रियाञ्च
न इत् ।

५० सखृद्भामिति । क्रोष्टा हे क्रोष्टो ।

५१ घौत्रिः । क्रोष्टारौ क्रोष्टारः क्रोष्टारं क्रोष्टारा ।

६३ वाच्यघौ । क्रोष्टोस्तुनस्तृन्वा स्यादघावचि
परे ।

क्रोष्टृन् क्रोष्ट्रा ।

६४ ऋतोडोडुः । ऋकारात्परो ङसिङमो
डो डुः स्यात् ङ इत् ।

क्रोष्टुः२ क्रोष्ट्रोः क्रोष्टृणां ।

६५ णुर्दिधोः । ऋकारस्य णुः स्यात् डौ धा
च परे ।

क्रोष्टरि क्रोष्ट्रोः । पक्षे हसे च शम्भुवत् ।

हूहूः हूकौ हूकः इत्यादि वातप्रमीवत् । एव
मतिचम्वादयः ।

सभूः सुभुवौ सुभुव इत्यादि सुधीवत् एवङ्कटप्रू
खयम्वादयः ।

सुलूः सुलौ सुल्व इत्यादि प्रधीवत् । एवं दृन्भ
खलघादयः ।

धाता तृनन्तक्रोष्टुवत् । घौ हे धातः । एवं
नप्तृहोतपोत्रादयः ।

पिता हे पितः ।

पिता माता ननन्दा ना सव्येष्टु भ्रातृ यातरः ।
जामाता दुहिता देवा न तृनन्ता इमे दश ।

६६ घावस्वसृतृनः । घौपरे ऋकारस्य णुः
स्यान्नतु स्वसृतृनोः ।

पितरौ पितरः पितरं पितरौ । पितृन् शेषं धातृ
वत् । एवं जामातृभ्रात्रादयः ।

६७ नुर्व्वानामिर्घः । नृशब्दस्य नामि पर
तो र्घः स्याद्वा ।

नृणां नणां । शेषं पितृवत् ।

६८ ओरौघौ । ओकारस्य औकारः स्यात्
घौ परे ।

गौः गावौ गावः ।

६९ आअमृशसोः । आकार आकारः स्या
दमि शसि च परे ।

गां गावौ गाः गवा गोभ्यामित्यादि ।

४७ ङस्यैङलोप इति । गोः २ ।

७० रैरास्मि। रैशब्दो राः स्यात्वे भे च
परे।

राः राद्यौ रायः राभ्यामित्यादि। स्त्रौः स्त्रावौ
स्त्राव इत्यादि।

इति पुंलिङ्गपादः।

mafculu

अजन्तस्त्रीलिङ्गशब्दः ।

७१ आवीर्भसात्सेर्लोपः । आप ईपो हसाच्च
परस्य सेर्लोपः स्यात् ।

उमा ।

७२ यौरापः । आपः पर औरीः स्यात् ।

उमे उमाः ।

७३ धिटौस्येः । आप एः स्याद्वौ टौसोश्च
परतः ।

हे उमे उमां उमे उमाः उमया उमाभ्यां
उमाभिः ।

७४ डित्तां यम् । आपः परेषां डित्तां यम् स्यात्
म इत् ।

उमायै उमाभ्यां उमाभ्यः उमायाः उमाभ्यां
उमाभ्यः उमायाः उमयोः उमानां ।

६० न्यापदीभ्योङेरामिति ।

उमायां उमयोः उमासु । एवं दुर्गामायाऽम्बिका
दयः ।

७५ श्रेःस्यम् स्वश्च । श्रेरावन्तात्परेषां डित्तां
स्यम् स्यात् पूर्वस्य च स्वः ।

सर्वस्यै सर्वस्याः२ सर्वस्यां। आमि सर्वासां।
शेषमुमावत्।

६ अपुरीत्युक्तेः। अन्तरायै नगर्यै।
द्वितीयस्यै द्वितीयायै द्वितीयस्याः द्वितीयायाः द्विती
यस्यां द्वितीयायां। शेषमुमावत् एवं तृतीया।

७६ सुभूदीद्वजम्वार्थानां घौ स्वः। सुभ्रुवो
द्याद्वजम्वार्थानाञ्च स्वः स्याद्घौ परे।

हे अम्ब। शेषमुमावत्। एवमक्कात्तादयः। द्व्यचः
किं हे अम्बाडे हे अम्बाले हे अम्बिके।

जरा।

३६ जरस्जराचितु। जरसौ। केचिदादावीत्
मिच्छन्ति। जरसी जररे जरसः जरा इत्यादि।

४० पाददन्तेतिनासिकापृतनानिष्ठानां नस्पृन्निशः।
नसः नसा नोभ्यामित्यादि। पृतः पृता पृज्यामित्या
दि। निशः निशा।

७७ शक्राजभ्राजयजत्रजसृजमृजब्रश्चभ्र
स्जां षड्भौ। शान्तानां क्षान्तानां राजादेश्च
षड् स्याद्भौ परे।

७८ षोडःफे। षस्य डः स्यात् फे परे।

निड्भ्यामित्यादि। पच्चे घौ चोमावत्।

गोपा विश्वपावत्। मतिर्हरिवत्।

स्त्रीत्वान्न शस् न टा ना। मतीः मत्या।

७९ द्याडितामम्। द्याः परेषां डितामम्
स्यात् म इत्।

मत्यै मतये मत्याः मतेः मत्याः मतेः मत्यां मतौ ।
एवं श्रुतिस्मृतिबुद्ध्यादयः ।

८० स्त्रियां त्रिचतुरोस्तिसृचतसृचवत् तौ ।
त्रिचतुरो स्त्रीलिङ्गे क्रमात्तिसृ चतस्रौ स्तः तौ परे ।
तौ च चवत् तेन न णुत्रिर्घाः ।

तिस्रः२ तिसृभिः तिसृभ्यः२ तिसृणां तिसृषु ।
टेरत्वे सत्याप् । द्वे२ द्वाभ्यां ३ द्वयोः२ । गौरी
गौर्यौ गौर्यः हे गौरि गौरीं गौर्यौ गौरीः गौर्या
गौरीभ्यां गौरीभिः ।

७९ द्याङितामम् । गौर्यौ गौरीभ्यां गौरीभ्यः
गौर्याः गौरीभ्यां गौरीभ्यः गौर्याः गौर्यौः गौरीणां
गौर्या गौर्यौः गौरीषु । एवं वाणीकालीनद्यादयः ।
लक्ष्मीरनीवन्तत्वात् न सिलोपः । शेषं गौरीवत् । एव
मवीतन्द्रादयः ।

स्त्री हे स्त्रि ।

८१ स्त्रीभूर्युः । स्त्रीशब्दो भूशब्दश्च धुसंज्ञः
स्यात् ।

५८ धोरियुवचि । स्त्रियौ स्त्रियः ।

८२ स्त्रीवाम्शसोः । स्त्रीशब्दो धुसंज्ञो वा
स्यादमि शसि च परे ।

स्त्रियं स्त्रीं स्त्रियौ स्त्रियः स्त्रीः स्त्रिया स्त्रीभ्यां
स्त्रीभिः स्त्रियै स्त्रीभ्यां स्त्रीभ्यः स्त्रियाः स्त्रीभ्यां

स्त्रीभ्यः स्त्रियाः स्त्रियोः स्त्रीणां स्त्रियां स्त्रियोः
स्त्रीषु।

श्रीः श्रियौ श्रियः। डित्यामि च भेदः। श्रियै श्रिये
श्रियाः श्रियः श्रियाः श्रियः श्रीणां श्रियां श्रियां
श्रियि श्रीषु।

सुध्यादयः पुम्वत्। सुधुधीः प्रकृष्टाधीरिति नित्य
स्त्रीत्वे सुधीप्रथ्या श्रीलक्ष्मीवत्।

धेनुर्मतिवत्साध्यः धेनुः धेनू धेनव इत्यादिः वधू
गौरीवत्। वधूः वध्वौ वध्व इत्यादि। एवं चमू
तन्वादयः।

भूः श्रीवत्। भूः भ्रुवौ भ्रुव इत्यादि।

सुभूः हे सुभु। पुनर्भूः सुलूवत्।

सुभूः पुम्वत्। स्वसा धातृवत्। माता पितृवत्
द्वौर्गोवत्। सुराः पुम्वत्। नौर्गौवत्।

इति स्त्रीलिङ्गपादः।

२५: Com. श्रीः

अजन्तक्लीबलिङ्गशब्दः ।

८३ क्लीवात् स्यमोऽधेर्मोऽतः । अकारान्ता
नपुंसकात्परस्याधेः सेरमश्च मः स्यात् ।
ज्ञानं हे ज्ञान ।

८४ क्लीवाद्यौः । क्लीवात्पर औरी स्यात् ।
ज्ञाने ।

८५ जस्शसोः शिः । क्लीवात्परस्य जसः
शसश्च शिः स्यात्श इत् ।

८६ नुष्णयमादौऽसन्तरलादौतुवा । क्ली
वस्य शौ परे नुष्ण स्यात् नतु यमादौऽसन्तरलादौ
तु वा स्यात् ।

८७ नसव्महन्नोऽधोर्घोऽधौघौ । नसन्त
स्यापो महतो नान्तस्य च धुवर्जस्य घः स्यादधौ घौ
परे ।

ज्ञानानि । द्वी प्रीवत् । शेषं रामवत् । एवं वन
धनफलादयः ।

८८ तोऽन्यादेर्मोऽनेकतरात् । अन्यादेः
परस्य स्यमोर्मस्य तः स्यात् । नत्वेकतरात्परस्य ।
अन्यत् अन्ये अन्यानि हे अन्य । पुनस्तद्वत् शेष
पुम्बत् एवमन्यतरादयः ।

अनेकतरात्किं । एकतरं ।

८९ जरातोऽग्वा । जराशब्दात्परस्य स्यमो
र्मस्य अम् स्यादा ।

अजरसं अजरं अजरसी अजरे अजरांसि अज
राणि । पुनस्तदत् । शेषं पुम्वत् ।

३८ पाददन्तेति शीर्षहृदयोदकासनानां शीर्षन्
हृदुदनासनः । शीर्षाणि शीर्ष्णं शीर्षभ्यामित्यादि ।
हृन्दि हृदा हृद्भ्यामित्यादि । उदानि उद्रा उद
भ्यामित्यादि । आसानि आस्ता आसभ्यामित्यादि ।
पक्षे शेषे च ज्ञानवत् ।

९० क्लीवेस्वः । क्लीवे र्घस्य स्वः स्यात् ।
श्रीपं । ज्ञानवत् ।

९१ स्यमोर्लुक् । क्लीवात्परयोः स्यमोर्लुक् स्यात् ।
वारि ।

९२ नुष्णिकोऽच्यनामि । द्रगन्तस्य क्लीवस्य
नुष्ण स्यादचि परे नत्वामि ।
वारिणी वारीणि ।

९३ णुर्धौवा । द्रगन्तस्य क्लीवस्य णुर्वा स्याद्धौ
परि ।

हे वारे हे वारि वारिणी वारीणि वारिणा
वारिणे वारिणः२ वारिणोः वारीणां वारिणि
वारिणोः हसे च हरिवत् ।

८४ पुम्बद्धाऽर्थोक्तपुंस्कं टाद्यचि । द्गन्तं
 क्तीवं अर्थेन प्रोक्तपुंस्कं पुम्बद्धा स्याद्वाद्यचि ।
 अनादये अनादिने इत्यादि । शेषं वारिवत् ।
 अर्थेन किं पीलुने फलाय ।

८५ दध्यस्थिसक्थ्यक्षोऽनङ् । एषामनङ्
 स्यात् टाद्यचि । अङावितौ ।

४० अनोऽक्षोपः । दध्ना दध्ने दध्नः२ दध्नोः दध्नां
 दध्नि दधनि दध्नोः । शेषं वारिवत् । एवमस्थि
 सक्थि अक्षि ।

सुधि सुधिनी सुधीनि । द्वी प्रीवत् सुधिया सुधिना
 इत्यादि । एवं प्रध्यादयः मधु मधुनी मधूनि
 हे मधो हे मधु । द्वी प्रीवत् । मधुना मधुभ्यामित्या
 दि । एवमम्बुसान्वादयः ।

३६ पाददन्तेतिबुवा । बूनि सानूनि इत्यादि
 भेदः ।

धातृ धातृणी धातृणि । धौ हे धातः हे धातृ ।
 द्वी प्रीवत् । धात्रा धातृणा इत्यादि । एवं ज्ञातृकर्त्रा
 दयः ।

८६ एचोयुत्स्वं । प्रद्यु प्रद्युनी प्रद्यूनि । द्वी
 प्रीवत् । हे प्रद्यो हे प्रद्यु प्रद्यवा प्रद्युना इत्यादि ।

सुरि सुरिणी सुरीणि । धौ हे सुरे हे सुरि । द्वी
 प्रीवत् । सुराया सुरिणा सुराभ्यामित्यादि ।

अजन्तकीवलिङ्गशब्दः।

३८

सुनु सुनुनी सुनूनि। घा हे सुनो हे सुनु। दी प्री
वत् सुनावा सुनुना इत्यादि।

नपुंसकपादः।

इत्यजन्ताध्यायः।

a final consonant
हसन्तपुंलिङ्गशब्दः ।

६७ द्विरुक्तजच्चादीदिः । कृतद्विलशब्दो ज
च्चादिश्च द्विसंज्ञः स्यात् ।

६८ होढोभौ । हस्य ढः स्याद्भौ परे ।

७१ आवीब्भसात्सेर्लोपः ।

४३ अपझसोरिति चपजबौ वा । लिट् लिङ् लिहौ
लिहः लिहं लिहौ लिहः लिहा लिङ्गामित्यादि ।

६९ दादेर्घः । दकारादेर्घस्य घः स्याद्भौ परे ।

१०० झभान्तस्यादिजबां झभाः फे धोस्तु स
ध्वेऽन्ते च । झभान्तस्यादौ स्थितानां जवानां झभाः
स्युः फे परे धोस्तु सध्वेऽन्ते च ।

धुक् धुग् दुहौ दुहः दुहं दुहौ दुहा धुम्यामि
त्यादि ।

१०१ मुहांघड्वाभौ । मुहादीनां घड् वा
स्याद्भौ परे ।

मुक् मुग् मुट् मुड् मुहौ मुहः मुहं मुहौ मुहः मुहा
मुभ्यां मुङ्गामित्यादि । एवं द्रुह् सुह् नश् स्निहः ।

१०२ वाहोवौपौश्वेतात्तुवा । वाहो वाशब्दस्य
आः स्यात्पौ परे श्वेतवाहस्तु वा ।

विश्वौहः विश्वौहा इत्यादि । शेषं लिङ् वत् ।

१०३ अनादूः। अनवर्णात्परो वाहो वा ऊः
स्यात्पौ परे।

भूहः भूहा इत्यादि।

१०४ अनडुच्चतुरोऽणौधिघोः। अन
डुहश्चतुरश्च घौ परे ऽण् घौ परे आण् स्यात् ण इत्।

१०५ हो नः सौ। अनडुहो हस्य नः स्यात् सौ
परे।

अनड्वान् हे अनड्वन् अनड्वाहौ अनड्वाहः अनड्वाहं
अनड्वाहौ अनडुहः अनडुहा।

१०६ स्रस्ध्वस्वस्वनडुहांदड्फे। एषां
दड् स्यात् फे परे अडावितौ।

अनडुङ्गामित्यादि।

१०७ श्वेतवाहऽवयाजुक्यशास्पुरोडाशां
डसड्। एषामन्यस्य डसड् स्यात् फे परे डडावि
तौ।

१०८ अत्वसोघोःसौर्घोऽघौ। अत्वन्तस्या
सन्तस्य च घः स्यादघौ सौ परे नतु घोः।

श्वेतवाः।

१०९ डसडोघौवा। डसडो घौ परे र्घौ वा
स्यात्।

हे श्वेतवाः हे श्वेतवः श्वेतवाहौ श्वेतवाहः श्वेतवाहं

श्वेतवाहौ श्वेतौहः श्वेतवाहः श्वेतवोभ्यामित्यादि।

३४ किलादितिषः। तुराषाट् तुराषाड् तुरा
साहौ तुरासाहः तुरासाहं तुरासाहौ तुरासाहः
तुरासाहा तुराषाड्यामित्यादि।

चत्वारः चतुरः चतुर्भिः चतुर्भ्यः२ नुमाम इति
चतुर्णां।

११० रङो विः सुपि। रङो विः स्यात् सुपि
नत्वन्यरेफस्य।

चतुर्षु।

प्रियचत्वाः हे प्रियचत्वः प्रियचत्वारौ प्रियचत्वारः
प्रियचत्वारं प्रियचत्वारौ प्रियचतुरः प्रियचतुरा प्रि
यचतुर्भ्यामित्यादि।

८७ नसम्बहन् इतिर्घत्वे नोलुप्।

राजा हे राजन् राजानौ राजानः राजानं रा
जानौ।

४० अनेऽलोपः।

राज्ञः राज्ञा राजभ्यामित्यादि। डौ राज्ञि
राजनि।

अम्वस्यादित्युक्तेः। ब्रह्मणः यज्वनः इत्यादि।
शेषं राजवत्।

१११ हनपूषार्थमेनेऽधौसौशौर्घः। एषां
र्घः स्यादधौ सौ परे शौ च।

वृत्रहा हे वृत्रहन् वृत्रहणौ वृत्रहणः वृत्रहणं
वृत्रहणौ।

११२ हनोक्तेघोनणः। हनस्थाने जातस्य
ऋस्य घ्नः स्यात्। तस्य च नस्य णो न स्यात्।

वृत्रघ्नः वृत्रघ्ना वृत्रहभ्यामित्यादि। एवं पूषन्नर्थ्य
मन् शार्ङ्गिन्यश्विन्प्रभृतयः।

११३ पूष्णोडिर्डिर्वा। पूषि पूष्णि पूषणि।

११४ मघोनस्तुङ्वाक्तिप्योः। मघवन्शब्द
स्य तुङ्वा स्यात्तौ पौ च परे उङावितौ।

११५ त्रिदचोऽदेर्नुण्घौ। उकारेत च्चका
रेतो ऽचश्च नुण् स्याद्घौ परे नतु द्वेः।

११६ स्यान्तस्यारालुप्फे। स्यान्तस्य लुप्
स्यात् फे परे नतु रात्परस्य।

मघवान् मघवा हे मघवन् मघवन्तौ मघवानौ
मघवन्तः मघवानः मघवन्तं मघवानं मघवन्तौ
मघवानौ।

११७ श्वयुवमघोनामुर्वीऽतेपौ। एषां व
शब्दस्य उः स्याद्वा पौ परे नतु ते।

मघवतः मघोनः मघवता मघोना मघवङ्गां मघव
भ्यामित्यादि। शुनः शुना यूनः यूना इत्यादि। शेषं
राजवत्।

अर्वा हे अर्वन् ।

११८ अर्वणोऽनजस्तुङ्त्येऽसौ तु । नज्
वर्जस्यार्वणो नस्य तुङ् स्यादसौ त्ये परे ।

अर्वन्तौ अर्वन्तः अर्वन्तं अर्वन्तौ अर्वतः अर्वता

अर्वद्भ्यामित्यादि ।

अनजः किं अनर्वा हे अनर्वन् अनर्वाणौ अनर्वाणः
शेषं यज्जवत् ।

११९ पथिमथ्युभुक्षाथितोर्नमौघौ । पथि
मथिन् च्छुभुक्षिन् एषां यस्य नम् स्यादिकारस्य चा
कारः । घौ परे ।

१२० टेरासौ । पथ्यादीनां टेरा स्यात् सौ
परे ।

पन्थाः पन्थानौ पन्थानः पन्थानं पन्थानौ ।

१२१ लोपोऽच्यघौ । पथ्यादीनां टेर्लोपः स्या
दघावचि परे ।

पथः पथा पथिभ्यामित्यादि । एवं मन्थाः च्छुभुक्षाः ।

५४ डतिसंख्याणा इति । पञ्च पञ्च पञ्चभिः पञ्चभ्यः ।

१२२ नोनामिर्घः । नान्तस्य नामि परे घः
स्यात् ।

पञ्चानां पञ्चसु ।

१२३ वाष्टनोजस्मसोर्डीः । अष्टनः परयो
र्जस्मसोर्डीः स्याद्वा ड इत् ।

हसन्तपुंलिङ्गशब्दः ।

४५

अष्टौ अष्ट अष्टौ अष्ट ।

१२४ डाक्तौवा । अष्टनो डा स्याद्वा तौ परे
ड इत् ।

अष्टाभिः अष्टभिः अष्टाभ्यः अष्टभ्यः अष्टाभ्यः
अष्टभ्यः अष्टानां अष्टासु अष्टसु ।

१२५ धोर्मोनःफन्वि । धोर्मस्य नः स्यात् फे
मे वे च परे ।

प्रशान् प्रशामौ प्रशामः प्रशामं प्रशामौ प्रशान्
भ्यामित्यादि ।

१२६ इदमोऽयमियं पुंस्त्रियोःसौ । इद
मः पुंलिङ्गस्त्रीलिङ्गयोः क्रमेणायमियमौ स्तः सौ परे ।
अयं ।

१२७ दोमोऽदसश्चतौ । इदमो ऽदसश्च
दस्य मः स्यात् तौ परे ।

दमौ दमे दमं दमौ दमान् ।

१२८ टोसीदमोऽनकोऽनः । अनक इदम
टौसोः परयोरनः स्यात् ।

अनेन ।

१२९ सभ्यः । अनक इदमो अः स्यात्से भे च परे ।

३१ आक्तिमभवि । आभ्यां ।

१३० भिस्भिसो ऽदसश्च । अनक इदमो
ऽदसश्च परस्य भिसो भिसेव स्यान्नलैस् ।

३२ व्वेस्म्ये । एभिः । ५६ टेरत्वे । १२७ दस्य
मत्वे । ३५ डेस्मै पश्चादः । अस्मै आभ्यां एभ्यः
अस्मात् आभ्यां एभ्यः अस्य अनयोः एषां अस्मिन्
अनयोः एषु ।

अनकः किं ।

१३१ त्यादिव्यासभोसक्तिश्रिश्रेर्वाक्प्राक्
टेर्व्यकदश्च । त्याद्यन्तस्य व्यस्य सभओसवर्ज्यन्त
श्रिः श्रेश्च टेः पूर्वो ऽक् स्यादा व्यकस्य दश्च ।

इमकेन इमकाभ्यां इमकैरित्यादि ।

१३२ द्विटौसीदैतयारेनोऽनूक्तौ । द्वां टौ
सौश्च परंत इदमेतदोरिदैतयारेनः स्यादुक्तस्य प
श्चादुक्तौ ।

इमं विद्धि हरेर्भक्तं विद्ध्यथैनं शिवार्चकं । इमा
विमान् वित्त शैवानेनावेनांस्तु वैष्णवान् । अनेन पू
जितः कृष्णो ऽथैनेन गिरिशो ऽर्चितः । अनयोः केश
वः स्वामी शिवः स्वामी अथैनयोः ।

५६ त्यदां टेरः क्तौ । कः कौ के इत्यादि ।

१०० झभान्तस्येति वस्य भः ।

भुत् भुद् बुधौ बुधः बुधा भुझामित्यादि ।

१३३ युजिरोऽसेनुण्घौ । युजिरो युज्शब्द
स्य नुण् स्याद्घौ परे नतु से ।

१३४ चङ्क्रुङ् युङ्खुङ्खिदिगख्गुल्विक्द
धृक्दृक् सृक्मृगुष्णिच्चां कुङ्भौ । चवर्गान्ता
नामच्चादीनाञ्च कुङ् स्याद्भौ परे ।

१६ लोर्नुर्झस्यदान्ते । ३० अपेजजोः । ११

स्यान्तस्यारानुप् फे ।

युङ् युञ्जौ युञ्जः युञ्जं युञ्जौ युजः युजा युग्यामि
त्यादि ।

असे किं सुयुक् सुयुजौ सुयुजः इत्यादि । युजिरः
किं युक् समाधिमान् ।

अश्नु क्रुञ्चयुजामेव प्राकुङ् पृथक् ग्रहणात् । तेन
खन् खञ्जौ खञ्जः इत्यादि ।

७७ शच्छाजेतिषङ् । ७८ षोडः फे । राट् राड्
राजौ राजः । एवं विभ्राट् देवेट् परिब्राट् विश्व
सृट् परिमृट् ।

१३५ विश्वराजोऽदा । विश्वराजो ऽकारस्य
आः स्याद्गौ परे ।

विश्वाराट् विश्वाराड् विश्वराजौ विश्वराजः ।

१३६ स्यादेःसोलोपः कोऽषठन्यरक्षः । स्या
दौ स्थितस्य सस्य लोपः स्याद्गौ परे । कस्य च नतु
षठाभ्यामन्यस्य स्थाने जातस्य रक्षश्च । भृट् भृड्
सपक्षसोरिति सस्य दः । २५ सुशुभिश्चशादिति ।
भृञ्जौ भृञ्जः इत्यादि । ऊर्क् ऊर्ग ऊर्जौ ऊर्जः
इत्यादि ।

अवयाः हे अवयाः हे अवयः अवयाजौ अवयाजः
अवयोभ्यामित्यादि ।

१३७ त्यदां तदोःसःसौ । त्यदादीनां तद
योः सः स्यात् सौ परे ।

स्यः त्वौ त्वे इत्यादि सर्व्ववत् । एवं तद् । एषः एतौ
एते इत्यादि । १३२ द्वीटौसीदैतयोरेनोनुक्ताविति
प्रयोगस्तु इदम्बत् ।

१३८ युष्मदस्मदोस्वाहौ युवावौ यूयव
यौत्वन्मदौतुभ्यमह्यौतवममौ सिद्धजस्का
डेडस्तु । अनयोः क्रमादेते आदेशा एतेषु
परेषु क्रमात् स्युः ।

१३९ डेष्टोर्मः । युष्मदस्मज्ञां परस्य डे
इत्यस्य घेश्च मः स्यात् ।
त्वं अहं ।

१४० सभमौष्वाड् । युष्मदस्मदोराड् स्यात्से
भे अमि औकारे च परे ।
युवां आवां यूयं वयं त्वां मां युवां आवां ।

१४१ णस्भ्यस्डसिभ्यस्डस्सामांनडभ्यम्
ततडाकमः । युष्मदस्मज्ञां परेषामेषां स्थाने न
डभ्यम् त त ड आकम एते क्रमात् स्युर्ड इत् ।
युष्मान् अस्मान् ।

१४२ एड्टाङ्गामि । युष्मदस्मदोरेड् स्या
ट्वाङ्गोः परथोरामि च ड इत् ।

त्वया मया युवाभ्यां आवाभ्यां युष्माभिः अस्माभिः
तुभ्यं मत्तुं युवाभ्यां आवाभ्यां युष्मभ्यं अस्मभ्यं त्वत्
मत् युवाभ्यां आवाभ्यां युष्मत् अस्मत् तव मम युवयोः

आवयोः युष्माकं अस्माकं । अतित्वयां अतिमयां
अतियुवयां अत्यावयां अतियुष्मयां अत्यस्मयां ।

१३८ कदयोरर्थस्यापि ग्रहणात् । एवं सर्वत्र त्वयि
मयि युवयोः आवयोः युष्मासु अस्मासु ।

१४३ द्वीचीषीणां कैर्दैवैस्ते मे वा नौ वस्
नसौ वापादवाक्यादावचवाहाहैवाद्गृह
श्यर्थैस्त्वामात्वमा । युष्मदस्मदोर्द्वीचीषीणां कैः
सहितयोस्ते मे द्वौ नौ वैर्वस् नसौ क्रमाद्वा स्यातां ।
अमा युक्तयोस्तु त्वामा । नतु पादस्य वाक्यस्य चादौ
स्थितयोर्नचवाद्यैरदर्शनार्थदृश्यर्थधुभिश्च योगे ।

दामोदरस्त्वावतु मापि मित्र ददातु ते मे ऽपि मु
दं मुकुन्दः । निहन्तु ते विष्णुरघानि मे ऽपि रक्षत
सौ वामपि नौ मुरारिः । ददातु वा नावपि शर्म
कृष्णः करोतु वा श्रीदयितो दयां नौ । पुष्पातु वो
नौ ऽपि हरिर्धनं वो ददातु नौ हन्त्वशुभानि वो नः ।

अपादवाक्यादौ किं । युष्मानवत्वविरतं कृष्णो ऽस्मा
न्पातु शङ्करः ।

अचादियोगे किं । तुभ्यं मत्तु दद्यात् स्वं गोविन्दा
मत्तमेव शं । श्रीकण्ठो मामपेक्ष्य त्वामालोकयति प
जकं ।

१४४ सदाऽनूक्तेऽसादिप्राः । अनयोरन्वा
देशे एते आदेशा नित्यं स्युर्नतु सपूर्वात् प्यन्तात्
परयाः ।

यूयं वयं विनीतास्तत् पातु वो नो महेश्वरः ।
यूयं वयं हितास्तेन सोऽस्मान्पातु स वः शिवः ।

१४५ नाविशेष्यान्याद्यामन्त्यात् । विशेष्य
पूर्वमनामन्त्य पूर्वञ्च हित्वान्यस्मादामन्त्यादेते आदे
शा नस्युः । शम्भोऽस्मान्न च लक्ष्मीश सेव्य नोऽवाव शर्व
नः ।

सुपात् सुपादौ सुपादः सुपादं सुपादौ ।

१४६ पात्पत्तौ । पादः पत् स्यात्तौ परे ।

सुपदः सुपदा सुपद्भ्यामित्यादि ।

१३४ चङितिकुङ् । २६ नस्य नुः । ३० नोर्ङः ।

११६ स्यान्तस्य लुप् । प्राङ् प्राञ्चौ प्राञ्चः प्राञ्चं
प्राञ्चौ । एवं क्रुञ्चतिर्यञ्चोदञ्चादयः ।

१४७ अचोऽलोपोर्घश्च । अचोऽकारस्य लो
पः स्यात्तौ परे पूर्वस्य च घः ।

प्रतीचः प्रतीचा प्रत्यग्भ्यामित्यादि ।

१४८ तिर्यग्मुमुयगदमुयगुदचांतिरश्चा
मुमुईचऽदमुईचोदीचः । एषामेते क्रमात् स्युः
पौ परे ।

तिरश्चः तिरश्चा तिर्यग्भ्यामित्यादि ।

अमुमुईचः अमुमुईचा अमुमुयग्भ्यामित्यादि । एव
मदमुयङ् ।

उदीचः उदीचा उदग्भ्यामित्यादि । शेषं पूर्ववत् ।

७७ शच्चाजेति चस्य षत्वे तन्निमित्तस्य शस्य सत्वे
१३६ स्यादेः सोलोपः। सुवृट् सुवृड् सुवृश्चौ सुवृश्चः
इत्यादि।

८७ नसक्काहन्नदतिर्घः। ११६ स्थान्तस्य लोपः।

महान् महान्तौ महान्तः महान्तं महान्तौ
महतः महता महद्भ्यामित्यादि।

भवन् भवन्तौ भवन्तः भवन्तं भवन्तौ भवतः भव
ता भवद्भ्यामित्यादि। शेषं महदत्। १०८ अत्वसोधा
रिति। श्रीमान् शेषं भवदत्। एवं यशस्वदादयः।

१४८ भगवदघवद्भवतांभगोऽघोभोवा
घौ। एषामेते क्रमात् सुर्वा घौ परे।

हे भगोः हे भगवन् हे अघोः हे अघवन् हे भोः
हे भवन्। शेषं श्रीमदत्।

११५ अदेरित्युक्तेर्न नुन्। ददत् ददतौ ददतः इ
त्यादि।

७७ शच्चाजेति षड्। विट् विड् विशौ विशः
विशं विशौ विशः विशा विद्भ्यामित्यादि।

१०१ मुहांघडिति। नक् नग् नट् नड् नश्चौ नशः
नशं नश्चौ नशः नशा नग्भ्यां नद्भ्यामित्यादि।

१०७ श्वेतवाहेति डसड्। पुरोडाः हे पुरोडाः हे
पुरोडः पुरोडाश्चौ पुरोडाशः पुरोडोभ्यामित्यादि।

१३४ चडितिकुड्। स्पृक् स्पृग् स्पृश्चौ स्पृश्चः स्पृशा
स्पृग्भ्यामित्यादि।

दधृक् दधृग् दधृषौ दधृषः दधृग्भ्यामित्यादि।

षट् षड् षड्भिः षड्भिः षडां षट्सु।

Yat. 72

१५० सषेसुस्सजुषक्कारड्फेऽक्षः । सस्य स्थाने
जातस्य षस्य दसुसः सजुषो ऽक्कश्च रड् स्यात् फे परे
नतु क्षान्तस्य ।

१५१ व्यनच्तयीकोधोर्घोऽकुर्कुरोऽखेः ।
घोरिको घः स्याद्दि रे फे च । नतु कुर्कुरोर्न च खे
र्माचि तये च ।

पिपठीः पिपठिषौ पिपठिषः पिपठीभ्यां पिपठीःषु ।
एवं चिकीर्षादयः ।

दोः दोषौ दोषः दोषं दोषौ । ३८ पाददन्तेति दो
षन् वा दोष्णः दोष्णा दोषभ्यां दोर्भ्यामित्यादि ।

१३६ स्यादेः सोलोपः । विविट् विविड् विविचौ वि
विचः विविज्ञामित्यादि ।

पिपक् पिपग् पिपचौ पिपक्षः पिपग्भ्यामित्यादि ।
एवं गोरग्दिधक्षादयः ।

सुपीः सुपिसौ सुपिसः सुपीभ्यां सुपीःषु । एवं सुतूः ।

विद्वान् हे विद्वन् विद्वांसौ विद्वासः विद्वासं वि
द्वांसौ ।

१५२ वसोर्वःसेमप्युर्मतुप्योः । वसोर्वशब्द
इमसहितो ऽपि उः स्यान्मतौ पौ च परे ।

विदुषः विदुषा । १०६ ससध्वस्वस्विति दड् । वि
द्विज्ञामित्यादि ।

पेचिवान् पेचिवांसौ पेचिवासः पेचिवांसं पेचिवांसौ
पेचुषः पेचुषा पेचिविज्ञामित्यादि ।

जगन्वान् जगन्वासा जजन्वासः जगन्वासं जगन्वासा । वस्योत्वे तन्निमित्तस्य । ३० नस्य मत्वे ।

१५३ हनगमजनखनघसामुङ्लोपोऽडे
ऽच्यणौ । एषामुङ्लोपः स्यादणावचि नतु डे ।
जग्मुषः जग्मुषा जगन्वझामित्यादि । एवं जग्मिवान् ।
१११ अधोरित्युक्तेः । सुहिन् सुहिंसौ सुहिंसः सु
हिन्भ्यां ।

ध्वत् ध्वसौ ध्वसः ध्वझां । एवं स्रत् ।

उक्यशाः हे उक्यशाः हे उक्यशः उक्यशसौ
उक्यशासः उक्यशोभ्यां ।

१५४ पुंसोऽसुङ्घौ । पुंसोऽसुङ् स्यात् घौ
परे उङावितौ ।

पुमान् पुमांसौ पुमांसः पुम्भ्यां पुंभ्यामित्यादि ।

१५५ सेर्डाशनसपुरदंशोऽनेहसोऽधेः ।
एभ्यः परस्य सेर्डा स्यान्नतु धेः ।
उशना ।

१५६ धेर्डडनौवोशनसः । उशनसः परस्य
धेर्डडनौ वा स्तः ड इत् ।

हे उशन हे उशनन् हे उशनः उशनसौ उशनोभ्यां ।
अनेहा हे अनेहः अनेहसौ अनेहसः एवं पुरदंशाः ।
वेधाः हे वेधः वेधसौ वेधसः इत्यादि ।

१११ अधोरित्युक्तेः । सुवः सुवसौ ।

that

१५७ अदसः सेरौः । अदसः परस्य सेरौः
स्यात् ।

असौ ।

१५८ मात्स्वर्धावुज् । अदसो मात्परौ स्व
र्धावुदूतादाप्रतः ।

अमू ।

१५९ एरीव्वे । अदसो मात्परौ व्वे निष्पन्न ए
कार ईः स्यात् ।

अमी अमुं अमू अमून् । ४६ टादसश्चास्तियान्तु
ना । अमुना अमूभ्यां अमीभिः अमुष्मै अमूभ्यां अ
मीभ्यः अमुष्मात् अमूभ्यां अमीभ्यः अमुष्य अमुयोः
अमीषां अमुभिन् अमुयोः अमीषु ।

इति हसनपुंलिङ्गपादः ।

दसन्तस्त्रीलिङ्गशब्दः ।

१६० नहोघड्भौ । नहो हस्य घड् स्यात्भौ
परे ।

उपानत् उपानद् उपानहौ उपानह्यां ।
१३४ चङिति कुङ् । उष्णिक् उष्णिहौ उष्णिग्भ्या
मित्यादि ।

१६१ दिव औड्सौ । दिव औड् स्यात्सौ परे ।
द्यौः दिवौ दिवः ।

१६२ वाम्याड् । दिव आड् स्यादामि परे ।
द्यां दिवं दिवौ दिवः दिवा ।

१६३ उहस्युड् । दिव उड् स्यात् उवर्णे हसि
च परे । द्युभ्यां ।

गीः गिरौ गिरः । एवं पूः ।
८० स्त्रियां त्रिचतुरदतिचतसृ । चतस्रः चतस्रः
चतस्रभिः चतस्रभ्यः२ चतस्रणां चतस्रषु ।
५६ टेरत्वे आप् । का के काः इत्यादि सर्वावत् ।
एवं यद् ।

१२६ इदमोऽयमितीयं । इयं इमे इमाः इमां इमे
इमाः अनया आभ्यां आभिः अस्यै आभ्यां आभ्यः

अस्याः आभ्यां आभ्यः अस्याः अनयोः आसां अस्यां
अनयोः आसु ।

सक् सजौ सजः सगभ्यां ।

५६ टेरत्वे आप् । स्या त्ये त्या इत्यादि सर्वावत् ।
एवं तद् एतद् ।

वाक् वाचौ वाचः वाचं वाचा वाग्भ्यां ।

अपशब्दो व्वान्तः । ८७ नसब्रह्मो ऽधोर्धः ।

आपः अपः ।

१६४ भ्यपोदङ् । अपो दङ् स्याद्भि परे ।
अद्भिः अद्भ्यः । अपां अप्सु दिक् दिशौ दिशः
दिग्भ्यामित्यादि । एवं दृक् ।

त्विट् त्विषौ त्विषः त्विषा त्विद्भ्यामित्यादि ।

सजूः सजुषौ सजुषः सजूर्भ्यां सजूःषु । एवमाशीः ।

१५७ अदसः सेरौः । असौ अमू अमूः अमूं अमू
अमूः अमुया अमूभ्यां अमूभिः अमुय्यै अमूभ्यां अमू
भ्यः अमुय्याः अमूभ्यां अमूभ्यः अमुय्याः अमुयोः अमू
षां अमुय्यां अमुयोः अमूषु ।

इति हसन्तस्त्रीलिङ्गपादः ।

हसन्तक्तीवलिङ्गशब्दः ।

६१ स्यमोर्लगिति । १०६ ससध्वस्वस्वितिदङ् ।
स्वनडुत् स्वनडुही ।

१०४ अनडुच्चतुरो ऽणाणाविति । स्वनङ्वाहि । पुन
स्तदत् । शेषं पुम्वत् ।

चत्वारि ब्रह्म ।

१६५ क्तीवेनोलुव्वाधौ । नपुंसके नस्य लुप
स्यात् वा धौ परे ।

हे ब्रह्म हे ब्रह्मन् ब्रह्मणी ब्रह्माणि । अहः अह्नी
अहनी अहानि अहोभ्यां । किं के कानि । इदं इमे
इमानि । असृक् असृजी असानि असृज्जि असृजा
अस्मा असृग्भ्यां असभ्यामित्यादि ।

ऊर्क् ऊर्जी ऊनर्जि ऊर्जि । सुवलू सुवल्गि सुव
नल्गि ।

८६ नुस्यमेत्यत्र हसन्तरलयोरितिनुष्कारेत
नुर्विन्दुमात्रस्य नाख्या । त्यत् त्येत्यानि । एवं यत् तत्
एतत् ।

१३२ अनुक्तौ तु । एनत् ।

गवाक् गोची गवाञ्चि । तिर्यक् तिरश्ची तिर्यञ्चि ।
एवं परे ।

यकृत् यकृती यकृन्ति यकानि यकृज्ज्ञा यकभ्यामि
त्यादि । एवं शकृत् ।

ददत् ददती ।

१६६ द्वेः शतुर्नुण् शौ । द्वेः परस्य शतुर्नुण्
स्यात् शौ परे वा ।

ददन्ति ददति । एवं यक्षत् जाग्रदादयः ।

तुदत् ।

१६७ आदीपोः । अवर्णात् परस्य शतुर्नुण्
स्याद्वा ईकारे ईपि च परे ।

तुदन्ती तुदती तुदन्ति । भात् भान्ती भाती
भान्ति ।

पचत् ।

१६८ अप्यनोनित्यं । अपो यनश्च शतुर्नि
त्यं नुण् स्यादी ईपोः परयोः ।

पचन्ती पचन्ति । दीव्यत् दीव्यन्ती दीव्यन्ति । स्वप्
स्वपी । ८७ नसब्रह्मह्नोऽधो र्घः । स्वामि स्वपा ।

१६९ भ्यपो दङ् स्वङ्गिः । १५० सषेति रङ् ।

धनुः धनुषी धनूषि एवं हविः । पयः पयसी
पयांसि पयसा पयोभ्यां । अद्ः अमू अमूनि । दी
प्रीवत् ।

इति हसन्तनपुंसकपादः ।

अव्ययशब्दः ।

१६८ व्यालुक्तेः । व्यात् परस्याः क्तेर्लुक् स्यात् ।

स्वः प्रातः च वा हा है उच्चैः उच्चकैः धिक् धकित्
प्रपरा हरिवत् हत्वा ।

१७० उदःसःस्थास्तम्भोः । उदः परचोरन
योः सस्य लुक् स्यात् ।

उत्थानं उत्तमः ।

१७१ वातोऽवाप्योः । अवाप्योरकारस्य लुप्
स्याद्वा ।

वगाहः अवगाहः पिधानं अपिधानं ।

इति व्यपादः ।

इति हसन्ताध्यायः ।

अ/ negat
m

स्त्रीत्यः ।

१ स्त्रियामत आप् । स्त्रीलिङ्गे स्थितादका
रान्तादाप् स्यात् ।

मेधा सर्वा ।

२ हसादा । स्त्रियां हसन्तादाप् स्यादा ।
वाचा वाक् दिशा दिक् ।

३ मनोडाप् । स्त्रियां मनन्तात् डाप् वा स्यात् ।
सीमे सीमानौ पामे पामानौ ।

४ हे ऽनः । स्त्रियां स्थितादनन्ताडाप् स्यादा
हे ।

वज्रयज्वे वज्रयज्वानौ ।

५ ईप्चाम्बस्यात् । मस्य वस्थान्यपरानन्ताद्धे
स्थितात् स्त्रियामीप् डाप् च स्यादा ।

वज्रराज्ञौ वज्रराजे वज्रराजानौ ।

६ काप्यनाशीरककेऽदिदयत्तत्क्षिपादेः ।
आशीरर्थाक्वर्जे कापि परे अकार इः स्यात् नतु
यत्तत् क्षिपादेः ।

सर्विका कारिका ।

आशीरकके तु जीवका । यदादेसु । यका सका
चिपका ध्रुवका चटका ।

७ द्वैषसूतपुत्रवृन्दारखज्ञाजभस्त्राधुत्य
कीर्वा । द्वादेर्धुत्यवर्जयोः कययोश्चाकार इका
रः स्यादा कापि ।

द्विके द्वके चटकिका चटकका आर्थिका आर्यका ।
धुत्ययोस्तु नायिका कत्यिका ।

८ वाचापोऽनुक्तपुंस्कस्य । आपः स्थाने
जातो ऽकार इदाच्च स्यादा कापि नतूक्तपुंस्कस्य ।
गङ्गिका गङ्गाका मङ्गका । उक्तपुंस्कस्य तु शुभ्रिका ।

९ द्विन्त्रञ्चाह्नदादेरीप् । षकारेतष्टका
रेत उकारेत षकारेतो नान्ताह्नदन्तादन्चो वाहो
नदादेश ईप् स्यात् स्त्रिया ।

१० ययोर्लोपोऽयुक्तौपौ । इवर्णावर्णयोर्लो
पः स्यादयावक्तौ पौ परे ।

। ष । वैष्णवी वराकी ।

११ क्यञ्चैवाचानात्यपत्यण्यस्य । अपत्या
र्थण्यस्य लोपः स्यादयावक्तौ पौ परे क्यञ्चैवा च
नत्वाकारे ।

गार्गी ।

१२ सूर्यागस्त्यस्य तिष्यपुष्यस्य ज्ञेयमत्स्यस्ये
येपोर्भष्ण ईपियः । एषां यस्य लोपः स्यादीये
पोः परयोर्नञ्चत्रष्णे ईपि च ।

सौरि आगस्ती चातुरी । ट । त्रयी भूषणी । उ ।
विदुषी श्रीमती भवती । १६८ अथनो नित्यं । च ।
पचन्ती दीव्यन्ती ।

१६८ आदीपोः । तुदन्ती तुदती भान्ती भाती । न ।
दण्डिनी अर्व्वती राज्ञी शुनी मघोनी मघवती । च ।
कर्त्री क्रोद्गी । अन्च् प्रतीची प्रत्यञ्ची तिरञ्ची तिर्यञ्ची
अमुमुईची अदमुईची उदीची । वाह् । भारौही श्वे
नौही श्वेतवाही शाल्यूही । नदी मत्सी गौरी ।

१३ एचखसादनोरडीव्वातुहे । एादचं
खसाच्च विहितादन ईप् स्यात् वनो रञ्ज च स्त्रियां
हे तु वा ।

अवावरी धीवरी हरिद्वश्वरी वज्रधीवरी वज्रधी
वा ।

१४ सञ्चोधःसंख्यादिदामवयोर्यद्वायना
द्दे ।

पीनोन्नी द्विदात्री द्विहायनी ।

१५ जातेरतोऽस्त्रीयुङ्सत्काण्डप्राक्प्रान्त
शतैकादिपष्पसम्भस्त्राजिनैकशणपिण्डादि

फलनादिमूलात् । जातिवाचिनो ऽकारान्तात्
स्त्रियामीप् स्यात् नतु स्त्रीयुडादेः ।

मृगी हंसी शीतपाकी ।

स्त्रीयुडादेस्तु मक्षिका वैश्या सत्पुष्पा संपक्षा
अमूला । जातेः किं मन्दा ।

आकृतिग्रहणा जातिर्लिङ्गानाञ्च न सर्वभाक् ।

सकृदाख्यातनिर्ग्राह्या गोत्रञ्च चरणैः सह ।

गार्गी कठी कौथुमी ।

१६ गुणादोतोऽखरुस्योडः । गुणवाचकादु
कारान्तात्स्त्रियामीप् स्यादा नतु खरोः स्योडश्च ।

मृदी मृदुः ।

खरुस्योडस्तु खरुः पाण्डुः । गुणात् किं

सत्त्वे निविशते ऽपैति पृथग्जातिषु दृश्यते ।

आधेयश्चाक्रियाजश्च सो ऽसत्त्वप्रकृतिर्गुणः ।

धेनुः ।

१७ पाच्छोणादिखाङ्गेतोऽक्तेर्व्या । पादः
शोणादेः खाङ्गादिकारान्ताच्च स्त्रियामीप् स्यादा न
तु क्तेः ।

त्रिपदी त्रिपात् शोणी शोणा चण्डी चण्डा विम्बोष्ठी
विम्बोष्ठा । खाङ्गात् किं ।

खाङ्गं स्यादद्रवं मूर्त्तं प्राणिस्थमविकारजं ।

दृष्टं तत्रातत्स्थमपि तदत्तादृशि च स्थितं ।

वज्रस्वेदाद्रवत्वात् । सुज्ञाना अमूर्त्तत्वात् ।

सुमुखा शाला अप्राणिस्थितत्वात् । सुशोथा विकारज
त्वात् । सुकेशी सुकेशा रथ्या अप्राणिस्थस्यापि प्राणिनि
दृष्टत्वात् । सुस्तनी सुस्तना प्रतिमा प्राणिस्थवत् प्राणि
बृहशे स्थितत्वात् ।

राजी राजिः । क्लेस्तु बुद्धिः मतिः ।

१८ धात्क्रीतात् । धनेन क्रीयते स्म धन
क्रीती ।

१९ क्तादल्ये । धादित्येव । अभ्रलिप्ती ।

अभ्रेण लिप्यते स्म ।

२० स्वाङ्गाद्वे । स्वाङ्गात्परो हे स्थितो यः क्लस्त
स्मादीप् स्यात् ।

शङ्खभिनी ।

२१ वाच्छन्नाज्जातेः । आच्छादन जातिव
र्जाज्जातिवाचिनः पराद्वे स्थितात् क्तादीप् स्याद्वा ।

इक्षुभक्षिती इक्षुभक्षिता । क्नात्तु वस्त्रच्छन्ना ।

२२ पत्न्यामपालकान्तात् । पुंवाचकादपाल
कान्तादीप् स्याद्भार्यायां ।

गोपी । पालकान्तात्तु गोपालिका ।

२३ ब्रह्मरुद्रभवसर्वमृडेन्द्रवरुणादान
ङ्च । एभ्यः पत्न्यामीप् स्यात्तेषामानङ्च ।

ब्रह्माणी रुद्राणी ।

२४ मातुलोपाध्यायक्षत्रियाचार्यसूर्यार्या
दा। मातुलानी मातुली। अन्ये लीपमपि विकल्प
यन्ति। तदा मातुलेत्यादि। तदाशब्दो व्यवस्थाप्यः।
आचार्यानीत्यत्र न एतत्।

२५ वृषाकप्यग्निमनुपूतक्रतुकुसितकुसी
दादैङ् च। एभ्यः पत्न्यामीप् स्यात्तेषामैङ् च।
वृषाकपायी अग्नायी मनावी।

२६ नारी सखी यवानी यवनानी हिमान्य
रण्यानी मनावी पतिवत्यन्तर्व्वती पत्नी
भाजी गोणी नागी स्थली कुण्डी काली कुशी
कामुकी घटी कवरी नील्यशिश्नः। एते
निपात्यन्ते।

२७ पद्धती शक्ती युवत्यनद्धाही श्वेन्येनी
हरिणी भरिणी रोहिणी लोहिन्यसिक्ती पलि
क्तीवा।

पक्षे। पद्धतिः शक्तिः यूनी अनडुही श्वेता एता हरि
ता भरिता रोहिता लोहिता असिता पलितेति।
असिक्ती अवृद्धा पलिक्ती वृद्धा।

२८ नमन्संख्यास्वस्रजादेः। एभ्य ईप्
न स्यात्।

सीमा पञ्च स्वसा माता अजा वाला।

२४ नेपीत्युक्तेः। यावती वक्ती।

२९ उतोऽयुङ् रज्ज्वादेर्नप्राणिजातेरूप् ।
स्त्रियामुकारान्तानृजातेरप्राणिजातेश्च ऊप् स्यात् नतु
युङो रज्ज्वादेश्च ।

कुरुः कर्कभूः । प्राणिजातेस्तु धेनुः । युङ् रज्ज्वादे
स्तु अध्वर्युः रज्जुः हनुः ।

३० वामलक्ष्मणशफसहसहितसंहितोप
मानादूरोः ।

वामोरुः रभोरुः ।

३१ तन्वादेर्वा ।

तनूः तनुः चञ्चूः चञ्चुः ।

इति स्त्रीत्यपादः ।

षट्कारकं ।

१ ल्यर्थसम्बुद्ध्युक्तार्थे प्री । लेरर्थे सम्बोधने
त्यैरुक्तार्थे के सति च प्री स्यात् ।

कृष्णः श्रीः ज्ञानं हे विष्णो ।

शर्वोऽर्चो जीवनः पाता दानीयः प्रभवो लयः ।

२ कर्मक्रियाविशेषणाभिनिविशाधिशीड
स्यासन्वध्युपावसडंडं दी । कार्यं क्रियाविशेषण
मभिनिविशादेर्डञ्च ढसंज्ञं स्यात् तत्र च दी ।

रामं नमति सानन्दं धर्मानभिनिविश्य सन् ।

श्रीशोऽधिगतेऽहिमधिष्ठितोऽभिमध्यास्य घोषं
मथुरामनूय । यो द्वारकामध्युषितो विकुण्ठमुपा
वसचावसतात् स हनः ।

३ देशाध्वकालभावं वाढैः । अढैर्धुभिर्योगे
एते ढसंज्ञा वा स्युः ।

नदीर्वनेषु चोषित्वा क्रोशान्नलेष्वहर्निशि । चक्रमि
त्वा प्रियानीति रामो रक्षोबधे स्थितः ।

४ सदाध्वादिव्याप्तौ सर्वैः सिद्धे तु धं । सर्वै
र्धुभिर्योगेऽत्यन्तसंयोगेऽध्वादयो नित्यं ढसंज्ञाः
स्युः अर्थसिद्धौ तु धसंज्ञाः ।

भृत्यैः कृष्णो ऽनितः क्रोशं मासौ गुरुगृहे स्थितः ।
गुरूपदेशं निभृतो माभ्यामधैष्ट वाङ्मयं ।

पू घोऽजौजेःशब्दाशनगतिज्ञार्थाढग्रहदृश
श्रारखादनीक्रन्दायशब्दायक्कादास्तत घव
हाहिंसाभक्षोहकृमाभिवादिदृशस्तुवा । अ
अन्तानां शब्दार्थादीनां यो घः स अन्तानां ढं
स्यात् नतु खादादेः ह्रादेस्तु वा ।

गेयमध्यापयद्गोपान् याज्ञिकान्नमभोजयत् । स्वधा
मागमयच्छत्रून् भक्तांस्तत्त्वमबोधयत् । धर्ममस्थाप
यद्विष्णुर्वेदानग्राहयद्विधिं । दैत्यानदर्शयच्छक्तिं वे
णुमश्रावयच्च गाः ।

खादादेस्तु ।

रक्षांस्यखादयदनाययदूर्ध्वलोकमाक्रन्दयत् कपि
भिराययदाशु रामः । शब्दाययन्निपुमजूहवदाद
यच्च शैलानवाहयदभक्षयदिष्टभक्ष्यं ।

सारथिघहिसार्थयोस्तु ।

वाहानवाहयत् पार्थमरींश्चाभक्षयद्धुरिः । शैलान
हारयत् कीशानृक्षैर्वृक्षानजीहरत् । कपीनकारयत्
सेतुं वानरैरपि राघवः । साभिवादयते वृद्धान् जा
नकीं लक्षणेन च ।

सीतां रामेण चात्मानमदर्शयत लक्ष्मणः ।

इयाञ्जार्थदुहचिप्रच्छरुधनुशासजिनीवह ।
हृदण्डिग्रहकृषमन्यमुष्पचाद्याधवोद्विढाः

तमर्थये ऽहं मोक्षं यो गोपैर्दुग्धमदुग्ध गाः । फला
न्यवाचिनोदृक्षान् वार्त्ताः पप्रच्छ वल्लवान् । रुरोध
गोकुलं गोपीरब्रवीच्च मनोहरं । गोपालानन्वशा
त्केलींस्तत्राजय्यं जिगाय तान् । वृन्दावनमनैषीद्भास्त
च्छिशूनवहद्रजं ।

जहारारण्यमाभीरीर्दैत्यान् प्राणानदण्डयत् ।
जग्राह यज्वनो भोज्यमकर्षत् पूतनां बलं । ममन्या
मृतमभोधिं मुमोष दितिजांश्च तत् । योऽसौ पचति
लोकानां पुण्यपापं सुखासुखं ।

७ धिक्समयानिकषाहान्तरान्तरेणैना
तियेनतेनाभ्युभयपरिसर्व्वतोविनर्त्ते ऽभिप
रिप्रत्यनूपद्भुपर्य्यधोऽधिभिः । एभिर्व्योगे द्वी
स्यात् ।

वीक्षेत्यभावचिह्ने ऽभिस्तेषु भागे परिप्रती । अनु
स्तेषु सहार्थे च हीने ऽनूपौ मताविह ।

धिग्लोकमीश्वराभक्तं समया माधवं रमा । निक
षा गिरिशं गौरी हा लोकं केशवद्विषं । कृष्णो ऽन्तरा
ब्रह्मशम्भू नान्तरेणाच्युतं सुखं । दक्षिणेन हरिं रुद्रो
गोविन्दमति नेश्वरः । येनेशं हरिरीशस्तं तेनेशमभि
तो ऽर्चकाः । रामकृष्णावुभयतो गोपेशं परितः परे ।
प्रमथाः सर्व्वतः शर्व्वं शर्म्म नेशार्चनं विना । मुक्तिर्न
र्त्ते ऽच्युतोपास्तिं भूतं भूतमभि प्रभुः । भक्तो विभुम
भिप्राज्ञो गोविन्दमभितिष्ठति । हरिं पर्य्यभवस्तक्ष्मी
र्हरं प्रति हलाहलं । विष्णुमन्वर्च्यते भर्गः शक्रादय
उपाच्युतं ।

लोकानुपर्युपर्यास्ते ऽधोधोऽध्यधि च माधवः ।

८ दिवोधं वा । दिवो धं ढं स्यादा ।

अक्षैरक्षान् दीव्यतीशः ।

९ साधनहेतुविशेषणभेदकं धंकर्त्ता ध
स्त्री ।

नेत्रैः पुण्येन भूषाभिर्नाना दृष्टः शिवो जनैः ।

१० सहवारणसमोनार्थार्थविनापृथङ्ना
नाद्यैः । एभिर्योगे त्री स्यात् ।

सहेशार्च्यो ऽच्युतो भेदेनालं तेन समोऽस्ति कः ।
विकारैरहितः शम्भुः सतामर्थः शिवार्चया । श्रीर्न
त्रेन विना शम्भुः पृथग्विश्वेन तत् पुनः । न नाना शम्भु
ना रामादर्वेणाधोचजोऽवरः ।

११ कालेभाडुवा । कालवाचिनो नचत्रात्
त्री डे वा स्यात्

रोहिण्यामभवत् कृष्णो रोहिण्यासीच्च चण्डिका ।

१२ मानादीषायां ढे । शतं शतं पयो ऽपी
यत् वत्सान् विष्णुः शतेन गाः । द्विद्रोणेन क्रीणाति
पञ्चकेन क्रीणाति द्विद्रोणं पञ्चकं ।

१३ संज्ञोऽस्मृतौ । स्मरणादन्यस्मिन्नर्थेव
र्त्तमानस्य संपूर्वस्य जानातेर्ढे त्री स्यादा ।
संजानीच्च स्वमीशा च संजानीहि ततः शिवं ।

१४ सन्दानोभेऽधर्मेनित्यं । संपूर्वदानम
स्वन्निनि अधर्मे भे ची स्यात् नित्यं ।

संयच्छते स गोप्येष्टं श्रीशः संयच्छति श्रियै ।

१५ यस्मैदितासुखाक्रोधेर्षारुचिद्रोहस्था
ऋक्षाघस्यहिंसाप्राधीक्षाप्रतिश्रुप्रत्यनुगृधार्य
र्याभं ची तादर्थ्ये च । यस्मै दातुमिच्छा असुखा
दयः स्यादेरर्थश्च यस्मै तद्गसंज्ञं स्यात् तत्र ची ताद
र्थ्ये च ।

ददातु सद्भ्यः स सुखं हरिः साराङ्गोपीगणोऽसुय
ति कुण्ठतीर्षति । स रोचते द्रुह्यति तिष्ठते ऋतेऽस्मा
घिष्ट यस्मै स्पृहयत्यशप्त च । गर्गो राध्यति रामाय
कृष्णाय स्नेहते ब्रजे । शुभाशुभं पर्यालोचयतीत्य
र्थः । विभीषणायाशुश्राव राज्यं प्रत्यगृणोद्यशः । प्रति
क्षातवानित्यर्थः । रामः प्रत्यगृणात्तस्मै लक्ष्मणोऽन्व
गृणात्कपिः । रामं वदन्तं प्रोत्साहयामासेत्यर्थः ।

सर्वो धारयते सर्वं सद्भ्यस्तं भज मुक्तये ।

१६ शक्तार्थवसङ्घटितसुखस्वाहास्वधास्व
स्तिनमोभिः । अभिर्योगे ची स्यात् ।

दैत्येभ्योऽलं हरिः पूष्णे वषट् सद्भ्योहितं सुखं ।
स्वाहाग्रये स्वधा पित्रे स्वस्ति धात्रे नमः सते ।

१७ देनाशिषि वा ।

सद्भ्यः सताम्बा शम्भूयात् ।

१८ परिक्रियोधे वा । भक्त्यै मुक्तिः परिक्रीता
सद्भिर्विष्णोरुषारिभिः ।

१८ गत्यर्थमन्यते चेष्टावज्ज्ञेऽनध्वाकाकशू
कशूगालनावन्ने वा । गत्यर्थमन्यत्योर्ध्वं क्रमात्
मार्गकाकादिवर्जं चेष्टावज्ज्ञेयोऽपि स्यादा ।

ब्रजाय ब्रजति श्रीशे ब्रजं ब्रजति केशवः । न त्वा
तृणाय मन्येऽहं न त्वा मन्ये तृणं खल ।

चेष्टावज्ज्ञे किं । मनसा दारकामेति त्वां मन्येऽहं ज
नार्दनं । अध्वादौ तु । गच्छत्यनन्तः पन्थानं न त्वा
काकं स मन्यते ।

२० यतोऽपायभीजुगुप्सापराजयप्रमादा
दानभूत्राणविरामान्तर्द्विवारणं जंपी । यत
एते तज्जसंज्ञं स्यात् तत्र पी ।

विभीषणः पदाद्भूष्टो भ्रातुर्भीतो जुगुप्सितः । पा
पात् पराजितो दुःखादप्रमत्तो विधेः सतः । आत्त
विद्यो मुनेर्जातो भ्रातुस्त्रातो निजैर्भवात् । विरतोऽन्त
र्हितो दुष्टाच्छोकाद्रामेण वारितः ।

२१ अन्यारभ्यार्थारादहिर्विनर्त्ते प्रतिप
र्यपाङ्दिकशब्दहेतु यवर्थे च । एभिर्योगे हे
तौ यवन्तस्यार्थे च पी स्यात् ।

आङ् व्याप्तिसीम्नोऽस्यागेऽन्यौ प्रतिदाननिधौ प्र
ति । नेतरो विष्णुरीशानाद्भवात्पूभृति सोऽर्च्यते ।
सोऽस्मदारादहिस्त्वच्छं विना नार्थो वृषादृते । भक्तेः
प्रत्यमृतं शम्भोः प्रद्युम्नः केशवात् प्रति । पर्यनन्तात्त्र
यस्तापा आमृत्योः सेव्यतां हरिः । ब्रह्मास्यासकलात्

पूर्वं कृष्णाद्रामोऽवरो गदः । आनन्दादीश्वरः श
लादासनादीक्षते ऽलका । शैलमारुह्य आसने उप
विश्येत्यर्थः ।

२२ वारादर्थैः । दूरान्तिकार्थैः पी स्याद्वा ।
रामाद्भुद्रस्य चो दूरं पापाद्भुःखस्य सोऽन्तिकं ।

२३ समार्थैर्नार्यस्तस्ताद्वितसुखैर्निर्द्दारे स
म्बन्धे ढे च षी । एभिर्योगे एषु च षी स्यात् ।

यः सर्वस्य समो यश्च दक्षिणेनोत्तरा स्थितः । उप
र्यधः पूर्वतश्च पश्चाद्यस्याखिलं हितं । सुखञ्च तस्य
देवानां वर्यस्य पदयोर्भजे ।

२४ ज्ञोऽज्ञाने धे ।

शम्भोर्मुकुन्दे जानीति भक्त्या जानाति शङ्करं । शम्भु
ना साधनेन मुकुन्दे प्रवर्त्तत इति । प्रवृत्त्यर्थश्च जा
नातिः ।

२५ तृप्तार्थानाम्वा ।

शृङ्गारस्य हरिस्तृप्तः पूर्णः शान्तेन शङ्करः ।

२६ ढ घेकृत्यव्यक्युक्तवतुखलर्थक्तो
च्छन्नानवसुशीलार्थतृन्भव्यर्णार्थनिनि । व्या
दिवर्जे कृति प्रयुज्यमाने ढे घे च षी स्यात् ।

जगतां कारकः कृष्णः कृतिर्मुदरिपोरियं ।

व्यादौतु । सृष्टा दधिं शारुकमेतदर्चकानुन्वीतव
न्तं यतिभिः सुदर्शनं । ज्ञातं हरिं जिष्णुरघानि सं
सुवन्मुदं दधानो ऽर्थितमीयिवान्न कः । शब्दाता
हृत्कदागामी दायी मोक्षमृणं शिवः ।

२७ कामुकसङ्गार्थक्तेन । कामुकशब्देन व
र्त्तमानडयोर्विहितक्तेन च योगे ढे घे च षी स्यात्
यो लक्ष्म्याः कामुको ज्ञातः सतां तस्येदमासितं ।

२८ ल्यभावक्तास्त्यएकसद्वे घे वा । ल्ये भा
वार्थक्ते स्त्रीविहितमं नकञ्च हित्वा अन्यत्र सद्वे घे च
षी स्याद्वा ।

त्वया मम च कृष्णो ऽर्च्यः स्नातं ह्यत्र स यस्य तु ।
सृष्टेः कृतिर्हृतिर्येन चिकीर्षा यस्य भेदिका ।

२९ स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रति
भूप्रसूतकुशलायुक्तनिपुणसाधुसुजयैर्नाद
रे प्री च ।

स्वामी मुकुन्दः सर्वेषां साक्षी सर्वेष्वधोक्षजः ।
निश्चक्रस्त्रिरगुर्गोप्यो ऽपत्ये मातूरुदत्यजं ।

३० कालभावाधारं ङं प्री । एते ङसंज्ञाःस्यु
स्तत्र प्री ।

सामीप्याल्लेषविषयैर्व्याप्ताधारश्चतुर्विधः ।

रेमे शरदि गोविन्दो गोपीभिरुदिते विधौ ।

कालिन्द्यां कानने केलौ कुशलः सकले स्थितः ।

३१ अधिकेशार्थोपाधिभ्यां । अधिकार्थेना
पेन स्वाम्यर्थेनाधिना च योगे प्री स्यात् ।

गुणा उप पराद्धे सुर्विष्णोरधि हरौ सुराः ।

३२ ढेनार्थात् । ढेन योगे निमित्तात् प्री
स्यात् ।

वस्त्रेषु रजकमवधीत् कृष्णः ।

३३ क्तेनाढे । क्तादिहितेनेनायोगे ढे प्री स्यात् ।
वेदेऽधीती ।

३४ निर्धारेऽधिकेनक्रियान्तःकालाध्वनोः
पी च ।

श्रेष्ठं कृपालुष्वर्कादेरुद्रेकादशके ऽधिकं ।

मूर्त्यष्टकाच्छिवं ध्यायन् भुञ्जीथा इज्जि वा त्यहात् ।
भूयो योजनलक्षे ऽर्कं पश्येत्तद्वयादिधुं ।

३५ सीमान्तमार्गात् प्री चान्ते ।

सोमनाथाच्छतं क्रोशाः कृष्णः क्रोशेषु चायुते ।

गङ्गायमुनयोर्मध्ये कति क्रोशाश्च जाह्नवी ।

३६ त्यादयोऽर्थार्थैकक्तेः श्रेस्तुसर्वाः ।

अर्थार्थैकक्तेर्लेख्यादयः स्युः श्रेस्तु सर्वाः ।

भुक्त्यर्थेनार्थस्य मुक्तेः किं कार्यं नार्च्यते ऽच्युतः ।

३७ संज्ञाःकं । ढधघभजडाः कसंज्ञाः स्युः ।

इति कपादः ।

समासः ।

१ दैक्यं सोऽन्वये । दयोर्वह्नाम्वा दानामै
क्यं ससंज्ञं स्यात् । तच्चाव्यये सति कार्य्यं ।

यथा वन्द्यौ चरणौ कृष्णस्येत्यर्थे कृष्णचरणौ वन्द्या
विति स्यात् । नतु कृष्णवन्द्यौ चरणाविति ।

२ भिन्नान्यैकार्थ्यादिसंख्याव्यादीनां च
ह य षगवाः । भिन्नार्थानां दानां सस्यसंज्ञोऽन्या
र्थानां दानां हसंज्ञ एकार्थानां दानां यसंज्ञो द्यादि
त्यन्तपूर्वदानां षसंज्ञः संख्यापूर्वदानां गसंज्ञो व्यपू
र्वदानां वसंज्ञः स्यात् ।

३ तौर्लुक् त्ये च । से स्थितायाः तौर्लुक् स्यात्
त्ये च परे ।

च

द्वन्द्वसमासः ।

इतरैतरयोगे च समाहारे च चो द्विधा ।

हरिश्च हरश्च तौ हरिहरौ ।

ब्रह्मा च अच्युतश्च ईशश्च ते ब्रह्माच्युतेशः ।

४ पुंस्त्वत् श्रेः । से स्थितस्य श्रेः पुंस्त्वत् स्यात्
त्ये च ।

पूर्वपश्चिमे ।

पू ऋतोडातत्पुत्रेसगोत्रविद्येचे । चे स्थि
तस्य ऋदन्तस्य डा स्यादृदन्ते पुत्रे च परे सगोत्र
विद्ये ।

मातापितरौ पितापुत्रौ होतापोतारौ ।

६ चगैक्यं स्त्रीवं । चसैक्यं गसैक्यं वश्च स्त्री
वं स्यात् ।

७ चैक्याच्चुदषद्वेऽः । चवर्गान्ताद्वषहान्ता
चैक्यादः स्यात् ।

वाक्च त्वक् च द्वयोः समाहारः वाक्त्वचं
श्रीस्रजं शमीदृशदं वाक्लिषं पीठच्छत्रोपानहं ।

८ उर्व्वष्टोवं पदष्टीवं धेन्वनडुहौ अहो
रात्रः स्त्रीपुंसौ वाङ्मनसे ऋक्सामे दार
गवमक्षिभुवादयः साध्याः ।

इति चः ।

+ ab" = a + b

वज्रव्रीहिसमासः ।

ह

पीतमम्बरं यस्यासौ पीताम्बरो हरिः ।

नीलमुज्ज्वलं वपुर्यस्यासौ नीलोज्ज्वलवपुः कृष्णः ।

३० प्रुर्णोऽदान्तेति । हरिभाविणी हरिभाविनी ।
श्रीभावेण श्रीभावेन । रम्यविणा श्रीकामेण । रम्यय
क्तेन रम्ययूना रम्याङ्गा ।

८ नजोऽनौवाज्झसोः । नजोऽचि परे ऽन् ह
से च अः स्यात् से वा ।

नास्त्यन्तो यस्यासौ अनन्तः नान्तः अच्युतः
नच्युतः ।

१० महत्तैकार्थेजातीयघासकरविशिष्टे तु
तीच । महतस्त आ स्यात् एकार्थे जातीयादौ तु
ती च ।

११ पुम्वत्स्त्युक्तपुंस्कःस्त्रियांश्चमानित
त्वशसन्ततरादौ चारूप्ये । उक्तपुंस्कः स्त्रीलि
ङ्गः पुम्वत् स्यात् एकार्थे स्त्रीलिङ्गे ङादौ च नतुरुप्ये ।

१२ नोप्ताककोङ्पूरण्याख्याऽयुम्रक्तवि
कारार्थे णित्तंजातिस्वाङ्गेष्टमानिनि । ज्वन्तं

तस्याऽकस्य वा केन ककारोऽङ्गपूरणीत्यान्तं संज्ञाभूत
मिमुस्रक्तार्थविकारार्थवर्जं णित्तान्तञ्च पुम्बन् स्यात् ।
जातिस्वाङ्गविहितेवन्तन्तु मानिनीवर्जं ।

१३ पूरणीप्रियामनोज्ञासुभगादुर्भगाच्चा
न्ताकान्तावामनावामा चपलावालासमास
चिवातनयादुहितृस्वाकल्याणीभक्तौ । एषु
परेषु पुम्बन् स्यात् ।

१४ गवावादेः खोऽन्ते गौण्येऽनीयसः ।
अन्ते स्थितस्य गोराप ईप ऊपश्च खः स्यात् । अप्रधा
नत्वे सति नत्वीयसः ।

शीतगुः ध्वस्तमायः कालतनुः ईयसस्तु वज्रप्रेयसी ।
ऊवादेस्तु वामोरुभार्य्यः । रसिकाभार्य्यः पाचिका
भार्य्यः षष्ठीजायः दत्ताजायः मैथिलीभार्य्यः ब्राह्म
णीभार्य्यः सुकेशीभार्य्यः । अमानिनि किं । ब्राह्मणमा
निनी । युमादेस्तु वैयाकरणभार्य्यः सौवश्वभार्य्यः का
षायकन्यः हैममुद्रिकः । पूरण्यादौ तु ।

१५ हेपूरणीप्रमाणीभ्यामः । आभ्यामः
स्याद्धे ।

१० यथोर्लोपोऽयुक्तौ यौ । कल्याणीपञ्चमा रा
त्रयः कल्याणीप्रियः । मुख्यात्र पूरणी ग्राह्या तेन ।

१६ द्यूतः कः । दीसंज्ञकादृदन्ताच्च कः स्याद्धे ।
कल्याणीपञ्चमीकः पक्षः ।

रात्रिः पूरणी वाचा चेति पूर्वत्र मुख्यत्वं । स्त्री
प्रमाणः ।

१७ सहःसोवा । सहस्य हे सः स्याद्वा । सह
मात्रा वर्त्तते यो ऽसौ समातृकः । सहमातृकः ।

१८ सक्थ्यदणः षः स्वाङ्गे । आभ्यां हे षः
स्यात् स्वाङ्गे ।

दीर्घसक्थः पुण्डरीकवदक्षिणी यस्यासौ पुण्डरीका
क्षः । स्वाङ्गे तु दीर्घसक्थि शकटं ।

१९ दारुण्यङ्गुलेः ।

पञ्चाङ्गुलं दारु ।

२० द्वित्रैर्मूर्द्धः ।

२१ न्वोर्लोपौतौतेऽच्ये । नस्य लोपः स्यादु
वर्णस्य औत् स्यादचि ये च ते ।

द्विमूर्द्धः ।

२२ संख्याया डोऽवहोः । वज्रवर्जायाः संख्या
या डः स्याद्धे ।

पञ्च षट् परिमाणं येषां ते पञ्चषाः उपगता दश
येषां ते उपदशाः वहोस्तु उपवहवः ।

२३ नाभेर्नाम्नि ।

पद्मनाभः ।

२४ लोम्नोऽन्तर्वहिर्भ्या ।

अन्तर्लोमः वहिर्लोमः ।

२५ नजदुः सोः सकथोवा ।

असकथः असकथिः ।

२६ अस् प्रजायाः ।

अप्रजाः सुप्रजाः ।

२७ मन्दात्पाच्चतु मेधायाः ।

अमेधाः सुमेधाः मन्दमेधाः ।

२८ धर्मादन् ।

सुधर्मा ।

२९ नजसुत्रिव्युपाच्चतुरोऽः । एभ्यश्चतुरो

ऽः स्याद्धे ।

अचतुरः सुचतुरः ।

३० भान्नेतुः । नचत्रान्नेतृशब्दादः स्याद्धे ।

मृगनेत्रा रात्रिः ।

३१ संख्यास्वपमानात् पात्पादोऽहस्यादेः ।

एभ्यः पादस्य पात् स्यात् हे नतु हस्यादेः ।

दिपात् सुपात् व्याघ्रपात् । हस्यादेस्तु हस्ति
पादः ।

२२ कुम्भादेरीपि । कुम्भादेः परस्य पादस्य
पात् स्यात् हे ईपि परे ।

१४६ पात् पत् पौ । कुम्भपदी शतपदी । ईपि किं
कुम्भपादः ।

३३ व्यतीहारेचिः पूर्वार्धेऽनच्चावा । व्यती
हारे यो हस्तस्माच्चिः स्यात् पूर्वस्य च र्धः स्यादा वा
नत्वचि ।

केशेषु केशेषु गृहीत्वा यद्युद्धं प्रवृत्तं केशाकेशि ।
दण्डैश्च दण्डैश्च प्रहृत्य यद्युद्धं प्रवृत्तं दण्डादण्डि मु
ष्टामुष्टि मुष्टीमुष्टि वाहावाहवि वाह्वाहवि । अचि
तु अस्यसि ।

इति हः ।

य

कर्मधारयसमासः ।

परमश्चासावात्मा चेति परमात्मा संश्चासौ चि
श्चासावानन्दश्चेति सच्चिदानन्दः ।

३४ कोडादिः पुंस्त्वजातीयदेशीयेतत्त्वे
त्वजात्याख्यः । कोङ् पूरणादिः पुंस्त्वत् स्यात् ।
यादौ तत्त्वयोस्तु जातिसंज्ञावर्जः ।

पाचकस्त्री पञ्चमभार्या ।

३५ द्वित्यष्टाधिकाद्वात्रयोऽष्टास्त्रिदशाद्येऽ
न्यषट्केत्वनशीतौ वा । एषामेते क्रमात् सुर्द
शादित्रिके चत्वारिंशदादिषट्केऽशीतिवर्जं तु वा ।

२+१५ इधिकादश द्वादश त्रयोदश अष्टादश द्वाचत्वा
रिंशत् द्विचत्वारिंशत् । अनशीताविति किं द्यशीतिः ।

३६ वैकोनस्यैकाद्वैकान्नौसंख्यायां । एका
द्वविंशतिः एकान्नविंशतिः एकोनविंशतिः ।

20-1=19

३७ सख्यहोराज्ञः प्रः षगे च । एभ्यः षः
स्यात् ये षे गे च ।

cher ami

प्रियसखः परमाहः महाराजः ।

grand poi

३८ सर्वैकदेशसंख्यातसंख्याव्यान्नैकान्नै

क्येऽङ्गोऽङ्गः । एभ्यः परस्य अहन् इत्यस्य स्थाने
ऽङ्गः स्यात् यादौ नलेकान्न च ऐक्ये ।

३९ प्राग्वन्नाणोऽतोऽङ्गस्य । सर्वाङ्गः पूर्वाङ्गः
एकात्तु एकाहः । अत इति किं त्रिभिरहोभिर्जातः
त्यङ्गः ।

४० कौटग्रामात्तद्धणः ।

कौटतत्तः ।

४१ जातमहदृद्धादुद्धणः ।

जातोद्धः ।

४२ शुनोऽत्यप्राण्युपमानात् । अतेः प्राणि
वर्जादुपमानाच्च शुनः षः स्यात् यादौ ।

आकर्ष इव श्वा आकर्षश्चः ।

प्राणिनस्तु व्याघ्र इव श्वा व्याघ्रश्च ।

४३ पूर्वात्तरमृगाच्चानतेः सकथ्यः । एभ्यः
पूर्वाक्ताच्चातिवर्जात्सकथ्यः षः स्यात् यादौ ।

पूर्वसकथं ।

४४ देशाद्रह्मणः कुमहञ्जान्तुवा ।

कुत्सितो ब्रह्मा कुब्रह्मः कुब्रह्मा ॥

४५ सरोनोयोऽश्मनःसंज्ञाजात्योः । महा
नसं उपानसं लोहितायसं पिण्डाश्मः अमृताश्मः ।

४६ सर्वैकदेशसंख्यातपुण्यवर्षादीर्घाद्रा
त्रेः । रात्रेरैकदेशे वर्त्तमानः पूर्वादिरेकदेशः ।

पूर्वरात्रः अपररात्रः ।

४७ गोरतार्थे । गोशब्दात् षः स्यात् यादौ न
तु तार्थे ।

परमगवः ।

४८ नावोऽर्द्धाङ्गे च । अर्द्धात् परानौशब्दात्
षः स्यादतार्थे गे च ।

अर्द्धनावं ।

४९ खार्या वा ।

अर्द्धखारं अर्द्धखारी ।

इति यः ।

तत्पुरुषसमासः ।

कृष्णमाश्रितः कृष्णमाश्रितः ।

५० व्यं पूर्वं । परं व्यं पूर्वं स्यात् से सति ।

राजानमतिक्रान्ता अतिराजी अतिश्री अत्यक्तः
अतिस्त्रिः ।

५१ संख्याव्याद्रात्यङ्गुलिभ्यामः । संख्याया
व्याच्च पराभ्यां रात्यङ्गुलिभ्यामः स्यात् यादौ नतु
तार्थे ।

अतिरात्रः अत्यङ्गुलः । हरिणा ज्ञातो हरिज्ञातः
विष्णवे दत्तं विष्णुदत्तं अच्युताज्जातं अच्युतजातं क
ष्णस्य सखा कृष्णसखः महाघासः ग्रामतक्षः मृगसक्थं
जालसरसं मण्डूकसरसं राजगवः वर्षारात्रः ।

५२ मुखार्थोरसः । मुखार्थादुरःशब्दादः
स्यात् यादौ ।

अश्वोरसं मुखो ऽश्व इत्यर्थः । पुरुषेषु उत्तमः पुरु
षोत्तमः अवन्तिषु ब्रह्मा अवन्तिब्रह्मः ।

इति षः ।

५
ग
दिगुसमासः ।

तस्यार्थे विषये वाच्ये अपत्यार्थे णिकादिकं ।

प्रोह्याजादेः समाहारे गस्त्रिधोत्तरदे परे ।

पञ्चभिर्गोभिः क्रीतः पञ्चगुः ।

५३ गैक्यादतोऽपात्रादेरीप् । गैक्यादका
रान्तादीप् स्यात् न तु पात्रादेः ।

त्रयाणां लोकानां समाहारः त्रिलोकी । पात्रादे
स्तु द्विपात्रं त्रिभुवनं चतुर्थ्युगं ।

५४ वानापः । अनन्तादापश्च ईप् स्यादा ।
पञ्चकर्मी पञ्चकर्मी त्रिखट्वा त्रिखट्वा ।

५५ तार्थ्यमानात्काण्डात्त्वक्षेत्रे ।

व्याढकी त्रिकाण्डी रज्जुः क्षेत्रे तु त्रिकाण्डा भूमिः ।

५६ पुरुषादा ।

द्विपुरुषी द्विपुरुषा त्रिसखं त्रिगवं त्रिनावं त्रिखारं
त्रिखारि व्यहः ॥

५७ द्वित्रेर्वाञ्जलेरः ।

द्व्यञ्जलं द्व्यञ्जलि द्व्यञ्जलं त्रिरात्रं ।

पञ्च गावो धनं यस्यासौ पञ्चगवधनः दिनावधनः

द्विखारधनः द्व्यङ्गप्रियः ।

इति गः ।

यत्न २७३

60
वा

अव्ययीभावसमासः ।

वः कसामीष्यसादृश्यसाकल्यानुक्रमद्विषु ।
वीष्मापर्यन्तयोग्यत्वपश्चादर्थानतिक्रमे ।
शब्दप्रादुर्भावाभावयौगपद्येवनेकधा ।

५८ वात्क्तेर्मीऽतोऽप्याः । अकारान्तादात्
परस्याः क्तेर्माः स्यात् न तु प्याः ।
कृष्णमधिकृत्य प्रवृत्ता कथा अधिकृष्णं । अप्याः
किं कृष्णस्य समीपाद्गतः उपकृष्णाद्गतः ।

५९ त्रीप्तोर्वा ।
उपकृष्णं उपकृष्णेन कार्यं उपकृष्णं उपकृष्णे स्थितः ।

६० लुक्परात् । अकारान्तादन्यस्मात् वात्
परस्याः क्तेर्लुक् स्यात् ।

६१ सहः सोऽकाले । सहस्य सः स्यात् न तु
काले ।

हरेः सदृशं सहारि । काले तु सहपूर्वाङ्गं । तृणेन
सकलमस्ति सतृणं ज्येष्ठमनुक्रम्य अनुज्येष्ठं मद्राणां
समृद्धिः सुमद्रं विष्णुं विष्णुं प्रति प्रतिविष्णु । अग्नि
ग्रन्थपर्यन्तमधीते साग्नि रूपस्य योग्यं अनुरूपं शिवस्य
पश्चात् अनुशिवं शक्तिमनतिक्रम्य यथाशक्ति । हरेः

शब्दः प्रादुर्भूतः इतिहरि पापस्याभावः अपापं । च
क्रेण युगपद्धेहि सचक्रं यावन्तः श्लोकास्तावन्तो ऽच्युत
प्रणामाः यावत् श्लोकं ।

६२ शरदिपाडयश्चेतोमनोविडुपानद्विमवद्वि
द्विवनडुहिकचतुर्यत्तदोऽः । एभ्यो ऽः स्यादे ।

उपशरदं ।

६३ जराया जरस्च ।

उपजरसं ।

६४ सरजसोपशुने । निपात्ये ।

६५ सम्परःप्रत्यनुभ्योऽक्षः ।

समचं ।

६६ अनः । अनन्तादः स्यादे ।

अध्यात्मं ।

६७ क्लीवाद्वा ।

उपचर्म उपचर्म ।

६८ झपनदीपौर्णमास्याग्रहायणीगिरे
र्वी । उपसमिधं उपसमित् उपनदं उपनदि ।
इति वः ।

षट्समासः ।

६८ पथ्यप्युरः से । एभ्योऽः स्यात्से सति । सखि
पथ्यै रम्यपथो देशः महापथः दक्षिणापथः चतुष्पथं
उपपथं विमलापं सरः विष्णुपुरं ।

७० ह्यन्तर्गेर्योऽपोऽनात् । एभ्योऽनवर्णान्ते
भ्योऽपोऽकार ईः स्यात् ।

दीपं अन्तरीपं समीपं । अनात्किं प्रापं ।

७१ समापानूपौ । निपात्यौ ।

समापो देवयजनं अनूपो देशः ।

७२ सम्तुम्मनःकामेऽवश्यंल्येऽन्त्यलोपं
सममांसौतुहिततते पाकपचनेवा । सम्तु
म्मनःकामयोऽवश्यंल्येऽन्त्यलोपं याति सम्हिततत
योर्मांसःपाकपचनयोर्वा ।

समनाः सकामः । रन्तुमनाः रन्तुकामः अवश्य
सेव्यः सहितः संहितः सततः सन्ततः ।

मांस्याकः मांसपाकः मांस्यचनं मांसपचनं ।

७३ धुरोऽनक्षस्याः ।

राजधुरा । अक्षस्य तु अक्षधूः ।

७४ ऋचः । ऋचः परो ऽः स्यात् से ।

अर्द्धर्चं ।

७५ नञवर्द्धमाणावकचरणे ।

अनृचो माणावकः वकृचश्चरणः अन्यत्र अनृक् सा
म । वकृक् सूक्तं ।

७६ प्रत्यन्ववात्सामलोमः ।

प्रतिसामं प्रतिलोमं ।

७७ अक्षोऽचक्षुषि ।

गवामक्षीव गवाक्षः । चक्षुषि तु विप्राक्षि ।

७८ ब्रह्महस्तिराजपण्याद्वर्चसः ।

ब्रह्मवर्चसं राजवर्चसं पण्यवर्चसं ।

७९ समवान्धात्तमसः ।

सन्तमसं ।

८० श्रोवणीयसश्चश्रेयसनिःश्रेयसं । एते

निपात्याः ।

८१ तप्तान्ववाद्रहसः ।

तप्तरहसं ।

८२ प्रत्यरसानुगवे । एते निपात्ये ।

८३ गेरध्वनः ।

प्राध्वो रथः ।

८४ पाण्डूदककृष्टाङ्गुमेः ।

पाण्डुभूमो देशः ।

८५ संख्यायानदीगोदावरीभ्याञ्च ।

पञ्चनदं सप्तगोदावरं । द्विभ्रमः प्रासादः ।

८६ निसःशतोडः ।

निस्त्रिंशः निश्चत्वारिंशः ।

८७ सूतसुरभिपूतेर्गन्धादिर्वातूपमानात् ।

सुगन्धिः पद्मगन्धिः पद्मगन्धः ।

८८ नार्चायां स्वतेः सख्यादेरः । स्वतिभ्यां
परात् सख्यादेरो न स्यात् पूजायां ।

शोभनो राजा सुराजा अतिशयेन राजा अतिरा
जा । अर्चायां किं गामतिक्रान्तः अतिगवः ।

८९ किमः क्षेपे ।

किं राजा ।

६० नञोऽहवे । नञः परात् सख्यादेरो न
स्यात् नतु हवयोः ।

असखा । हवे तु अनपं सरः अधुरं ।

६१ पथोवा ।

अपन्थाः अपथं । हवे तु अपथो देशः अपथं ।

६२ कत्क्चन्निरयवदे । कोः स्थाने कत्
स्यात् से अजादौ परे ।

कदन्नं कत्तयः ।

६३ काऽच्चे ।

काचं ।

६४ पथिपुरुषे वा ।

कापथः कुपथः कापुरुषः कुपुरुषः ।

६५ कोरीषदर्थे ।

ईषज्जलं काजलं ।

६६ कत्क्वौचाग्न्युष्णे ।

कदग्निः कवाग्निः काग्निः कदुष्णं कवोष्णं कोष्णं ।

६७ ज्योतिर्जनपदरात्रिनाभिवन्धुगन्ध
पिण्डलोहितकुक्षिवेणीब्रह्मचारितीर्थपत्नी
पक्षे समानः सः ।

समानं ज्योतिर्यस्यासौ सज्योतिः ।

६८ रूपनामगोत्रस्थानवर्णवयोवचनध
र्मजातीयोदर्येवा ।

सरूपः समानरूपः ।

इति स पादः ।

स

Samik

word from word
2nd ed

तद्वितः ।

१ वाक्काद्यतोऽत्यावादेर्गर्गादेर्नडादेः पितृ
व्यसादेरेवत्यादेः शेषशिवादेः षिण्योयण्य
णायणणीयषिणकषणा अपत्ये । एभ्यः परा
एते क्रमात् स्युरपत्ये ।

२ णित्तेत्रिराद्यचः शुभगसुपञ्चालाद्योस्तु
ह्यन्तदानां । अचां मध्ये आद्यचो त्रिः स्यात् णिति
ते परे शुभगादेस्तु द्वयोर्द्वयोः सुपञ्चालादेस्त्वन्तस्य
दस्य ।

२१ न्वोर्लोपौतौतेऽच्ये । वाहोरपत्यं वाहविः उप
विन्दोरपत्यं औपविन्दविः उडुलोमोऽपत्यं औडुलो
मिः अग्निशर्मणोऽपत्यं आग्निशर्मिः कृष्णस्यापत्यं
कार्ष्णिः ।

३ य्योर्युमदान्तेऽस्वङ्गव्यङ्गव्यडव्यवहार
व्यायामस्वागतस्वध्वरणनः । आद्यचः स्थाने जा
तयोर्दान्ते स्थितयोर्यवयोः स्थाने क्रमादिमुमौ स्तो णि
ति ते नतु स्वङ्गादेः ।

४ द्वारस्वरस्वः स्वस्तिस्वादुमृदुव्यल्कसश्वः
श्वन्स्फुक्कृतस्वस्वाध्यायस्वग्रामैकन्यग्रोधा
नां श्वापदन्यङ्कोस्तुवा नत्वितिश्वादेः । द्वारादे

रद्वितीयस्य न्यगोधस्य च व्यर्थम् स्यात् श्वापदन्यङ्को
स्तु वा नतु श्वादेरिकारादौ ते ।

वैयश्विः सौवश्विः । खङ्गादेस्तु स्वाङ्गिः व्याङ्गिः व्याङ्गिः ।

५ व्यासादेर्ङकषणौ ।

वैयासकिः सौधातकिः आत्रेयः शौभ्रेयः गाङ्गेयः
माहेयः यौवतेयः ।

६ ओर्लोपोऽकद्रुपाण्ड्वारेये । उवर्णस्य ए
ये परे लोपः स्यात् नत्वनयाः ।

कामण्डलेयः । तयोस्तु काद्रवेयः पाण्डवेयः ।

७ कल्याणीसुभगादुर्भगाबन्धकीरजकी
बलीवर्द्धीज्येष्ठाकनिष्ठामध्यमापरस्त्यनुसृष्ट्य
नुदृष्टिकुलटाभ्यङ्नेयः ।

सौभागिनेयः दौर्भागिनेयः ।

८ क्षुद्रागोधाभ्योवैरारौ ।

नाटेरः नाटारः नाटेयः गौधारः गौधेरः गौधेयः
गार्ग्यः वात्स्यः जामदग्न्यः पाराशर्यः ।

९ ओदौतोऽज्वत्तद्वद्यक्यङ्गाः । ओदौज्ञा

परस्तसंज्ञः कृत्संज्ञकश्च यः क्यङ्गौ च अज्वत् स्यात् ।

वाभ्रव्यः नाडायनः गार्ग्यायणः दाक्षायणी पैतृस्व
स्त्रीयः मातृस्वस्त्रीयः रैवतिकः आश्वपालिकः यादवः

१० मनवर्जान्वर्माक्षस्येनोऽनोऽध्वात्म
नोऽपत्यर्षोऽविकारर्षोऽभावकर्मयईनेनन
लोपः । मनवर्जस्यानो वर्मण उच्चणः स्यात् परस्येन
श्चापत्यार्थर्षो ऽनो विकारार्थवर्ज षो भावकर्मार्थ
वर्जे ये च अध्वात्मनोरीने नलोपो न स्यात् ।

याज्वनः भाद्रवर्मणः औच्चणः चाक्रिणः शैवः वा
शिष्ठः ।

११ संख्यासंभद्रान्मातुर्दुर्षो ।

द्वैमातुरः ।

१२ नन्पुंस्त्रियोः ।

पैंस्रः स्त्रैणः ।

१३ कुञ्जादेर्णायन्योऽस्त्रीव्वेऽपत्ये । कुञ्जा
देरपत्यार्थे णायन्यः स्यान्नतु स्त्रियां न च व्वे ।

कौञ्जायन्यः ब्राध्नायन्यः । स्त्रीव्वे तु कौञ्जायनी
कौञ्जायनाः ।

१४ गर्गयस्कविदादिभृग्वत्रिकुत्साङ्गिरो
वशिष्ठगोतमरूढास्तुग्वेऽस्त्रियां । देशतुल्याख्यः
क्षत्रियो रूढः । एभ्यः परेषामुक्तानां त्यानां व्वे विहि
तानां लुक् स्यात् न तु स्त्रियां ।

गर्गाः वत्साः यस्काः लज्जाः विदाः उर्व्याः भृगवः
अत्रयः कुत्साः अङ्गिरसः वशिष्ठाः गोतमाः अङ्गाः
वङ्गाः कलिङ्गाः । स्त्रियान्तु भार्गव्यः ।

१५ ढघेकात्ष्णीककस्मीनेयाश्चानितश्च ।
कात्परा एते पूर्वे च सेतो ऽनितश्च स्युर्दे घे च वाच्ये ।
तर्कं वेत्ति अधीते वा तार्किकः पदकः क्रमकः वैया
करणः वाचाकृतं वाचिकं पाणिनीयं शक्त्या युध्यते
ऽसौ शाक्तीकः याष्टीकः तिथ्येण युक्ता रात्रिः तैषी
पौषी चत्राय साधुः चत्रियः यज्ञाय हितं यज्ञियं
मथुराया आगतः माथुरः इह भवं ऐहिकं । कादा
चित्कं ग्रामीणः ग्राम्यः मूर्द्धन्यः नादेयः शालीयः नाग
रः अय्यः ।

१६ व्यटेर्लोपोऽनाराच्छ्वतोऽचेऽयौ ।
पौनःपुनिकः वाह्यवाहीकः ।

१७ नदं तसौत्वस्त्यर्थे च । अथावचि ये
च ते पूर्वं दसंज्ञं न स्यात् तान्तसान्तौ तु अस्त्यर्थे च ।
आरातीयः शाश्वतिकः ।

१८ अङ्गोऽङ्गोऽनीने ।

आङ्गिकं । ईने तु द्व्यहीनः । सुपाञ्चालकः अर्द्धपा
ञ्चालकः दौवारिकः सौवरं सौवं सौवस्तिकं सौवादु

मृदवं वैयल्कसं शैवं शैवनं स्फैयक्तं सैवं सैवाध्या
यिकं सैवग्रामिकं नैयग्रोधं । एकेति किं न्याग्रोधमू
लिकं शैवापदं श्वापदं नैयङ्कवं न्याङ्कवं श्वागणिकं ।

१९ विकारसंघभावेदंहितस्वार्थादौ । एष्व
र्थेषु च ते त्याः स्युः ।

हेनो विकारः हैमः आयः आग्नेयः भिक्षाणां समू
हः भैक्ष्यं आङ्गं गाणिकं राजकं गुरोर्भावः गौरवं
यौवनं साम्यं वैरूप्यं राज्यं सौहार्दं विष्णोरिदं वैष्णवं
तदीयं माघवनं शैवनं ।

२० ऋद्रोये ।

पितृव्यं ।

२१ हनषणधृतराज्ञामुङ्गलोपः षणे ।
वार्चमं पौष्णं धार्तराज्ञं । एषां किं सामनं ।

२२ युष्मदस्मत्त्वन्मदायुष्माकास्माकतवक
ममकाः षणीने ।

यौष्माकं यौष्माकीणं आस्माकं आस्माकीनं तावकं
तावकीनं मामकं मामकीनं सूर्याय हितं सौरीयं
आगस्तीयं आत्मनीनं चौर एव चौरः त्रैलोक्यं रा
मकः ।

२३ कोऽकः स्तोत्रे तु वा ।

कन्यका सुकन्यकः सुकन्याकः शिवो देवता यस्या
सौ शैवः शाक्तेयः ।

२४ त्वतौ भावे ।

साधुत्वं जडता पाचकत्वं ब्राह्मणीत्वं ।

२५ लीकोऽर्घात्सः षस्ति ।

यजुषं घात्तु गीस्त्वं ।

२६ चत्साम्ये । उपमानार्थे चत् स्यात् ।

कृष्ण इव कृष्णवत् ।

२७ मतुरस्यर्थे ।

श्रीरस्ति यस्यासौ श्रीमान् विदुषान् दोषान् ।

२८ मोड्मझपादतुः । मकारोऽङो ऽवर्णा
ङो मकारान्तादवर्णान्ताज्झपान्ताच्च वतुः स्यादस्य
र्थे ।

लक्ष्मीवान् यशस्वान् भास्वान् किम्बान् ज्ञानवान्
विद्यावान् विद्युत्वान् ।

२९ सङ्गोधास्मायादिन् वा ।

सङ्गी मेधावी तेजस्वी मायावी । पक्षे सङ्गानि
त्यादि ।

३० नैकाजादिन् वा । अनेकाचो ऽवर्णान्तादिन्
वा स्यादस्यर्थे ।

ज्ञानी शिखी ।

३१ शंकंभ्याययुततुतिवभाः ।

शंयः शंयुः शन्तः शन्तुः शन्तिः शंवः शंभः ।

३२ गोतृणमेधादन्तकाण्डद्युबलबलि
पर्वचूडाफेणलोमपामप्रज्ञामधुकेशरजःफ
लोर्णाशृङ्गनिद्राऽर्शावातादेर्मिन्सेरोरेरमो
लेभ तलेलशनणरववलेनख्यारकाल्वकिन्
वा । एभ्य एते क्रमात् स्युरस्यर्थे वा ।

गोमी ।

३३ नाम्न्यस्यर्थेऽचोर्धः ।

स्वामी तृणसः मेधिरः रथिरः दन्तुरः काण्डीरः
अण्डीरः द्युमः द्रमः बलूलः वातूलः बलिभः तुन्दिभः
पर्वतः मरुत्तः चूडालः मांसलः फेणिलः पिच्छिलः
लोमशः रोमशः पामनः अङ्गना प्राज्ञः आद्धः मधु
रः कुञ्जरः केशवः मानवः रजस्वला कृषीवलः फलिनः
वर्हिणः ऊर्णायुः अहंयुः शृङ्गारकः वृन्दारकः निद्रा
लुः दयालुः अर्शसः वैजयन्तः वातकी अतिसारकी ।

३४ वाग्मिवाचाटवाचालाः । वाचो ऽस्यर्थे
एते निपात्यन्ते ।

३५ जनखलादिगोरथवातात्तेनचकञ्चो
लंसंघे ।

जनता बन्धुता खलिनी हलिनी गोत्रा रथकञ्चा
वातूलः ।

३६ संख्यायाडट्पूरणे ।

एकादशानां पूरणः एकादशः ।

३७ नोऽसंख्यादेर्मट् । असंख्यादेर्नान्तसं
ख्यायामट् स्यात् पूरणे ।

पञ्चमः ।

३८ तमट्षष्ट्यादेः । असंख्यादेः षष्ट्यादेः पू
रणे तमट् स्यात् ।

षष्टितमः सप्ततितमः संख्यादेस्तु एकषष्टः ।

३९ शतादिमाससम्बत्सरात् । एभ्यस्तमट्
स्यात् पूरणे ।

शततमः एकशततमः मासतमः संबत्सरतमः ।

४० विंशत्यादेर्व्या ।

विंशतितमः विंशः त्रिंशत्तमः त्रिंशः ।

४१ चतुःषडुतिकतिपयात्यट् ।

चतुर्थः षष्ठः कतिथः कतिपयथः ।

४२ वङ्गगणपूगसंघातोस्तिथट् तलोपश्च ।

वङ्गतिथः यावतिथः ।

४३ द्वितीयतृतीयतूर्यतुरीयाः । एते नपा

त्याः ।

४४ संख्याया धाच् प्रकारे ।

चतुःप्रकारं चतुर्द्धा ।

४५ द्वैधं द्वेधा त्रैधं त्रेधा षोढैकध्वं वा ।

एते निपात्यन्ते वा प्रकारे ।

पक्षे द्विधा त्रिधा षड्धा एकधा ।

४६ संख्याया अवयवे तयट् ।

चतुरवयवं चतुष्टयं ।

४७ द्वित्रेर्वाऽयट् ।

द्वयं द्वितयं त्रयं त्रितयं ।

४८ तरतमौदिवह्णनामेकोत्कर्षे । द्वयो

रैकस्यातिशये तरो वह्णनां तमः स्यात् ।

अयमनयोरतिशयेन विद्वान् विद्वत्तरः । अय

मेषामतिशयेन विद्वान् विद्वत्तमः शुभ्रतरा शुभ्रतमा ।

४९ रूपकल्पेचेवूप्संवात्रित्तुपुम्बच्च । चका

रात्तरतम रूपकल्पेषु ईवन्तमूवन्तश्च स्वं स्याद्वा
उद्दिक्तु पुम्वच्च ।

स्त्रितरा स्त्रीतरा वामोरुतरा वामोरुतरा । विदु
षितरा विदुषीतरा विदुत्तरा सतितरा सतीतरा
सत्तरा ।

५० त्यादेश्वरूपः । लेख्यादेश्वोत्कर्षे रूपः
स्यात् ।

पटुरूपः पचतिरूपं ।

५१ किमेव्याच्चाद्रव्येचतरांचतमां । किम
एदन्ताद्यात्याद्यन्ताच्च द्विवह्वनामकोत्कर्षे चतरां च
तमां स्तो न तु द्रव्ये ।

किन्तरां प्राक्केतरां उच्चैस्तरां पचतितरां । एवं
चतमां । द्रव्ये तु उच्चैस्तरस्तरुः ।

५२ गुणादिष्ठेयसू । गुणवाचिनो द्विवह्वना
मेकोत्कर्षे क्रमादिष्ठेयसू ईयस्विष्ठौ वा स्तः ।

५३ जीमंस्यडिनैकाचः । जिरिमन् इष्ठ ईय
सूश्च अनेकाचो लेः परो डित् स्यात् ।

लघिष्ठः लघीयान् ।

५४ लुङ्माददिनां ।

मतिष्ठः मेधिष्ठः ।

५५ तृणलोप्यः ।

करिष्ठः ।

५६ वाढान्तिकस्थूलदूरयुवक्षिप्रक्षुद्रप्रिय
स्थिर स्फिरोरु गुरु वज्जल तृप्र दीर्घ ह्रस्व वृद्ध
वृन्दारकाः साधनेदस्थवदव यव क्षेपक्षोद
प्रस्थ स्फावरगरवंहत्रपद्राघह्रसवर्षवृन्दाः ।
एषां स्थाने क्रमादेते स्युर्ज्यादिषु ।

साधिष्ठः नेदिष्ठः स्थविष्ठः दविष्ठः यविष्ठः क्षेपिष्ठः
क्षोदिष्ठः प्रेष्ठः स्नेष्ठः स्फेष्ठः वरिष्ठः गरिष्ठः वंहिष्ठः
त्रपिष्ठः द्राधिष्ठः ह्रसिष्ठः वर्षिष्ठः वृन्दिष्ठः ।

५७ प्रशस्यः अः ।

श्रेष्ठः ।

५८ ज्योवृद्धश्चेयस्व्याः । वृद्धः प्रशस्यश्च ज्यया
दाज्यः स्यात् तस्माच्चेयसोरी आः स्यात् ।

ज्येष्ठः ज्यायान् ।

५९ पृथुमृदु कृषभृशदृढपरिवृढस्यर्द्रः ।
एषा मृकारस्य ज्यादा रः स्यात् ।

प्रथिष्ठः ।

६० युवाल्पौकन्वा ।

कनिष्ठः यविष्ठः अल्पिष्ठः एवमीयसूः ।

६१ गुणादिमन् भावे । गुणवाचिन इमन्
स्याद्भावे ।

लघिमा ।

६२ भूयोभूमभूयिष्ठाः । वहोरोचस्त्रिमन्निष्ठा
न्तस्य क्रमादेते निपात्यन्ते ।

६३ त्यादेशोनेकल्पदेश्यदेशीयाः । लेख्या
द्यन्ताच्च ईषदूने ऽर्थे एते स्युः ।

ईषदूनो विद्वान् विद्वत्कल्पः विद्वद्देश्यः विद्वद्दे
शीयः तार्किकदेशीयः पचतिकल्पं ।

६४ लेर्व्वज्जः प्राक् ।

ईषदूनः पटुः वज्जपटुः ।

६५ पाशः कुत्सायां ।

कुत्सितो भिषक् भिषक्पाशः ।

६६ चरट्भूतपूर्व्वे ।

भूतपूर्व्व आद्यः आद्यचरः ।

६७ व्यारूप्यश्च । व्यन्ताद्रूप्यश्चरट् स्यात् भूत
पूर्व्वे ऽर्थे ।

कृष्णस्य भूतपूर्व्वी गौः कृष्णारूप्यः कृष्णचरः शुभ्रा
रूप्यः शुभ्रचरः ।

६८ वक्त्रल्यार्थात्काच्चशस्वा । वक्त्रार्थाद्
ल्यार्थाच्च कात्परश्चशस्स्यादा ।

वज्रशो देहि भूरिशः अल्पशः स्लोकशः ।

६९ संख्यैकार्थादीप्सायां ।

कतिकति कतिशः गणशः यावच्छः तावच्छः दिशः
पादशः ।

७० चकृत्वस्वारे । सङ्ख्यायाश्चकृत्वस्स्यादारे
कतिवारान् भुङ्क्ते कतिकृत्वः गणकृत्वः पञ्चकृत्वः ।

७१ सुच्चतुर्दित्रेः । एभ्यः सुच् स्यादारे ।

चतुः द्विः त्रिः ।

७२ मयट् तद्रूपे । तदात्मके ऽर्थे मयट् स्यात् ।

विष्ण्वात्मकं विष्णुमयं वाङ्मयं ।

७३ प्रकारे जातीयः ।

तार्किकजातीयः

७४ वित्तेचुञ्चुचनौ ।

विद्याचुञ्चुः विद्याचनः ।

७५ निर्वत्ते भावाद्विमः ।

पाकिमः ।

७६ पशुभ्यः स्थानद्विषट्के गोष्ठ गोयुगष
ङ्गवं ।

गोगोष्ठं गोगोयुगं गोषङ्गवं ।

७७ शुण्डोक्षभ्योऽपकर्षेरष्टरौ ।

अपकृष्टा शुण्डा शुण्डारः शमीरः कुटीरः उच्चतरी ।

७८ पीलुतिलोमाकर्णादेः कुणतैलकटजा
हं पाकस्नेहरजोमूले ।

पीलुकुणः तिलतैलं उमाकटः कर्षजाहं ।

७९ क्षेत्रेशाकटशाकिनौ ।

इक्षुशाकटं इक्षुशाकिनं ।

८० इतोऽस्य जाते ।

फलितं ।

८१ चिः कृभ्रस्वभूततद्भावेऽस्वावीर्घाव
व्यस्य । अभूततद्भावेऽर्थे कृभ्रस्तिषु परेषु चिः स्यात्
तस्मिंश्चावर्णस्वयोरीकारर्घास्तौ न तु व्यस्य ।

८२ ल्योवमात्रोलोप्यः । वकारमात्रस्त्योलो
पः स्यात् ।

अकृष्णं कृष्णं करोति कृष्णीकरोति कृष्णीभवति
कृष्णीस्यात् ।

८३ यङ्ङ्यक्येचर्दी । चकारो री स्यात्
यङि ज्ये क्ये चै च ।

मात्रीकरोति ।

८४ मनश्चक्षुश्चेतो ऽरुजोरदोऽन्तलोप
श्चै ।

मनीकरोति ।

८५ कात्स्न्यायत्योः संपद्यक्रादौ च सादा ।
साकल्ये ऽधीनत्वे च सम्पद्यति कृभस्तिषु परेषु च सात्
सादा ।

कृत्स्नं लवणं जलं सम्पद्यते जलसात् सम्पद्यते
राजायत्तं सम्पद्यते राजसात् सम्पद्यते ।

८६ देयेत्राच्च । देये ऽर्थे त्राचसाच्च स्यात्
संपद्यादौ ।

देवाय देयं करोति देवत्राकरोति देवसात्करो
ति ।

८७ नैकाचोऽव्यक्तानुकरणाद्वाच्चाऽनि
तौद्विश्च । अनेकाचो ऽव्यक्तानुकरणात् संपद्यादौ
वाच् स्यादा नलितौ तस्मिंश्च द्विर्भावः ।

८८ तलोप्योऽतष्टिस्त्वितौ द्वेस्वन्तो वा ।
तस्यादन्तस्य तलोप्यो डाचि इतौ तु टिलोप्यः द्वेस्व
न्तो लोप्यो वा ।

पटपटाकरोति । एकाचस्तु सृक्करोति । इतौ तु
पटदिति करोति पटिति पटत्पटेति पटत्पटदिति ।

८९ तीयसम्ब वीजसंख्यादिगुणात्कृजि
कृषौ । एभ्यः करोतौ डाच् स्यात् कृषौ ।
द्वितीयं कर्षणं करोति द्वितीयाकरोति सम्बाक
रोति वीजेन सह कर्षति वीजाकरोति द्विगुणा
करोति ।

९० समय निष्कुल दुःखशूलसत्याद्यापन
निष्कोषप्रातिकूल्यपाकाऽशपथे । एभ्यः क्रमा
देव्वर्थेषु डाच् स्यात् कृजि परे ।
समयाकरोति निष्कुलाकरोति दुःखाकरोति शू
लाकरोति सत्याकरोति ।

९१ सपत्र निष्पत्रातिप्रिय सुखान्मद्रभद्रा
त्पीडानुकूल्यवपने । एभ्यः क्रमादेतेव्वर्थेषु डाच्
स्यात् कृजि ।

सपत्राकरोति निष्पत्राकरोति मृगं प्रियाकरोति
सुखाकरोति मद्राकरोति । भद्राकरोति ।

६२ दघ्नमात्र द्वयसट्माने । परिमाणार्थे
एते स्युः ।

गजपरिमाणो गजदघ्नः गजमात्रः गजद्वयसः ।

६३ संख्याशतशतोडिन् ।

दशी त्रिंशी ।

६४ कतियतिततियावत्तावदेतावत्क्विय
दियन्तः । किंयत्तदा उत्यन्तानां यत्तदेतत्कि
मिदमां वत्तन्तानामेते क्रमात् निपात्यन्ते माने ।

६५ दशादेर्डीयुतेशतादौ ।

एकादशं शतं विंशं शतं ।

६६ किंयत्तदेकान्याद्दिवह्रनामेकनिर्द्धा
रणेडतरडतमौ ।

अनयोः कतरो वैष्णवः । एषां कतमः शैवः ।

६७ तस्क्तेः । क्तेःस्थानेतस् स्थात् ।

कृष्णतः सर्व्वतः अमुतः ।

६८ देवादेर्दीण्योस्त्राच् ।

देवत्रा वन्दे रमे वा ।

६९ श्रिवहोस्त्रोऽद्यादेःप्रपाः । श्रैर्वहोश्च प
रस्याः प्यास्तः स्यात् न तु द्यस्तद्युप्तदः ।

सर्वस्मिन् सर्वत्र तत्र वज्रत्र ।

१०० सर्वैकात्कालेदा ।

omni tempore

सर्वस्मिन् काले सर्वदा ।

१०१ किमन्ययत्तदोर्हिश्च । एभ्यः प्याः हि
दा च स्यात् काले ।

quo tempore

कस्मिन् काले कर्हि कदा ।

१०२ तदोदानींवा ।

tunc

तदा तदानीं ।

१०३ पूर्वान्यान्यतरेतरापराधरोत्तरोभ
यादेद्युसङ्गि ।

hinc

पूर्वस्मिन्नहनि पूर्वैद्युः ।

१०४ दिक्शब्दादिगदेशकालेस्तात् प्रीपी
प्योऽचोलुक् ।

परस्तात् प्राक् ।

१०५ वैनोपी ।

पूर्वेण ।

१०६ दक्षिणोत्तरादाही ।

दक्षिणा दक्षिणाहि उत्तरा उत्तराहि।

१०७ वाधराच्चात्ताः।

अधरात् अधरस्मात् दक्षिणात् दक्षिणस्मात्।

१०८ पूर्वाधरावराःपुराधावास्तादसोः।

पुरस्तात् पुरः अधस्तात् अधः अवस्तात् अवः। अ
तएव अस्।

१०९ चवत्याच् प्रकारे। येभ्यस्त्र उक्तस्तेभ्यः

प्रकारे थाच् स्यात् स च तदत्।

सर्वप्रकारं सर्वथा।

११० कुतः क कुह कुत्रेतोऽतोऽत्रेह सदैत
र्ह्यधुनेदानीं पश्चादुपर्युपरिष्ठात्परेद्यविस
द्योद्यैषमःपरुत्परारीत्यं कथं। एते निपा
त्यन्ते। कस्मात् कुतः कस्मिन् क कुह कुत्र अस्मात्
इतः एतस्मात् अतः एतस्मिन् अत्र अस्मिन् इह
सर्वदा सदा अस्मिन् काले एतर्हि अधुना इदानीं
पश्चिमं पश्चात् ऊर्ध्वं उपरि उपरिष्ठात् परस्मिन्
हनि परेद्यवि समाने ऽङ्गि सद्यः अस्मिन्नहनि अद्य
अस्मिन् वर्षे ऐषमः पूर्वस्मिन् वर्षे परुत् पूर्वतरे
वर्षे परारि इदं प्रकारं इत्थं किं प्रकारं कथं।

१११ त्यत्राद्यचिरदक्षिणाद्यादेस्यष्टनत्न
त्यण्मा भवादौ । एभ्य एते क्रमात् सुर्भवाद्य
र्थे । त्यत्रत्यः तत्रत्यः अद्यतनी द्यस्तनी चिरत्नः प
रत्नः दाक्षिणात्यः पाश्चात्यः आदिमः मध्यमः ।

११२ किमः क्यन्ताच्चिच्चनौ ।

कस्यचित् कदाचन ।

११३ आदिस्तः । चैक्याचुदसहोरित्येतम
कारमारभ्य यस्य उक्तः स तसंज्ञः स्यात् ।

इति त पादः ।

संज्ञा ।

अथ त्यादिरुच्यते ।

१ धोस्तिप् तस् अन्ति सिप् यस थ मिप्
वस् मस् ६ । ते आते अन्ते से आथे ध्वे ए
वहे महे । १८ । यात् यातां युस् यास्
यातं यात यां याव याम ६ । ईत ईयातां
ईरन् ईयास् ईयाथां ईध्वं ईय ईवहि
ईमहि । १८ । तुप् तां अन्तु हि तं त
आनिप् आवप् आमप् ६ । तां आतां
अन्तां स्व आथां ध्वं ऐप् आवहैप् आम
हैप् । १८ । दिप् तां अन् सिप् तं त
अमप् व म ६ । त आतां अन्त यास् आ
थां ध्वं इ वहि महि । १८ । दि तां अन्
सि तं त अम् व म ६ । तन् आतां अन्त
यास् आथां ध्वं इ वहि महि । १८ ।
णप् अतुस् उस् थप् अयुस् अ णप् व
म ६ । ए आते इरे से आथे ध्वे ए वहे
महे । १८ । ता तारौ तारस् तासि
तास्यस् तास्य तासि तास्यस् तास्यस् ६ । ता
तारौ तारस् तासे तासाथे ताध्वे ताहे

तास्वहे तास्मसे । १८ । यात् यास्तां यासुस्
 यास् यास्तं यास्त यासं यास्व यास्म ६ । सीष्ट
 सीयास्तां सीरन् सीष्ठास् सीयास्तां सीध्वं
 सीय सीवहि सीमहि । १८ । स्यति स्यतस्
 स्यन्ति स्यसि स्यथस् स्यथ स्यामि स्यावस्
 स्यामस् ६ । स्यते स्येते स्यन्ते स्यसे स्येथे
 स्यध्वे स्ये स्यावहे स्यामहे । १८ । स्यत्
 स्यतां स्यन् स्यस् स्यतं स्यत स्यं स्याव स्याम
 ६ । स्यत स्येतां स्यन्त स्यथास् स्येथां स्य
 ध्वं स्ये स्यावहि स्यामहि । १८ । एतानि साशी
 ति शतसंख्यकानि धोः पराणि प्रयुज्यन्ते ।

२ कीखीगीघीटीठीडीढीतीथ्योऽष्टादशशः ।
 तान्यष्टादशाष्टादश क्रमादेतत्संज्ञानि स्युः ।

३ पञ्च रः शिच्च । ताः पञ्च रसंज्ञाः स्युः शिच्च ।

४ नवशः पमेजितोऽन्यडिङ्गांघे । तानि न
 व नव क्रमात् पमसंज्ञानि स्युस्ते च जितो धोः परे
 स्तः तदन्यडिङ्गान्तु क्रमेण स्तो घे ।

५ डिदपिद्रः । अपिद्रो डित् स्यात् ।

६ कित्ठीठीपं । अपित् ठी व्याः पं च कित्
 संज्ञं स्यात् ।

७ दाधादा । अपिदाधा च दासंज्ञः स्यात् ।

८ यलोऽचेगिजः । अचायुक्तस्य यलस्य स्थाने
इक् क्रमात् जि संज्ञः स्यात् ।

९ सकृद्दिस्तु वा । जिः पुनर्न स्यात् दिस्तु
वा स्यात् ।

१० प्रागच्कार्यादचिदिः ।

११ द्वेःपूर्वः खिः । द्वेर्धाः पूर्वो भागः खि संज्ञः
स्यात् ।

१२ स्वर्धौघुरु । स्त्रो घुसंज्ञो र्धौ रुसंज्ञः स्यात् ।

१३ स्वस्येरुः । स्त्रे परे स्त्रो रुसंज्ञः स्यात् ।

इति संज्ञा पादः ।

परस्मैपद,

पवत् ।

भूतिप् इति स्थिते ।

१४ घेशप्रे । रे परे धाः शप् स्याद्घेऽर्थे ।

१५ णुर्घूङश्चाकङिति । अन्तस्य घुसंज्ञोङ्
श्च णुः स्यान्नतु किति ङिति ।

III भवति भवतः ।

१६ लोपोऽतोऽदेचोः । अकारस्य लोपः स्या
दकारे एचि च परे ।

भवन्ति भवसि भवथः भवथ ।

३१ आक्तिमभवि । भवामि भवावः भवामः ।

१७ भुवःप्राप्तौ वा मं । प्राप्तौ भुवो मं स्याद्वाघे ।

भवते ।

१८ यायातोऽतः । अकारात् परयोराया
तोराकार ईः स्यात् ।

भवेते भवन्ते भवसे भवेथे भवध्वे भवे भवावहे
भवामहे ।

१९ ख्यायायुस्यामामीयसीयम् । अका

रात्परेषां ख्या या युस् याम एषां स्थाने ई ईयुस्
ईयम् एते क्रमात् स्युः ।

भवेत् भवेतां भवेयुः भवेः भवेतं भवेत भवेयं भ
वेव भवेम । भवेत भवेयातां भवेरन् भवेथाः भवेया
थां भवेष्वां भवेय भवेवहि भवेमहि । भवतु भवतां
भवन्तु ।

२० हेर्लोपोऽस्योप्पोश्च । अकारादस्याभ्यामुप्
नुभ्याञ्च हेर्लोपः स्यात् ।

भव भवतं भवत भवानि ।

२१ व्यस्यग्यनुकारडाच्चिकणेऽलंसन्म
नोऽदोऽन्तः पुरोऽस्तन्तिरः कारिकोर्यादेर्धौ
सः । एषां व्यानां धौ परदे सः स्यात् ।

२२ प्राम्वन्नोणोऽन्तरदुर्गेर्नादिहन्मीनादि
न्वानिप् शान्तनशोगदनदपतपददामासो
हन् वायाद्राप्तावपवहशमचिदिहन्तनेर्वा
त्वननिंशनिन्दनिक्षमवान्तह्नोऽकखाद्यषा
न्तान्तनेः । नादेर्धौ हन्तेर्मीनातेर्हिनोतेरानिपः शा
न्तनशो गदाद्यन्तनेश्च नस्यान्तरो दुर्वर्जगेश्च परस्य
णविधिहेतौ सति णः स्यात् । अनादेर्मवान्तहन्तेः का
दिखादि षान्तवर्जध्वन्तनेश्च वा स्यात् ।

अन्तर्भवाणि प्रभवाणि दुरस्तु दुर्भवानि भवाव
भवाम भवतां भवेतां भवन्तां भवस्व भवेथां भवध्वं
भवै भवावहै भवामहै ।

२३ घीटीथीष्वमधोरमा । आसु परासु
धोरम् स्यात् न तु मायोगे ।

अभवत् अभवतां अभवन् अभवः अभवतं अभवत
अभवं अभवाव अभवाम । अभवत अभवेतां अभ
वन्त अभवथाः अभवेथां अभवध्वं अभवे अभवावहि
अभवामहि ।

२४ द्यांसिः । धाः सिः स्यात् द्यां ।

२५ भूस्थापिवदेनो लुक् पे । एभ्यः सेर्लुक्
स्यात् पे ।

अभूत् अभूतां ।

२६ भुवोवन्टीद्यचि । भुवो वन् स्यात् टी
द्योरचि परे ।

अभूवन् अभूः अभूतं अभूत अभूवं अभूव अभूम ।

२७ वसोऽरस्येमनौदितः । अनौदितोघोः
परस्वारस्य वसस्य इम् स्यात् । अभविष्ट अभविषातां ।

२८ मान्तोऽदनतः । मस्यान्त इत्यस्य अत्
स्यान्नत्वकारात् परस्य ।

अभविषत अभविष्ठाः अभविषाथां ।

२९ धेसलोपो वा । धे परे सस्य लोपो वा
स्यात् ।

३० टीठीठीधोठिचः सेमस्तु हलोवा । इचः
परस्यासां धस्य ठः स्यात् सेमहलात् परस्य तु वा
स्यात् । अभविद्धं अभविध्वं । ४३ झपझसोरिति सस्य
दः । अभविद्धं । अभविषि अभविष्वहि अभविष्महि ।

३१ धुर्दिष्ट्यडि । यामडि च धुर्दिः स्यात् ।

३२ झभखयहर्घकृणां जवचप जखचाः
खेः । खेर्झभ खय हकार र्घ कवर्ग चवर्णानां क्रमा
ज्जव चप जकार ख चवर्गाकाराः स्युः ।

३३ भुवो ऽड्यांठभावे तु वा । भुवः खेरङ्
स्यात् व्यां ठभावयोस्तु वा ।

वभूव वभूवतुः वभूवुः वभूविथ वभूवथुः वभूव व
भूव वभूविव वभूविम । वभूवे वभूवाते वभूविरे
वभूविषे वभूवाथे वभूविद्धे वभूविध्वे वभूवे वभूविवहे
वभूविमहे । ठे भावे च वभूवे वुभूवे इति प्रयोगौ । भ
विता भवितारौ भवितारः भवितासि भवितास्यः

भवितास्व भवितास्मि भवितास्वः भवितास्मः । भविता
 भवितारौ भवितारः भवितासे भवितासाथे भविताध्वे
 भविताहे भवितास्वहे भवितास्महे । भूयात् भूयास्तां
 भूयासुः भूयाः भूयास्तं भूयास्त भूयासं भूयास्व भूया
 स्म । भविषीष्ट भविषीयास्तां भविषीरन् भविषीष्ठाः भ
 विषीयास्यां भविषीद्वं भविषीध्वं भविषीय भविषीवहि
 भविषीमहि । भविष्यति भविष्यतः भविष्यन्ति भवि
 ष्यसि भविष्यथः भविष्यथ भविष्यामि भविष्यावः भ
 विष्यामः । भविष्यते भविष्येते भविष्यन्ते भविष्यसे भ
 विष्येथे भविष्यध्वे भविष्ये भविष्यावहे भविष्यामहे ।
 अभविष्यत् अभविष्यतां अभविष्यन् अभविष्यः अभवि
 ष्यतं अभविष्यत अभविष्यं अभविष्याव अभविष्याम ।
 अभविष्यत अभविष्येतां अभविष्यन्त अभविष्यथाः
 अभविष्येथां अभविष्यध्वं अभविष्ये अभविष्यावहि
 अभविष्यामहि ।

भवतकि भवतकः प्रणिभवति प्रनिभवति । एवं चेत
 तीत्यादयः ।

चिती संज्ञाने ।

३४ रुदाद्यस्तिसेर्हिस्सोरीम् । एभ्यो दिस्सो
 रीम् स्यात् ।

३५ झस्स्वाज्झसीमईमि सेर्लोपः । झसात्
 स्ताच्च परस्य झसि दमः परस्य ईमि सेर्लोपः स्यात् ।

अचेतीत् अचेतिष्ठां ।

३६ अनुस्सिद्धेरभुवः । सेर्देस परस्यान उस्
स्यात् नतु भुवः ।

अचेतिषुः अचेतीः ।

३७ खेराद्यचो लोप्योऽनुशस्वपाद्यन्तान्य
स्याद्यन्तौ । खेराद्यचः परो भागो लोप्यः स्यात्प
श्चात् शसादिस्वपान्तो यदि स्योऽवशिष्टस्तस्यादिर्लो
प्यो यद्यन्यादृशस्तस्यान्तो लोप्यः ।

चिचेत चिचिततुः चिचितुः ।

च्युतिर् चरणे ।

३८ शासुलिद्द्युत् पृषादेर्ङीपेजृश्चिस्त
न्भु विष मुचु म्लुचु गुचु ग्लुच्चिरितस्तु वा ।
शासोर्लकारेतो द्युतादेः पृषादेश्च ङः स्याद्वीपे जादे
स्तु वा ।

अच्युतत् अच्योतीत् चुच्योत ।

मन्य विलोडने ।

३९ स्यात्द्यपित्किदा ।

४० हसुङ्गनो लोपोऽणौ । धोर्हसुङ्गे नस्य लो
पः स्यादणौ । ममथतुः ममन्यतुः मथ्यात् ।

Slay, Kill, Suffer
कुयि हिंसासंक्लेशयोः ।

४१ नेदित्पूजार्थाञ्चोः । इदितो धाः पूजा
र्थस्याञ्चतेश्च न लोपो न स्यादणौ । अतएवेदितो
नुण् ।

प्रनिकुन्थ्यात् । २२ कादित्त्वान्न णः ।

^{+ १०}
विधु गत्या ।

४२ भ्राद्यादिष्णः स्तोऽष्ट्यैवक्कष्ठिवः । भ्रादे
रादौ स्थितयोः षण्योः सनौ स्तो नतु ष्यैवक्कष्ठिवां ।

४३ सेकसीकसृपसृहजस्तृस्त्यान्येदन्त्याज
न्तसादयः षोपदेशाधवः ष्वक्कस्वित्स्वत्स्व
न्जस्वपस्मिडश्च । नोपदेशास्वनृन्नर्हनायना
धनन्दनक्कनृनटः ।

gōr 20 23
सेधति । मधुरा कृष्णाः

४४ व्याच्छस्यगत्यर्थवदेसः । गत्यर्थे वदे च
धा परदे व्यस्याच्छस्य सः स्यात् ।

अच्छसेधति ।

४५ गीकः सुसुभसोसुवास्यान्तसुजांस्था
सेनिसन्ज स्वन्जाऽगतिसेधाऽप्रतिसदाऽय
ड्सिचाऽनड् स्तम्भाऽन्नव्यवस्वन्परिनिविसे
व सुमनड्सिवाऽनोड्सचांसःषोऽम्यपि दश
स्थादेस्तु द्वेच । स्वादेरस्यान्तसुजः स्थादेरगत्य
र्यसेधाऽप्रतिपूर्वसदो यड्वर्जसिचो ऽड्वर्जस्तम्भो
ऽन्नार्थव्यवपूर्वस्वनः पर्यादिपूर्व सेवसुम अड्वर्जसिव
ओड्वर्जसहाञ्च गेरिकः परः सः षः स्यादम्यन्तरे
ऽपि दशानां स्थादीनान्तु द्विरुक्तानाञ्च ।

निषेधति न्यषेधत् । गतौ तु गङ्गा व्यसेधत् ।

विधू शास्त्रे माङ्गल्ये च ।

४६ वेमूदित्स्वरचायस्फायप्याय ह्रतिह्रय
धूज रधादिनिष्कुषो ऽरवसो रुदुसुनोस्व
द्याः । एभ्यो वसस्यारस्येम् स्यादा रौत्यादेस्तु ठी
वर्ज ।

असेधीत् ।

४७ व्रजवदरलजनिमोऽजिश्चिजागुर्त्रिः
सौपे । व्रजेर्वदेररन्तस्यालन्तस्याजन्तस्यानिमश्च
सौ पे त्रिः स्यात् न तु जिश्चिजागुणां ।

असैत्सीत् असेधिष्टां ।

४८ ढभात्तयोर्धोऽधः । ढभात् परयोस्तथ
योर्धः स्यान्नतु धाजः ।

असैद्धां ।

खद स्यैर्ये वधे च ।

४९ हसादेः सेमोऽह्येदित्क्षणाश्चसबधो
वोङतः सौपे त्रिः । हमयान्तादेकागेतः क्षणा
देशान्यस्य सेमो हसादेरुङो ऽकारस्य त्रिः स्याद्वा
सौ पे ।

प्रन्यखादीत् । २२ खादित्वान्न णः । अखदीत् ।

५० जिणत्यन्त्येजुङऽतोः । धोरन्यस्यचउङो
ऽकारस्य च त्रिः स्यात् जिति णिति च ।

चखाद ।

५१ णप्यन्ते वा ।

चखाद चखद ।

गद भाषे । प्रणिगदति ।

वद व्यक्तायां वाचि ।

५२ तृफलभजत्रपश्चयथदभाद्यन्तास्य
हसां व्याः कित्सेमयप्यदेःखिलोपश्चाशशदद
वाद्यन्यथाखिलुनलोपिनांजृवम भ्रम त्रसफ
णादिवधार्थराधान्तु वा । त्रादीनामाद्यन्त

स्थितास्यहसानाञ्चाकारः व्याः किति सेमथपि च एः
स्यात् खिलोपश्च । न तु शशेर्ददेर्वकारादेरन्यथाभू
तखेर्णुमतो नलोपिनश्च जृवमभ्रमचसफणादीनां हिं
सार्थस्यराधेश्च वा स्यात् ।

वेदतुः वेदुः वेदिथ । अन्यथाभूतखेस्तु चखदतुः ।
एद शब्दे । ४२ भ्राद्यादीतिणो नः नदति प्रणिनदति

अर्द्ध पीडायां ।

५३ स्यान्तादाद्युदाद्यश्लोः खेरान्द्यां वा
त्वाञ्छेः । स्यान्तो यो ऽकारादिस्तस्य चकारादे
रश्लोतेष्व खेरान् स्यात् व्यां आञ्छतेस्तु वा ।

आनर्द्ध ।

इदि परमैश्वर्य्ये ।

५४ भूयोऽमजादेः । अजादेरमि कृते पुनरम्
स्यात् ।

ऐन्दत् ।

५५ विजादिदयायासत्यानेकाचोऽनृच्छू
र्णोऽप्यामाम् । रुसंज्ञेजादेर्दय अय आस एभ्य
स्यान्तादनेकाचश्च आम् स्यात् व्यां न तु च्छूर्णोः ।

५६ भवस्क्रन्वामः । भू अस कृ एते आमन्ता
दनुप्रयुज्यन्ते । इन्द्राम्भूव इन्द्रामास इन्द्राञ्चकार ।

५७ नेमऽसुमृक्खवृभृस्तुद्रुश्रुसोरेवद्याः ।

एभ्य एव द्या इमं न स्यात् अन्यस्मादनिमो ऽपि
स्यात् ।

इन्दाञ्चकर्थः ।

णिदि कुत्सायां । प्रणिन्दति प्रनिन्दति ।

उख गतौ ।

५८ खेर्ख्यारियुवर्णे । खेरिवर्णवर्णयोः क्र
मादियुवौ स्यातां अर्णे परे ।

उवोख । अर्णे किं ऊखतुः ।

अन्चुगतिपूजनयोः । ४१ नेदित् पूजार्थाञ्चोरिति
अञ्च्यात् । गतौ तु अच्यात् । मुचु दूर्गत्यां । ३८ शा
सुलिद्द्युदिति डे वा अमुचत् अमोचीत् । एवं मुचु
ग्लुचु गुचु ग्लुच्च । आहि आयामे । आनाञ्क
आञ्क ।

वज गतौ । ववजतुः ववजिथ ।

५२ वादित्वान्न एः ।

व्रज गतौ । ४७ व्रजवदेति त्रिः अव्राजीत् ।

अज गतौ चेपणे च ।

५९ व्यजोऽरे वाल्वनवस्य ऽघञलक्यपि ।
अजतेररे विः स्यात् अनत्ये वसे च वा स्यात् नतु घञा
दौ ।

उख

वज गतौ

व्रज

६० नेमेकाजाद्युदतोऽश्विश्रिडीशीयुरुनुस्तु
क्षुक्षुणुवुः । श्यादेरन्येभ्य एकाज्भ्य आदन्तेवर्णा
न्तोदन्त च्छदन्तेभ्य इम् न स्यात् ।

अवैषीत् आजीत् विवाय ।

६१ शुध्वोरण्वचीयुव्योर्व्यौत्वस्यानैका
चोर्व्योः । ओर्धोश्च इवर्णोवर्णयोरणावचि इयु
वा स्तोऽनेकाचोस्तु अस्यात् परयोः क्रमादुवर्णवर्णयो
र्वयोस्तः ।

विव्यतुः विव्युः ।

६२ सृजदृशऽच् पाठात्वतो नित्यानिमत्तु
स्थपोवेमऽनृव्येऽदः । सृजेर्दृशेरजन्तात् भ्रादि
घाठे ऽकारवतो नित्यमिन्द्रहिततृत्यात्यप इम् वा
स्यात् न तु च्छ व्येज् अद एभ्यः ।

विवयिथ विवेथ ।

चि क्षये ।

६३ र्घोऽज्यऽरे । अजन्तस्य र्घः स्यादरे ये परे ।
चीयात् ।

कटे वर्षावरणयोः । अकटीत् । ४६ एदित्वान्न त्रिः ।

गुप् रचणे ।

६४ कमच्छतो गुपू धूपपणपनोजिडीयडा
याधुः । कमोजिड् चतेरीयड् गुपादेरायः स्यात्
स्वार्थे तदन्तश्च धुसंज्ञः ।

गोपायति ।

६५ वारे । एभ्य एते वा स्युररे ।
अगोपायीत् अगोपीत् अगोप्सीत् गोपायामास
जुगोप । एवं धूपतापे ।
तपौ सन्तापे २७ औदित्त्वान्नेम् । अताप्सीत् ।

चमु अदने ।

६६ छिवुक्लमाचमोऽपि घः । एषां घः स्याद
पि ।

आचामति । आहुः किं चमति विचमति । ४८ मा
नत्वान्नत्रिः । अचमीत् ।

क्रमू पादविचेषे ।

६७ क्रमक्लमभ्रमभ्रासभ्रासचसचुटलष
यससंयसः श्यन्वारे घे । एभ्यो घे अर्थे श्यन्वा
स्यात् रे परे ।

क्रम्यति ।

६८ क्रमःपेऽपि घः।

क्रामति।

६९ लुक्रमोऽमेऽरवसद्म। आभ्यां वयसा
रस्य दम् स्थान तु मे।

अक्रमीत्।

औ यमुपरमे।

७० स्यादानपाज्ञाघ्राध्माभ्नात्तिदृशशत्स
द्गमिष्यमजनांतिष्ठयच्छपिवजाजिघ्रधममन
च्छपश्यशीयसीदगच्छेच्छयच्छजाः शिति।
एषामेते क्रमात् स्युः शिति परे।

यच्छति।

७१ यमरमनमातः पेसेरिम्सन्चैषां।
यमादेरादन्ताच्च सेरिम् स्यात् पे तेषाञ्च सन्।

अयंसीत्। ६२ सृजदृशेतिवेम्। येमिथ ययन्य। एवं
नमौ शब्दनत्योः हय गतौ। अहयीत्।

४६ यान्तलान्न त्रिः।

दलमि भेदे। ४७ व्रजवदेति त्रिः अदालीत्।

जिफला विशरणे। फेलतुः फेलिथ। त्वरक्य
गतौ। अत्सारीत्।

ष्ठिवुनिरसने। ६६ ठिवुक्लमेति घः। ठीवति।

७२ ङिवजाद्योःखेष्टकोस्त वा ।

तिष्ठेव टिष्ठेव ङीव्यात् ।

जि जये ।

७३ जेर्गिःसन्द्योः । जेर्गिःस्यात्सनि व्याञ्च ।

जिगाय ।

रच पालने । प्रनिरचति । २२ षान्तत्वान्न एः ।

अचूव्याप्तौ ।

७४ वाचकशार्थतत्तःशुर्वरे । आभ्यां रे
परे शुः स्याद्वा घे अर्थे ।

अदणोति अचति । ६१ शुध्वोरित्युव । अदणुवन्ति ।
४६ उदिच्चादिम्वा । आचीत् । १३६ स्यादेः सोलोपः ।

७५ षढोः कः से । षस्य ढस्य च कः स्यात् स
कारे परे ।

आचीत् आचिष्टां आष्टां आचिषुः आचुः । एवं तच्चू
कार्श्ये । कशार्थः किं निर्भर्त्सने सन्तचति ।

निच चुम्बने । प्रणिचति प्रनिचति ।

कृषौ विलेखने ।

७६ कृषमृशस्पृशतृपट्टपट्टपःसिष्ट्यां वा ।
एभ्यःसिर्वा स्यात् व्यां ।

७७ वर्द्धाऽकिज्झसेदृशसृजोस्तु नित्यं ।
कृषादीनामृकारो रः स्याद्वा ऽकिज्झसे दृशसृजोस्तु
नित्यं ।

अक्राचीत् ।

७८ ह्रशषोऽनिमिजुडोऽदृशःसकट्यांस्त्रि
षस्त्वालिक्रने । अनिमिजुडो ह्रशषान्ताद्दृश्व
जात् सक स्यात् यां स्त्रियतेस्त्वालिक्रने ऽर्थे ।

अकृचत् ।

रुष हिंसायां ।

७९ वेम्सहलुभभृस्तुशुचवसत्वऽशरुपरि
षिषस्तोऽरस्य । एभ्यस्तस्यारस्य इम् स्याद्वा ।
रोषिता रोष्टा । एवं रिष हिंसायां ।

उष दाहे ।

८० दरिद्राकासकाशजायुषोवाम्यां ।
एभ्य आम् वा स्यात् यां ।

५६ भस्क्रन्वाम इति । ओषाम्भूव उवोष ।
शशस्तुतगतौ । शशाश शशशतुः शशश्रिय ।
मिहौ सेचने । ७८ ह्रशषो ऽनिमीति सक ।

८८ होढोभौ । अमिचत् । ५६ द्वौर्द्धिर्धश्चानुरि
ति । मेढा ।

दहौ भस्मीकरणे। ६६ दादेर्घः। १०० झभान्त
स्येति दस्य धः। अधाचीत्।

चह कल्कने। अचहीत्। ४६ हान्तत्वान्न विः।
शुच् शोके। शोचिता शोक्ता।

ग्लै हर्षचये।

८१ एचोऽशित्याः। धारेच आः स्यादशिति।

७१ यमरमेतीमसनौ।

अग्लासीत्।

८२ एवातोडौ। आदन्तात् परो एपोडौ
स्यात्।

जग्लौ।

८३ उस्वेचीम्यएवराचिलोपः। उस्मि एचि
इमि अणोररस्याचि धोरातो लोपः स्यात्।

जग्लतुः जग्लुः जग्लिथ जग्लाथ।

८४ स्यादेर्डेऽस्थोवाढ्यणौ। स्यादेराद
न्तस्य स्थावर्जस्य डेः स्याद्वा ळ्यणौ।

ग्लियात् ग्लायात्।

पवत् ।

१३५

गै शब्दे ।

८५ दामागैहाकपिवसोस्थोऽरहसेत्वय
पिङ्गीः । एषां व्यणौ डेः स्यात् अरहसे त्वणौ यप्
वर्ज डीः स्यात् ।

गेयात् ।

छौ संहतौ ध्वनौ । आचति ।

दै प शोधने । ७ पित्तान्न दासंज्ञा । अदासीत् दा
यात् । धे ट् पाने ट ईवर्थः ।

८६ जिश्रिसुद्रुकमोऽङ्घे द्यां श्विधे ट् ध्वन्ये
ल्यर्द्युनेस्तु वा । ज्यन्तादिभ्यश्चामङ् स्याद् घे ऽर्थे
श्यादेस्तु वा ।

३१ धुर्दिष्यङीति अदधत् अधासीत् ।

८७ धेशाकासाघ्नः सेः पेलुग्वा ।

अधात् ।

पा पाने । ७० स्यादानेति पिवः । पिवति । २५ भूस्था
पिवेति सेर्लुक् । अपात् पेयात् ।

घ्रा गन्धोपादाने । जिघ्रति अघ्रात् अघ्रासीत् । घ्रा
शब्दाग्निसंयोगयोः । धमति अघ्रासीत् । जि घ्रा गति
निवृत्तौ । तिष्ठति न्यष्ठात् नितष्ठौ स्तेयान् ।

ज्ञा अभ्यासे । मनति ।

दान दाने । प्रणियच्छति प्रण्यदात् देयात् ।

कृ कौटिल्ये ।

८८ स्याद्यत्पुनोऽणुर्यङ्यक्ठीढ्यणौस्कु
स्तुद्या । स्यादेरर्त्ते चकारस्य णुः स्याद्यङि यकिठी
क्षोरणौ च स्कुस्तु यामेव ।

जङ्गरतुः ।

८९ नेमृतस्यपोऽवृस्कुः । वृश्चस्कुवर्जाहका
रान्तात्पदम् न स्यात् ।

जङ्गर्थः ।

९० स्यस्यर्द्धनः । च्छदन्तहन्तिभ्यां स्यस्य दम्
स्यात् ।

करिष्यति ।

स्वृज् शब्दोपतापयोः । ४६ वेमूदितीम्वा । अस्वारीत्
अस्वार्षीत् सस्वरिथ । सस्वर्यः ।

स गतौ ।

९१ वक्त्यस्यख्यालिपसिचक्को डो घे व्यां
सस्तुवा लिब्भ्यस्तु मे । वक्त्यादेर्घे ऽर्थे ङः स्यात्
व्यां सृच्भ्यान्तु वा लिपादेस्तु मे वा स्यात् ।

९२ दृश्रोणुः । दृश्नेर्च्वर्णान्तस्य च णुः स्यात् डे ।

असरत् असाषीत् ।

६३ ऋद्रिःशयक् ढीपे।

स्त्रियात्।

ऋ गतौ। ऋच्छति आरत् आर्षीत् आर आरतुः
आरिथ अर्यात्।

श्रु अवणे।

६४ ओःश्रुर्वेरेजिश्च। श्रुवो घे अर्थे श्रुः स्यात्
रे श्रुवश्च जिः।

शृणोति शृणुतः शृण्वन्ति।

६५ नूपोऽस्यस्योलोपोम्वि वा। अस्यस्यनो
रूपश्च उकारस्य वा लोपः स्यात् मवयोः परयोः।
शृण्वः शृणुवः शृण्मः शृणुमः। २० हेर्लोपो ऽस्येति।
शृणु शुश्रुव।

सु गतौ।

६६ सुसुधोःसरिम्पे।

असावीत् सुषुविथ सुषुविव सविता सीता।

सु गतौ। ८६ जि श्रीत्यङ्। असुसुवत् सुसीथ

सुसुव। दु गतौ। अदावीत् अदौषीत् दुदुविव।

द्रु गतौ। अद्रुद्रुवत् दुद्रव।

गस्त्रौ गतौ। गच्छति। ३८ लिच्चात् ङः। अग

मत् जगाम। १५७ हनगमेत्युङ्लोपः। जग्मतुः जग्मुः
जगमिथ जगन्थ।

६७ गमोऽमेसइममार्हात्तुवा । गमः प
रस्य सस्येम् स्यान्नतु मे मयोग्यात्तु वा ।

गमिष्यति ।

सृजौ गतौ । असृपत् असाप्सीत् असाप्सीत् ।

स्कन्दिरौ गतिशेषणयोः ।

६८ विष्कम्भा निर्व्वि सु नि दुःखपः
सःषोनिनिर्व्विस्फूरस्फुलपरिविस्कन्दाऽप्राणि
घ निपरिनिर्व्व्यभ्यनुस्यन्दस्तु वा । विस्कम्भा
तेर्व्ववर्ज्यादिपूर्व्वस्य स्वपश्च सः षः स्यात् न्यादिपूर्व्व
स्फुरस्फुलोः परिविस्कन्दतेरप्राणिघन्यादिपूर्व्वस्य
न्दतेश्च स्याद्वा ।

परिष्कन्दति परिस्कन्दति ।

तृप्तवनतरणयोः ।

६९ ऋतोणुःकित्त्वा । ऋकारस्य णुःस्यात्
किति व्वा ।

तेरतुः ।

१०० वृतोवेमोर्घोऽठीढीपसेः । वृडो वृजच्च
दन्ताच्च इमो र्घः स्याद्वा नतु व्या ळाः पसेश्च । तरी
ता तरिता । ठीढीपसेस्तु तेरिथ । तरिषीष्ट अता
रिष्टा ।

१०१ ऋदिरणावुर्त्वाष्यात् । ऋकार इर
स्यादणौ ओष्यात् परसु उर् ।

तीर्यात् ।

षन्जौ जि सङ्गे ।

१०२ षन्ज्दन्शष्वन्जोऽपि नलोपः ।
निषजति न्यषाङ्क्षीत् निषषञ्च ससजतुः ससञ्चतुः ।

दृशिरौ प्रेक्षणे ।

पश्यति । ७७ वर्द्धोऽकिदिति ऋद्रः । अदर्शत्
अद्राक्षीत् ईर सृजदृशेतीम्वा । ददर्शिय दद्रष्ट ।
दन्शौ दंशने । अदाङ्क्षीत् ।

कित निवासे रोगापनयने संशये च ।

१०३ कित्तिज्गुपः सन्नेम् मानशानदान
बधस्तु खेडी च । कितादेः सन् स्यात् इम् न
स्यात् मानादेस्तु खेडी च ।

क्रमादेते ऽच सन्देहे क्षान्तिनिन्दाविचारणे । नि
शानार्जवनिन्दासु रुग्जये ऽपि कितो मतः ।

१०४ सन्ज्यादिर्धुः । सन्नो ज्याद्यन्तश्च धु
संज्ञः स्यात् ।

१०५ सन्यङन्तो द्विः ।

चिकित्सति अचिकित्सीत् चिकित्सामास ।

इति पवत्यादः ।

आत्मानेपद.

204 meyanne

भवत् ।

एध ड् वृद्धौ । एधते ऐधिष्ट एधाञ्चक्रे । दद ड्
दाने । ५२ अशशददेत्युक्तेः दददे ।

व्वक् ड् गत्यां । ४२ अथै व्वक्तेत्युक्तेः । व्वक्ते
षव्वक्ते ।

चजु ड् आर्जवे । आनृजे ।

तिज ड् चमानिज्ञानयोः । तितिजते ।

व्वन्जौ ड् सङ्गे । निव्वजते ।

१०६ निविपरिखन्जस्तुसुमादेः सः षोऽ
मि वा ।

न्यव्वङ्ग न्यस्वङ्ग सस्वजे सस्वञ्जे ।

१०७ सत्स्वन्जोऽध्यानाखेः । खिवर्जस्थान
योः सः षो न स्यात् व्यां ।

विषस्वजे विषस्वञ्जे ।

त्रपू षडलज्जायां । अत्रपिष्ट अत्रप्त त्रेपे ।

जभड् जम्भने ।

१०८ नुण् जभोऽचि ।

अजभिष्ट ।

युभ ड् स्तम्भे । विष्टोभते व्यष्टोभिष्ट । पण ड्
व्यवहारे सुतौ च । ६४ कमचतइत्यायः । पणायते ।

१०८ सनः पमे धोर्वात्वायात् ।

पणायति अपणायिष्ट अपणिष्ट पणायच्चक्रे पेणे ।

११० विच्छास्तुतिपणोवायः ।

पणायते पणते । एवं पन डीडे ।

कमु ड् कान्तौ । कामयते । ज्यन्तत्वादङ् ।

१११ ज्यङ्ङुङःस्योऽनग्लोपि शास्वृदितः ।

अग्लोपिनः शासोर्च्ङकारेतश्चान्यस्योङः स्वः स्यात् जेः परे ऽङि ।

११२ खेःसन्वद्घौघोर्हसादेर्घश्चल्यनेका
चोस्वकलिहलेर्वी । अनग्लोपिनः खेर्घो भ्वच
रे परे सन्वत्कार्यं स्यात् ज्यङि घोश्च खेर्हसादेर्घः
स्यात् कलि हलिवर्जस्य लेरनेकाचश्च सन्वदा स्यात् ।

११३ ख्यस्येत्सनि । खेरवर्णस्य इत् स्यात्
सनि परे ।

११४ जेर्लोपोऽनाल्विष्णवाय्यान्तेत्त्वामिम
शिति । आलु इष्णु आय्य अन्त इत्तु आम् इम्शित्
एभ्यो ऽन्यत्र जेर्लोपः स्यात् ।

अचीकमत अचकमत कामयाञ्चक्रे चकमे । अय
ङ् गतौ । आयिद्वं आयिध्वं आयिद्धं अयाञ्चक्रे । एवं
दय ङ् जि ग्रहणे गतौ । स्फायी ङ् वृद्धौ । अस्फा
यिष्ट ।

११५ खोर्लोपोऽस्यये ।

अस्फास्ता ।

आप्यायी ङ् वृद्धौ ।

११६ पदस्तनीणघेष्यायतायदीपपूज्जनबु
धस्तुवा । पदो घेऽर्थे इण् स्यात्तनि प्यायादेस्तु
वा ।

११७ इणस्तन्लोपः ।

अप्यायि अप्यायिष्ट अप्यास्त ।

११८ प्यायः पीर्यङ्द्योः ।

पिप्ये ।

तायु ङ् सन्तानपालनयोः । अतायि अतायिष्ट ।
श्ल ङ् चलने स्तुतौ च । अशलिद्वं अशलिध्वं अश
लिद्धं ।

षेवृ ङ् सेवने । परिषेवते न्यषेविष्ट विषिषेवे प्रति
सेवते ।

काश्रु ङ् दीप्तौ । काशामास चकाशे । एवं कास्रु ङ्
कुशब्दे ।

ईह ङ् चेष्टायां । ऐहिद्वं ऐहिध्वं ऐहिद्धं । रुङ्
बधे गत्यां । अरविष्ट अरोष्ट रुरुविषे ।

दे ङ् पालने ।

११९ देर्देङोदिगिष्ठ्यां । दिरुक्तस्य देङे
दिगिः स्यात् यां ।

दिग्ये ।

ओ डी ङ् य नभोगतौ अडयिष्ट ।
गुपूङ् गोपनकुत्सनयोः जुगुप्सते ।
मान ङ् विचारे । मीमांसते ।
वधङ् निन्दायां । बीभत्सते ।
द्युत ङ् द्युतौ । ३८ शासुलिद्द्युदिति रुः । तेनैव पं ।
अद्युतत् अद्योतिष्ट ।

१२० द्युत्वाप्योः खेर्जिः ।

दिद्युते ।

वृतु ङ् वृ वर्त्तने ।

१२१ वृद्धोनेम्पेस्यसनोर्वात्वमे । वृतादेः
स्यसनोरिम् न स्यात् पे मादन्यत्र तु वा । अतएव पं ।
वर्त्यति । मे तु वर्त्तिष्यते ।

स्यन्दू ड् चरणे । निव्यन्दते निव्यन्दते घृतं निव्यन्द
ते हस्तीति प्राणिघत्वान्न षः ।

कृपू ड् वृ कल्पने ।

१२२ कृपःकृपोऽकृपादौ । कृपः स्थाने कृपः
स्थानत कृपादौ ।

कल्पते ।

१२३ नेम्पेद्याः । कृपो ङा इम् न स्यात् पे ।
अतएव पं । कल्पा । पे किं कल्पिता कल्पा कल्पि
यते कल्प्यते ।

व्यथ ञ ड् पीडायां ।

१२४ व्यथग्रहज्यावयव्यधवश व्यच प्रच्छ
ब्रश्च भ्रस्ज स्वपवचयजादेःखेर्जिष्ठ्यां । एषां
खेर्जिः स्यात् यां ।

विव्यथे ।

जि त्वराञ्च ड् स्यदे । अत्वरिद्वं अत्वरिध्वं अत्वरिद्धं ।

इति भवत् पादः ।

मिश्रः ।

पतु ज गत्यैश्चर्ययोः ।

१२५ वचस्यश्चिपतां वोचस्यश्चपप्ता डे ।

एषामेते क्रमात् स्युर्दे ।

प्रण्यपप्तत् ।

एज टु वम उद्गिरणे । वेमतुः ववमतुः विमिथ
ववमिथ ।

भ्रमु जण चलने । ६७ क्रमकृमेति श्यन् वा भ्रम्य
ति भ्रमति भ्रेमतुः वभ्रमतुः । सहज ड् शतौ । व्यष
हत व्यसहत । ७६ वेम्सहेतीम्वा । परिषहिता ।

१२६ सहवहोऽदोढि । सहवहोरकार ओः

स्यात् ढे परे ।

निसोढा । ४५ ओत्वान्न षः ।

षदजौ विषादे गतौ । निषीदति न्यषदत् निषसाद
प्रतेस्तु प्रतिषीदति ।

शदजौ शाते ।

१२७ शदोऽपिमं ।

शीयते अशदत् ।

ड

फण मिणगतौ । फेणतुः पफणतुः फेणिथ पफणिथ ।
 राजृजण दीप्तौ । रेजतुः रराजतुः रेजे रराजे ।
 ५२ विधिवलादातोऽप्येत्वं ।

एवं दुभ्राशृङ्ण दीप्तौ । भ्राश्यति भ्राशते । भ्रेशे
 वभ्राशे । एवं दुभ्राशृङ्ण भासि ।

खन ण शब्दे । विखनति अवखनति मांसं व्यखनत्
 विखेनतुः विषखनतुः विखनति वीणा परिखनत्य
 ऽन्नं । ४५ अन्नव्यवेत्युक्तेर्न षः ।

खनुञ् विदारे । १५३ हनगमेत्युङ् लोपः । चखतुः
 चखे ।

१२८ खनसनजनांडाद्भसे ये तु वा ।

खायात् खन्यात् ।

चायुङ् निशानेऽर्चे । अचायीत् अचासीत् । व्या
 लोप इति ।

लषञ् स्पृहायां । लष्यति लषति ।

गुह्जञ् संवृतौ ।

१२९ गुहोणोरूः । गुहोणोरूः स्यात् ।

गूहति गूहते अगूहीत् अघुचत् ।

१३० गुहदुहदिहलिहांटीमदन्येनसिः
 सग्वा । एषां टीमदन्ये परे सिर्न स्यात् सकृच्च
 वा स्यात् ।

अगूढ अघुचत ।

१३१ सकोऽलोपोऽच्यवे । सकोऽकारस्य
लोपः स्यादच्ये अचि परे ।

अगूहिषि अघुचि अघुचावहि अगुक्कहि । दन्त्ये
किं अगूहिष्महि अघुचामहि । अच्ये किं अगूहिषत
अघुचन्त ।

हज हत्यां ।

१३२ इगुडुर्मढीस्यनिम्किद्रमस्तु वा ।
इगुडु ऋवर्णान्ताच्च परा मे स्थितानिम् ढी सि
अ कित् स्यात् गमस्तु वा ।

अहत अहृषातां हृषीष्ट ।

टुडु भृञ् भृतिपुष्टोः । वभृव ।

दानञ् आर्जवे क्दिदि । दीदांसति दीदांसते । एवं
शानञ् तेजे शीशांसति । भजौञ् भागसेवयोः ।
भेजे भेजिथ वभक्थ । श्रिञ् सेवायां । ष्द् जिश्री
त्यङ् । अशिश्चि यत् अयिता ।

रन्ज मौञ् रागे ।

१३३ रन्जोऽपषकानासघ्निनौनलोपोऽौ
नु मृगरमणे ।

रजति रजते ररजतुः ररञ्जतुः ।

लिषौञ् कान्तौ । अलिचत् लिचीष्ट ।

यजैजौ देवार्चादानसङ्गकृतौ ।

१२४ व्ययग्रहेति जिः । इयाज ।

१२४ ग्रहस्वपाद्योः कङित् कितोर्जिः ।

ग्रहादेः किति ङिति स्वपादेः किति जिः स्यात् ।

ईजतुः ईजुः इयजिथ इयष्ठ ।

द्वैवपौञ्ज मुण्डवीजोऽप्योः । प्रणुवाप ।

वहौ जै प्रापणे । प्रणवाचीत् अवोढ उवाह ऊहे ।

वे जै स्यूतौ

१२५ व्यानवेप्रच्छां । वेञ्ज प्रच्छि प्रश्चि भ
स्जीनां जिर्न स्यात् व्यां ।

ववौ ववतुः ।

१२६ वेजोवय वा । वेजो वयः स्याद्वा व्यां ।

उवाय ऊयतुः ।

१२७ यवः किति । वेजो यस्य वः स्याद्वा व्यां
किति ।

ऊवतुः ।

व्ये जै वृतौ ।

१३८ नाव्येष्ट्यां । व्येज आ न स्यात् व्यां ।

विव्याय ।

१३९ जिंवान्त्यः किति । द्वेर्व्येजो ऽन्तो भागो
जिं वा प्राप्नोति व्यां किति ।

विव्यतुः विव्ययतुः विव्ययिथ ।

क्वे जै स्रद्धायां शब्दे च । अकृत् अकृत अकृस्त ।

१४० क्कोदेर्जिः । द्वेर्क्वेजो जिः स्यात् ।

जुहाव जुहुवतुः ।

ऐ वसौ निवासे ।

१४१ सत्स्यरे । सस्य व स्यादरे से परे ।

अवात्सीत् अवात्तां उवास ऊषतुः ।

वदै वाचि । अक्कवदति ।

४७ व्रजवदेति त्रिः । अवादीत् उवाद ऊदतुः ।

द्वायोश्चोर्गतिवृद्धौ । ३८ शासुलिद् द्युदिति डः ।

अश्वत् ।

८६ मिश्रीत्यङ् वा । अशिश्रियत् अशयीत् ।

१४२ श्वेर्जिर्वायङ्द्योर्जपङ्सनोः । श्वेर्जिर्वा
 स्यात् यङि द्यां जेः परे अङि सनि च ।
 शुशान् शिश्वाय शुशुवतुः शिश्वियतुः श्वयिता शूयात् ।

इति मिश्रपादः ।

इति भाव्यध्यायः ।

factor. part

अदादिः ।

अदौ भचणे ।

१ लुगञ्योऽपः । अदादेः परस्यापो लुक् स्यात् ।

अत्ति ।

२ ऊञ्जसोर्धेर्धिः । होर्ज्ञसाच्च परस्य हेर्धिः स्यात् ।

अद्धि ।

३ हसञ्जादिसेर्लोपामौ । हसात् परयोर्दि
लोर्लोपः स्याददः परयोरम् स्यात् ।

आदत् आदः ।

४ घस्लदःसन्त्यल् घञि । अदो घसू स्यात्
सनि व्यामलि घञि च ।

३८ लिच्चात् ङः । अघसत् ।

५ द्यावा ।

जघास आद । १५३ हनगमेत्युङ्लोपः ।

जघतुः आदतुः जत्तुः आदुः जघसिघ आदिघ ।

स्मात्तु भक्षणे । प्रणिष्ठाति ।

६ द्विषविदातोऽनुस्वा । द्वेष्टेर्वेत्तेराद
न्ताच्च परोऽन् उस् स्यादा ।

अप्सुः अप्सान् ।

वस्र कान्तौ । वष्टि । १३४ ग्रह स्वपाद्योरिति जिः ।
उष्टः उशन्ति अवट् उवाश ऊशतुः ।

हन्तौ हिंसागत्योः ।

७ वनतनाद्यनिमांजम्लोपो झस्यप्यति
क्यणौ । एषां जम् लोपः स्यादणौ झसे यपि च
मनु तिकि ।

प्रणिहृतः । ११२ हनोक्तोन्नः । घ्नन्ति प्रहण्वः प्रहन्वः
प्रहण्मः प्रहन्मः ।

८ जह्येधि शाधि हन्यस्ति शास्ति हिना ।
एषां हियक्तानां क्रमादेते स्युः ।

जहि ।

९ हनोबधष्टौक्यलि टीमे तु वा । हनो
बधः स्यात् व्यं क्कामलि च टीमे तु वा ।

अबधीत् ।

१० खेर्द्धोघोज्जिति च। खेः परस्य हनोह
स्य घः स्यात् जिति णिति च।

जघान जघ्नतुः हन्ता बध्नात् प्रहणिय्यति।

द्युल ऽभिसर्पणे।

११ रपिद्वस्युतोऽदेर्त्रिः। अदेर्धोरुकारस्य त्रिः
स्यात् पिति हसे रे।

द्यौति द्युतः द्यवन्ति।

द्युल मिश्रणे ऽमिश्रणेच। द्यौति द्यविता।

नुल स्तुतौ। अनावीत् अनौषीत् नुनुविव। दनुल
तेजने। दनविता।

ष्णुल प्रस्तुत्यां। ६६ स्तुक्रमोऽमेदतीम्। अस्ता
वीत्।

दनल् गतौ।

१२ यिनीऽच्यनौ। दनो यः स्यादनावचि।
यन्ति

१३ गद्यां। दनो गा स्यात् द्यां।

अगात् दयाय।

१४ खेः कितिर्घः। दनः खेर्घः स्यात् किति द्यां।

ईयतुः।

१५ अगेर्ह्य। अगेरिनो र्घः स्यात्किति ह्या।
ईयात् । अगेः किं अन्वियात् ।

अधीक् ल स्मरणे ।

१६ इन्वदिकः । इन इव इकः कार्य्यं स्यात् रूप
च्च तद्वत् ।

या ल गतौ । प्रणिचाति । एवं वा ल गमनदि
सयोः । द्राल स्वप्ने पलाबने च ।

ख्या लख्यातौ कथने । अख्यत् ।

मा ल च माने शब्दे । प्रणिमाति मेयात् ।

विद ल ज्ञाने ।

१७ वेत्तेः कीपं ठीपम्वा । विदः परस्याः क्वाः
पं व्याः पं स्यादा ।

वेद विदतुः विदुः वेत्य विदथुः विद वेद विद्व विद्व।
पक्षे सुगमं ।

१८ डाम्वाद्याग्यान्तुक्रमु । वेत्तेष्टं डा
म्वा स्यात् ग्यान्तु क्तञ एवानुप्रयोगः ।

१९ तन्भ्यः शुप्रेधे ।

विदाङ्करोतु वेत्तु ।

२० कृजोऽदणैरे । कृजो ऽकार उः स्यादणा
रे परे ।

विदाङ्कुरुतां वित्तां अविदुः अविदन् ।

२१ घ्यांसौरवादधोः । दधारेफः स्यात् वा
सौ घ्या ।

अवेः अवेत् अवित्तं अवित्त विदाम्बभूव विवेद ।

अस ल भावे ।

२२ लोपोऽस्यसोर्डिद्रसौरघ्या । अस्तेर
कारस्य डिति रे परे सस्य च से लोपः स्थान्तु घ्या ।
स्तः सन्ति असि एधि आसीत् आस्तां ।

२३ भूररे । अस्तेर्भूः स्यादरे ।
अभूत् ।

२४ प्रादुर्गीकःसःषोऽच्ये ।

प्रादुःषन्ति प्रादुःष्यात् निषन्ति ।

मृजू ल ष शुद्धौ ।

२५ मृजोऽकडिति त्रिर्व्यात्वच्यणौ । अक
डिति मृजो त्रिः स्यादणावचि तुवा ।

मार्ष्टि मृष्टः मार्जन्ति मृजन्ति ।

वक्षौ वाचि । १२५ वच्यस्यश्चिपतामिति वोचः ।
अवोचत् उवाच ऊचतुः ।

रुदिर लघ रोदने ।

२६ रुद्धोऽयोहसस्येम् । रुदादेः परस्यायस्य
हसस्य रस्य दम् स्यात् ।

रोदिति रुदितः अयः किं रुद्यात् ।

२७ दिस्योरम्वा । रुदादेः परयोर्दिस्योरम्
स्यात् वा ।

अरोदत् अरोदीत् अरोदः अरोदीः ।
जि ष्वपौ षु स्वप्ने । विस्वपिति । ६८ सवत्वान्न षः ।
विषुष्वाप दुःषुषुपतुः । ६८ निर्व्वत्वात् षः ।
अनषु प्राणने । प्राणिति । प्रानिति । अस्वषु प्राणने ।
असिति अश्वसीत् । ४६ क्षणादित्वान्न त्रिः । जक्ष
क्षलुघ भक्ष हामयोः । जक्षिति ।

२८ अन्तोऽद्देः । देः परस्यान्तो ऽत् स्यात् ।
जक्षति । ३६ अनुस्मिदेः । अजक्षुः ।

जागृ क्षलु जागरे ।

२९ एरुस्यऽद्यां । द्वेरुसि परे एः स्यात् नतु
द्यां ।

अजागरुः अजागः अजागरीत् जागरामास जजा
गार ।

३० जाग्रो ऽण्वीण्डिति कसुकाने तु वा ।
जागर्त्तेर्णुः स्यान्नतु णपि वा दृणि डिति च कसौ काने
तु वा ।

जजागरतुः ।

दरिद्रा दलु दुर्गत्या ।

३१ दरिद्रो डिर्हसे ऽणौ द्वाभ्योसु वा ।
दरिद्रातेर्डिः स्यात् अणौ हसे रे परे द्वाभ्योसु वा ।

दरिद्रितः ।

३२ आङ्गोरालोप्यो ऽणौ हसेत्व्यदः । आ
दत्यस्य द्वेस्य आ लोप्यः स्यादणौ हसे तु दावर्जमी
स्यात् ।

दरिद्रति ।

३३ दरिद्रआलोपो ऽसनकानेऽरेव्यान्तु
वा । दरिद्र आलोपः स्यादरे न तु सनि अके अने
च व्यान्तु वा ।

अदरिद्रीत् अदरिद्रासीत् दरिद्रामास ददरिद्र
दरिद्र्यात् ।

चकासु दलु दीप्तौ । २ ऊअसोहेर्द्धिः । ४३ अप्ससो
रिति सस्य दः । चकाद्धि चकाधि ।

१५८

मुग्धबोधं व्याकरणं।

३४ घ्यां दौ त सः । घ्यां दौ परे सस्य तः स्यात् ।
अचकात् ।

३५ सौवा ।

अचकात् अचकाः ।

शास दलु शासने ।

३६ शासुडिद्वसुडे ऽणौ कौ त्वाशासश्च ।
शास्तेरुड् दत् स्यादणौ हसे डि च कौ तु आशासश्च ।
शिष्टः शाधि अशिषत् ।

चक्ष ड् ल वदे ।

चष्टे ।

३७ चक्षः क्साञ् ख्याञ् ऽरे त्यागोससने ।

चक्षः क्साञ् ख्याञ् स्यादरे न तु वर्जने उसि असि
अने च ।

अक्सासीत् अक्खास्त अख्यत् अख्यत । त्यागे तु
समचक्षिष्ट ।

३८ व्याम्वा ।

चक्से चख्ये चचक्षे ।

ईड ड् ल सुतौ ।

ईहे ।

३८ सध्वोरस्येम् जनीडीशः । एभ्यः परस्य
सस्य ध्वस्य च रस्य इम् स्यात् ।

ईडिषे ईडिध्वे ।

आस ड् ल उपवेशने । आस्ते । ५५ विजादीत्याम् ।
आसाञ्चके ।

वस ड् ल स्तृता । वसिता वस्ता ।
निसि ड् ल चुम्बने । प्रणिंस्ते प्रनिंस्ते ।
सू ड् ल प्रसवे । सूते ।

४० सूतेर्न णुर्ग्या ।

सुवै । ४६ वेमूदितीम्वा । असविष्ट असोष्ट ।

शी ड् ल जि शयने ।

४१ शीडो रे णुः । शीडो रे परे णुः स्यात् ।

शेते शयाते ।

४२ मान्तो रम् विदस्तु वा । शीडः परस्य
मस्यान्तो रम् स्यात् वेत्तेस्तु वा ।

शेरते अशयिष्ट ।

अधी ड् ल अध्ययने । अधीते ।

४३ गीडष्टीथ्योर्वा । इडो गीः स्यात् वा टीथ्योः
परयोः घत्वान्न णुः ।

अध्यगीष्ट अध्यैष्ट ।

४४ द्यां गाज्यङ्सनोस्तुवा । इङ्गे गा स्यात्
द्यां ज्ञेः परे अङि सनि च वा ।

अधिजगे अध्यगीष्यत अध्यष्यत ।

दीधी ङ्ङं ङ्लु देवने दीप्तौ ।

४५ दीधीवेव्योर्न णुः ।

दीध्ये ।

४६ लोपोऽन्तोय्योः । दीधीवेव्योरन्तो लोप्यः
स्यात् यकारेवर्णयोः परयोः ।

अदीधिष्ट । एवं वेवीङ्ङं ङ्लु ईलवत् ।

द्विषौ ज् ल वैरे । ६ द्विषविदातो ऽनुस्वा । अदि
षुः अद्विषन् अदिष्ट अदिक्षत ।

दुहौ ज् ल दोहने । अधुक्षत् अधुक्षत अदुग्ध ।
एवं दिहौ ज् ल लेपने । प्रणिदेग्धि अधिक्षत् ।

जर्णुं ज् ल आच्छादने ।

४७ वोर्णोःपिङ्गस्ते णुः । जर्णोर्णुः स्याद्वा पि
ति हसे रे परे ।

जर्णोति जर्णोति । ११ रपिङ्गस्युत इति त्रिः ।

अदादिः ।

१६१

४८ घ्या । ऊर्णो णुः स्यात्पिति हसे घ्या ।

और्णोत् ।

४९ णूव्त्रिष्ट्या । ऊर्णोणुः उव् त्रिः एते
स्युष्ट्या ।

और्णवीत् और्णुवीत् और्णावीत् ।

५० नाजन्तादेरादिर्दिः । अन्तादिस्थिताचो
धोरादिर्दिर्न स्यात् ।

५१ स्यादौ नवद्रोऽये । स्यादौ स्थिता नव
दरा द्विर्न स्युर्नतु ये ।

ऊर्णुनाव ।

५२ डिदिम्बोर्णोः । ऊर्णोः पर इम् डिन्
स्याद्वा ।

ऊर्णुविता ऊर्णविता ।

यु ज् ल सुतौ ।

५३ पिद्वस्येम्ब्रुवोयङ्लुगुतुस्तोस्तुवा ।
ब्रुवः परस्य पितो हसो रस्य ईम् स्यात् यङ्लुगादे
स्तु वा ।

स्तवीति स्तौति अभिष्टौति न्यष्टावीत् न्यस्तावीत्

अस्तोष्ट तुष्टुव स्तविता स्तोता ।

टु चु ल चुते । चविता ।
 रु ल् ध्वनौ । रवीति रौति रविता रोता । तु ल्
 वृत्तिहिंसापूर्तिषु । तवीति तौति । तविता तोता ।

ब्रु ज् ल उक्तौ । ब्रवीति ।

५४ पञ्चतिप् पञ्चणव्वाहश्च । ब्रुवः परेषां
 पञ्चानां तिवादीनां पञ्च णवादयो वा स्युः ब्रुव
 आहः स्यात् ।

आह आहतुः आहुः ।

५५ हस्तथि । आहो हस्यतः स्यात् थे परे ।
 आत्य आहथुः । पचे सुगमं ।

५६ वचोऽरे । ब्रुवो वचः स्यादरे ।
 अबोचत् उवाच ऊचे ।

क्वादिः ।

ऊ लि होमे ऽदने ।

१ क्वादी रे द्विः । क्वादिर्द्विः स्याद्रे परे ।

जुहोति ।

२ क्वावच्यणौ । हारुकारस्य वः स्यात् अ
णावचि परे ।

जुहति जुहधि ।

३ पशाम्वा भी ह्री भृ हो ष्यां । एभ्यः पशा
म्वा स्यात् ष्यां ।

जुहवामास जुहाव ।

त्रि भी लि भीत्यां । विभेति । ३१ दरिद्रोडि
रिति । विभितः विभीतः विभ्यति विभयामास वि
भाय ।

ह्री लि लज्जायां । जिह्वयामास जिह्वाय ॥

पृ लि पूर्त्ता ।

४ पूभादेर्दिः खे रे । पृ च्छ भृ माड हाड
खेर्दिः स्याद्रे ।

पिपत्ति ।

५ पूर्ध्वावा ।

पिपूर्त्तः पिपृतः पप्रतुः पपरतुः । ५२ एम
त्त्वान्न ए ।

ओ हाक लि त्यागे । जहाति जहितः जहीतः
जहति ।

६ हाकोऽन्तलोपः ख्यां ।

जह्यात् ।

७ हौ डा वा । हाको डा स्याद्वा हौ ।

जहाहि जहिहि जहीहि हेयात् ।

ञ्च लि गत्यां । द्यर्त्ति ।

जन् म लि ङ जनौ । जञ्जिषे जञ्जिध्वे ।

निजिरौ ज् लि पोषणे ।

८ निजां खे रे णुः । निजविजविषां खेर्णुः
स्याद्रे ।

नेनेक्ति नेनिक्तः ।

९ नझुङोऽचि । देरुङो णुर्न स्यादचि

परे । नेनिजानि । एवं विजिरौ ज् लि विवेके । विषि
लिजौ व्याप्तौ । अविषत् अविचत् । डु दा ज् लि दाने ।
प्रणिददाति । ३२ अददत्युक्तेरालोपः । दत्ते ।

कादिः।

१६५

१० झोर्दाधोर्देधेहौ। द्वेर्दाजो द्वेर्धाजो दे
र्धेश्च स्यात् हौ।

देहि।

११ स्यादोर्दिष्टीमे न णुः। स्यादोर्दिः स्यात्
टीमे तस्य च न णुः।

अदित अदिषातां।

डु धा ज् लि धारणे। प्रणिदधाति।

१२ धो दधोऽन्तलोपेत्थि। धाजो दस्य धः
स्यात् तथयोः परयोः अन्तलोपे सति।

धत्ते धेहि अधित।

टु डु भृ ज् लि भृतिपुञ्चोः। विभृतः विभर्त्ति विभरा
मास वभार। मा ड् लि शब्दे। प्रणिमिमीते मिमाते
मिमते। एवं ओहा ड् लि गतौ।

इत्यदादिपादः।

हा more (गतौ)

Dejan. 3e

हल cony
दिवादिः ।

दिव्य क्रीडायां ।

१ दिव सु तुह रुध क्र्यादेर्यन्वनसाः
शिद्घे रे । एभ्यो घे ऽर्थे यन नु अ नण् ना एते
रे परे क्रमात् सुस्ते च शितः ।

दीव्यति ।

षिव्यु तन्तुसक्तौ । निषीव्यति न्यषेवीत् न्यसेवीत् ।

नृत्यी नर्त्तने ।

२ नृत् कृत् चृत् कृत् तृदो ऽरसो ऽसेरि
म्वा । एभ्यः परस्वारस्य सिवर्जस्य सस्य इम् स्या
द्वा । नर्त्तय्यति नर्त्स्यति । सौ तु अनर्त्तीत् ।

त्रसी य भये । ६७ क्रमकृमेति श्यन्वा । त्रस्य
ति त्रसति तत्रास त्रसतुः तत्रसतुः ।

जू इर्ष जरायां । जीर्यति अजरत् अजारीत्
जेरतुः जजरतुः जरीता जरिता ।

शा य निशाने ।

३ यन्योऽशमादिमिदोऽलोपघर्षणः । ओका
रस्य लोपः शमादेर्घो मिदेर्णुः स्यात् यनि ।

श्रयति अशात् अशासीत्। एवं हो य लूनौ। घो य
नाशे। प्रणियति न्यषात् न्यषासीत् सेयात्।

दो य केदने। प्रण्यदात् देयात्।

राधौ ण हिंसे। रेधतुः रराधतुः। वधार्थः किं
आरराधतुः।

व्यधौ ताडे। विध्यति विव्याध विविधतुः। पुष्यौ
ल पोषणे। ३८ शासुलिद्द्युत्पुषादेर्ङ्गीपे इति डः।

अपुषत्।

सिष्यौ जि ल सेषे। असिषत्। ७८ आलिङ्गने तु
असिचत्।

रधू ल पाकहिंसयोः।

४ नुण्णरधो मुचां नश मस्जोरभलभोऽ
नठीमच्ये झस्यरद्यचि। रधष्ठीवर्ज्जेम्वर्ज्जेऽचि
मुचादेरत्ये नशमस्जोर्झसे रभलभोरठीवर्जे ऽचि
नुण्ण स्यात्। अरन्धत् रधिता रद्धा। द्यान्तु ररन्धिव
ररन्धिम रेध्व रेध्म।

तृष्यूञ्जिण प्रीणने। अतर्पीत् अत्राप्सीत् अताप्सीत्
अतृपत्। एवं दृष्यू इ जि हर्षाहङ्कारयोः।

मुह्यूजि ल वैचित्ये। मोहिता। १०१ मुहां घङ्
वाभौ। मोग्धा मोढा।

नशूयू नाशे। नश्नेशवाडे। प्राणेशत् प्राणशत्
नशिता प्रनंग्धा प्रनंग्ठा २२ अशान्तत्वान्न णः।

शमूभ्यदर उपशमे। प्रणिशाम्यति।

क्लम्यू जि भिर ग्लाना। क्लाम्यति क्लामति।

अस्यु इर्त्तपे । आस्यत् ।
 यस्यु इर्यत्ने । यस्यति यसति संयस्यति संयसति
 अन्यत्र प्रयस्यति ।

लुभ्य इर्गार्थे । लोभिता लोभा ।

जिर्मिद्यास्तेहे । मेद्यति ।

सूडेसूतौ । असविष्ट असोष्ट ।

ओ दी य ड् चये ।

६ दीडष्ठ्यां यन् यणौडा सनि तु वा ।
 दीडष्ठ्यां यन् यपि णा च डा सनि तु वा स्यात् ।

अदास्त दिदीये ।

जनी म्यङ् प्रादुर्भावे । जायते ।

७ जनबधः सेम मोऽ कमवमाचमोज्झित्
 कृदिणि स्त्रोऽम यम विश्रमस्तु वा । जनो
 बधः सेमोऽमन्तस्य च कमवमाचमवर्जस्य स्त्रः स्यात्
 ज्झित् कृति इणि च अमयमविश्रमस्तु वा ।

अजनि अजनिष्ट जज्ञे ।

दी पी ङ् च दीपने । अदीपि अदीपिष्ट । एवं
 पुरीङ्ग ष्यायने । पद्यौ ड् गतौ । ११६ पदस्तनीण्घे
 इति । प्रण्यपादि । अपत्सातां ।

बुध्यौङ् अवगमने । अबोधि अबुद्ध ।

नहौ ज्य बन्धे । १६० नहो धङ् भौ ।

अनात्सीत् अनद्ध ।

इति दिवादिपादः ।

स्वादिः ।

षु ज्ञन् बन्धे । सुनोति अभिषुणोति सुनुतः सुन्वन्ति
व्यषावीत् । ६६ सुसुधोरितोम् । असविष्ट असोष्ट सु
षुविव विसविष्यति विसोष्यति । ४५ स्यान्तत्त्वान्न षः ।

डु मि ज्ञन् प्रक्षेपणे ।

१ मिम्योर्यवणौ डा खललि लियस्तु वा ।

अमासीत् प्रण्यमास्त ।

चि ज्ञन् चित्यां ।

२ चेः किर्व्यासन्द्योः ।

चिकाय चिचाय चिक्ये चिच्ये ।

स्तृ ङ् न स्तृतौ ।

३ स्याद्यृदृदुरस्कुर्वेम्सन्मढीसेः । स्कुर्वर्ज
स्याद्यृदन्ताकृदन्ताच्च वृजो वृङश्च सनो मे स्थितयो
ढीस्योश्च इम् स्यादा ।

अस्तरिष्ट अस्तृत स्तरिषीष्ट स्तृषीष्ट ।

वृ ज्ञन् वृतौ । अवारीत् अवरीष्ट अवरिष्ट अवृत
ववरिथ ववृव वरिषीष्ट वृषीष्ट ।

धू ज्ञन् कम्पने । अधावीत् । ६६ सुसुधोरितोम् ।

हि न वर्द्धने गतौ प्रहिणोति ।

ण

४ हेःखेरनडि घिः । खेः परस्य हेर्घिः स्यान्न
त्वडि ।

जिघाय ।

कवि न हतौ हिंसे ।

५ कविधिव्योः कधी औ ।

कृणाति अकृण्वीत् अतएवेदितो नुण् ।

चकृण्व कृण्विता कृण्वात् ।

दन्भु न दम्भे । देभतुः ददम्भतुः ।

६ अन्यग्रन्थदन्मां यपि नलोपो वा ।

एषां यपि नलोपः स्याद्वा ।

देभिथ ददम्भिथ ।

धिवि न प्रीतौ । धिनोति ।

अशूङ् न व्याप्तौ । ५३ स्यान्तादिति खेरान् । आनशे ।

इति खादिपादः ।

तुदादिः ।

60 copy.

तुदौ ज श व्यथे ।

तुदति तुदते ।

भस्जौ ज् श पाके । भृज्जति अभ्राचीत् ।

१ भस्जो ऽरे णौ भर्ज या ।

वभर्ज वभ्रज्ज वभर्जे वभ्रज्जे ।

मुञ्जौ ज् श प मोचे । ४ एनरध दति नुण् ।

मुञ्चति अमुचत् अमुक्त ।

जि लिपौ ज् श प लेपने । अलिपत् अलिपत अलिप्त ।

षिचौ ज् रि श प उक्षणे । निषिञ्चति न्यषिचत् न्यषि

क्त निषिषेच । कृती श प क्खिदि । २ नृत्कदितीम्वा ।

कर्त्तिष्यति कर्त्स्यति ।

षूश क्षेपे । विषुवति व्यषावीत् ।

व्रश्चू श क्खेदे । वृश्चति अव्रश्चीत् अव्राचीत् वव्रश्चतुः ।

चृच्छ श गमनमोहकाठिन्येषु ।

२ चृच्छो णुष्या ।

आनर्च्छ ।

क्व श विक्षेपे । १०१ ऋदिरणावितीर् । किरति
चकरतुः करीता करिता ।

३ प्रत्युपोपात् क्रः सुम् हिंसाक्वेदे ।
प्रत्युपाद्धिंसायां उपाक्वेदे किरतिः सुम् स्यात् ।

प्रतिस्किरति उपस्किरति ।

तृन्प श प्रीणने ।

४ तृन्पां नलुग्वा शणौ । तृन्पतृन्पतृन्पतु
न्फ रिन्फ गुन्फ हुन् उन् शुन् नकारस्य लुग्वा
स्यात् श्णौ च ।

तृपति तृम्पति ।

चृती श हिंसायां । चर्त्तिष्यति चर्त्स्यति ।

प्रच्छौ श क्षीप्ते । पृच्छति अप्राचीत् पप्रच्छ ।

सृजौ श विसर्गे । अस्राचीत् ससर्जिथ सस्रष्ट ।

टु मसृजौ श स्नाने । मज्जति अमांचीत् ।

स्पृशौ श स्पृशि । अस्पाचीत् अस्पार्चीत् अस्पृक्षत् ।

विच्छ श गतौ । विच्छायति विच्छति अविच्छा

यीत् अविच्छीत् ।

मृशौ श मृषि । अम्राचीत् अमार्चीत् अमक्षत् ।

तुदादिः ।

१७३

दृषु श वाञ्छायां । दच्छति । ७८ वेम्सहेतोम्वा ।
एषिता एष्टा ।

कुट शि कौटिल्ये ।

५ कुटां णुत्री जिणति । कुटादेर्षुर्ब्रिश्च स्यात्
जिणति नान्यत्र ।

अकुटीत् चुकोट ।

व्यच शि व्याजे । विचति विव्याच विविचतुः ।

६ व्यचो जिरजिणदसि ।

विचिता ।

चुट शि क्केदने । चुद्यति चुटति ।
स्फुर शि स्फूर्ता । निष्फुरति निस्फुरति । एवं
स्फुल शि स्फूर्तिचलनयोः ।

नू शि स्तावने । अनुवीत् नुनाव ।

मृ ड् श मृतौ ।

७ मृड्ष्टीढ्येमं । व्या व्यामत्ये च मृडो मं स्यात् ।
८३ ऋद्रिः शयगढीपे । त्रियते अमृत मृषीष्ट ।
एषु किं ममार मरिष्यति ।

आविजी ड् श भीकम्पे ।

२/१७४
 ८ विजेर्णुर्नेमि । विजेर्णुर्न स्यात् इमि ।

अविजिष्ट ।

इति तुदादिपादः ।

। विजिष्टः ८ इति विजिष्टः

रुधादिः ।

7th copy.

रुधिरौ ध जि जावरणे । रुणद्धि ।

१ नणोन्नेऽणौ । नणो नकारः स्यादणौ रे ।
रुन्धः रुन्धन्ति अरुणत् अरुणः अरुधत् अरौत्सीत् ।

कृदु ज्ध । चर्द्ध्यति कृत्स्यति । एवं तृदिरा
जुध नादरे ।

तृह धूहिंसे ।

२ तृह इन् पिहसे । तृहो नण् इन् स्यात्
पिति हसे रे ।

तृणेढि तृण्डः तृहन्ति अतर्हीत् अतृचत् ।

हिसि ध कि हिंसे ।

३ नणो न लोप्यः ।

हिमस्ति ।

अन्जू ध जी व्यक्तिगतिप्रचणे । अनक्ति ।

४ अन्जः सेरिम्पे । अन्जः परस्य सेरिम
स्यात् पे ।

आञ्जीत् आनञ्ज ।

जि ईन्धी ध ड् दीप्तौ । इन्धाञ्चक्रे ।

इति रुधादिषादः ।

8th Copy

तनादिः।

तनु ञ्द विसृता। तनोति तनुतः तन्वः तनुवः
तन्मः तनुमः।

१ सेलुक् तथासोस्तन्भ्योऽकुर्वी। द्रवर्जा
तनादेः सेलुक् स्याद्वा तथासोः परयोः।

अतत अतनिष्ट अतथाः अतनिष्ठाः।

षनु ञ्द दाने। सनोति असात् असनिष्ट असाथाः
असनिष्ठाः सायात् सन्यात्।

क्षणु ञ्द बधे। अक्षणीत्।

क्षिणु ञ्द हिंसायां।

२ नोष्यङो णुर्वीत्पृतः।

क्षिणोति।

क्वणु ञ्द गतौ। क्वणोति अणाति।

कुक् ञ्द करणे। करोति।

३ कुरुलोपोव्ये।

कुर्वः कुर्मः कुर्यात् चकव।

४ संपरेः। सुमुपात्तुभूषासंघप्रतियत्नवि
कृताध्याहारैः। आभ्यां कृजः सुम् स्यात् उपा
त्तु भूषादावर्थे।

संस्करोति समस्कृषातां सञ्चस्करिथ सञ्चस्करिव
संस्क्रियात् संस्कृषीष्ट परिष्करोति पर्यस्कार्धीत् उप
स्करोति ।

५ हस्तेपाणौप्राध्वंजीविकोपनिषदो व्यस्य
कृञि स स्तिरोमध्येपदेनिवचनेमनस्युरस्यु
पाजेऽन्वाजेसाक्षादादेशु वा ।

हसीकरोति तिरस्करोति करोतितिरः ।

इति तनादिपादः ।

क्रयादिः ।

डु क्री जग द्रव्यविपर्यये क्रीणाति । ३२ आद्या
रिति क्रीणन्ति ।

स्कु ज्गण उद्धृतौ ।

१ स्कुस्कुन्मुस्कुन्मुस्तन्मुस्तन्मुभ्यः शुश्रौ घेरे ।

एभ्यो घे ऽर्थे शुः आ च स्यात् रे परे ।

स्कुनोति स्कुनाति विष्कभ्नाति विष्कभ्नाति । ६८ वि
स्कभ्नेति षः । एवं विस्कुभ्नाति विस्कुभ्नाति विष्टभ्नाति
विष्टभ्नाति व्यष्टभत् व्यष्टभीत् वितष्टभ्ना स्तभ्नाति स्त
भ्नाति ।

मी जग बधे । १ मिन्योरिति डा । अमासीत्
अमास्त ।

पू ज्गि शोधने ।

२ घादेः स्तो ने व्यादेस्तु वा ।

पुनाति ।

हृ ज्गि हिंसे । अकरीष्ट अकरिष्ट अकीर्ष्ट करि
षीष्ट कीर्षीष्ट ।

धू ज्गि कम्पे । धुनाति अधावीत् अधौषीत् ।

ग्रह ज्गा दाने । गृह्णाति ।

३ हसानानाच्चै । हसात् परो ना आनः
स्यात् हौ परे ।

गृहाण अग्रहीत् जग्राह जगृहतुः जग्रहिथ ।

४ ग्रहेरिमो र्घा ऽद्यां । ग्रहेः परस्मेमो र्घः
स्यान्नतु र्घा ग्रहीता ।

शृ ज गि हिंसे ।

५ शृपृद्रांस्त्रोवाकित् र्घां । एषां स्वः स्यात्
किति र्घां वा ।

शश्रतुः शशरतुः । एवं जि पृ गि पालने । दृ गि विदारे ।

ज्या गि जरायां । जिनाति जिज्या ।

त्री गि वृत्त्यां । त्रिणाति त्रीणाति ।

ज्ञा ग बोधे । जानाति ।

अन्य ग मोक्षे । अघ्नाति अथतुः शश्रन्यतुः अथिथ
शश्रन्यिथ । एवं ग्रन्य ग दर्भे ।

कुष ग निष्कष । ४६ वेमूदितीम्बा । मिरकोषीत्
निरकुक्षत् ।

अश्र ग भोजने । अश्रिता अष्टा ।

वृ ङ्ग वरणे । अवरीष्ट अवरिष्ट अवृत ववृषे
वरिषीष्ट वृषीष्ट ।

इति क्र्यादिपादः ।

चुरादिः।

चुर कि स्तेये।

१ चुर्भ्योजिर्वा। चुरादेर्जिः स्यादा स्तार्थे।
चोरयति चोरयते अचूचुरत् चोरयामास चोर्यात्
इत्यादि। पच्चे चोरतीत्यादि।

कृत क संशब्दे।

२ कीर्त्तः कृतः।

कीर्त्तयति।

गणत् क संख्याने।

३ हसाल्लोपोऽशित्ययोः। हसात् परयो
रकारयकारयोलापः स्यादशिति।

गणयति।

४ वेङ् गणकथः खेज्यङि। गणकथयोः
खेरीङ् स्यादा ज्यङि।

अजीगणत् अजगणत्। ११२ अग्लोपित्वान्न इः।

कथत् क वाक्यप्रबन्धे। अचोकथत् अचकथत्।

इति चुरादिपादः।

ज्यन्तः ।

१ जिः प्रेरणे । धोर्जिः स्यात् प्रेरणे ऽर्थे ।

कुर्वन्तं प्रेरयति कारयति अचीकरत् ।

अशशासत् अडुढौकत् अशूशवत् अशिश्वयत् व्यत
स्तम्भत् पर्यसीसिवत् व्यसीसहत् । ४५ साङ्त्वान्न षः ।
अचीचकासत् अचचकासत् औन्दिदत् औब्जिजत् आ
ड्डित् आर्चिचत् अररम्भत् अललम्भत् अजीहयत् ।
अनङीत्युक्तेर्न घिः । अदिध्वनत् अध्वनयीत् ऐलि
लत् ऐलयीत् । आर्दिदत् आर्दयीत् औनिनत् औन
यीत् ।

२ स्मृदत्वरप्रथमदस्तृप्तशोऽङ्खेज्यङि
चेष्टवेष्टोस्तु वा । एषां खेरङ् स्यात् ज्यङि चे
ष्टवेष्टोस्तु वा ।

असस्तरत् अददरत् अतत्वरत् अपप्रथत् अमम
दत् अतस्तरत् अपस्पशत् अचचेष्टत् अचिचेष्टत् अव
वेष्टत् अविवेष्टत् ।

३ भाजभाशभासभासभाषदीपजीवमील
पीडकणरणवणभणश्रणक्केलपलुपलुठचेठां
वोङः स्वः । एषामुङः स्वः स्यात् वा ज्यङि ।

अविभ्रजत् अवभ्राजत् ।

४ वर्दुङोधुः । च्चदुङो धोर्धुरेव स्याद्वा ज्यङि ।

त

अवीवृतत् अववर्त्तत्।

५ स्वपोजिः। स्वपो जिः स्यात् ज्यङि।

असूषुपत्।

६ शाच्छासाक्काव्येवेपां जौ यन्। एषां जा
परे यन् स्यात्।

शाययति पाययति।

७ द्वेः पिवः पीप्योज्यङि।

अपीप्यत्।

८ ह्रीलीरीकृयृक्ष्माय्यातां पनणुश्चजौ।
ह्रेपयति ह्रेपयति रेपयति क्लोपयति अर्पयति क्षाप
यति स्थापयति।

९ स्थोङोञ्यङीः। तिष्ठतेरुङ इत् स्यात्
ज्यङि।

अतिष्ठिपत्।

१० घोवा।

अजिघ्रिपत् अजिघ्रपत्।

११ पातिस्फायोर्लन्वडौजौ ।

पालयति स्फावयति ।

१२ प्रीधूजोर्नन्वा ।

प्रीणयति प्राययति धूनयति धावयति ।

१३ रुहः पड्वा ।

रोपयति रोहयति ।

१४ शदोगतौतड् ।

शातयति । गतौ तु गाः शादयति गोपः ।

१५ लाल्योर्लन्ननौस्नेहद्रवेवा । लातेर्लन्
लियो नन् स्यात् स्नेहद्रवे ऽर्थे जौ वा ।

विलालयति विलापयति विलीनयति । १ मिम्यो
रिति ड् वा । विलापयति विलाययति घृतं । स्नेह
द्रवे किं लौहं विलाययति विलापयति ।

१६ वाजनधूतौ । वातेर्जन स्यात् कम्पने जौ ।
वाजयति । धूतौ किं केशान् वापयति ।

१७ क्रीजीडोऽजाचिस्फुरप्रजनार्थवीना
न्तुवा । एषामच आ स्यात् जौ च्यादेस्तु वा ।

क्रापयति जापयति अध्यापयति अध्यजीगपत् अध्या
पिपत् चापयति चाययतिचपयति चययति । मित्रात्
ह्रस्व इति प्रक्रियारत्ने दृष्टं । स्फारयति स्फोरयति
वापयति वाययति । गाः पुरोवातो गर्भं ग्राहय
तीत्यर्थः ।

१८ सिभ्योर्घात्ध्वर्थेमञ्च । अनयोरच आ
स्यात् घाद्धर्थे औ मञ्च ।

विस्मापयते भापयते मुण्डः । घात् किं कुञ्चिकयैनं
विस्माययति भाययति ।

१९ भीर्भीष्वा । भियो घभये भीष् स्यात् वा
औ मञ्च ।

भीषयते मुण्डः ।

२० दुषेरोदुः । दुषेरोकार ऊः स्यात् औ ।
दूषयति ।

२१ चिद्विकारे वा ।

दूषयति दोषयति चित्तं ।

२२ घटादिजनीजृषक्सरजाममारतोष
निशाननिशामार्थज्ञां स्त्रोऽकमामचमो जी
नमोस्तु र्घश्च जागुश्च । घटाद्यादेरमन्तस्य मा

राद्यर्थज्ञश्च ज्ञैः स्वः स्यात् न तु कमामचमां ज्ञैः प
रयोरिणमोस्तु र्घश्च जागुश्च स्त्रो र्घः ।

घटयति व्यथयति जनयति जरयति क्रसयति रज
यति मृगान् रमयति ज्ञपयति । कमादेस्तु काम
यति आमयति चामयति ।

२३ ज्वलकलहलग्लास्त्रावनरमनमोऽगे
र्व्या । एषामगीनां स्वः स्याद्वा ज्ञैः ।

ज्वलयति ज्वालयति ग्लपयति ग्लापयति । अगेः
किं प्रज्वलयति प्रग्लापयति ।

२४ वाशमयमफणगिस्त्रदां । एषां स्वः स्या
द्वा ज्ञैः ।

शमयति शामयति यमयति यामयति फणयति
फाणयति परिष्वदयति परिष्वदयति ।

२५ हनस्तडऽणविणिज्जिति । जिति णिति
च परे हन्तेस्तडः स्यात् न तु णपि द्विणि च ।

घातयति ।

२६ यिःसन्वेर्ध्यादिः ।

ऐर्धियत् ।

इति ज्यन्तपादः ।

सनन्तः।

१ सन्निच्छायां। धाः परः सन् स्यादिच्छार्थे।
अत्तुमिच्छति जिघत्सति दिदासते दिदीषते दिद्वा
तिषते उत्तिच्छिषति उत्तिच्छिषति अधिजिगापयि
षति अध्यापिपयिषति शुशावयिषति शिश्वाययिषति
जुहावयिषति।

२ णुर्नानिमि। अनिमि सनि णुर्न स्यात्। विवृ
त्सति विवर्त्तिषति निनृत्सति निनर्त्तिषति तितरीषति
तितरिषति तितीर्षति।

३ र्घोऽज्झनिङ्गमां। अजन्तस्य हन्तेरिङः
स्थाने जातस्य गमश्च र्घः स्यात् सनि।

दुध्वूर्षति विवरीषते विवरिषते वुवूर्षति सञ्चिष्की
र्षति जिगीषति चिकीषति चिचीषति जिघांसति।

४ गमीनिङोः। इनिङोः स्थाने गमिः स्यात्
सनि।

जिगमिषति अधिजिगांसते।

५ नेमुगुहग्रहः। उवर्णान्तात् गुहो ग्रहश्च
सन इम् न स्यात्।

जुह्वति वुभूषति जुघुचति।

६ ग्रहस्वपप्रच्छांजिः। एषां जिः स्यात्सनि।

जिघृचति सुषुप्ति।

७ सिङ्गपूङ्गरन्जशूकिरगिरद्रियध्रियप्र
च्छदम्। एभ्यः परस्य सन इम् स्यात्।

सिस्मयिषते पिपविषते अरिरिषति अञ्जिजिषति
अशिषिषति चिकरिषति पिपृच्छिषति।

८ भस्जश्रिख्यूर्णुभरदरिद्रा सन तन प
त जपद्विदन्निवो वा। एभ्यः सन इम् स्याद्वा।

विभर्जिषति विभ्रञ्जिषति विभ्रचति शिअयिषति शि
श्रीषति सिस्वरिषति सुस्वर्षति यियवियति युयूषति
उर्णुनुविषति उर्णुनविषति उर्णुनुषति विभरिषति वु
भूर्षति दिदरिद्रिषति दिदरिद्रासति सिसनिषति
सिषासति तितनिषति तितंसति तितांसतीत्येके।

पिपतिषति।

९ मिमीमादारभलभशकपतपदहिंसा
र्थराधोऽचोऽनिमसनीस्खिलोपश्च। एषा
मच इस् स्यात् खिलोपश्चानिमि सनि।

१३६ स्यादेऽसालोपः। पित्सति जिज्ञपयिषति।

१० ज्ञपर्धापामीर्यः । एषामच ई ईर ई ए
ते क्रमात् स्युः खिलोपश्चानिमि सनि ।
ज्ञीप्सति अर्द्धिधिषति ईर्त्सति ईप्सति दिदम्भिषति ।

११ दभोयो । दम्भेरच इ ईश्च स्यादनिमि
सनि खिलोपश्च ।

धिप्सति धीप्सति । अनकारनिर्देशात् दिदेविषति ।

१२ क्खोःशूटावणौजस्कौयड्लुग्वोस्तुवा ।
क्कारवकारयोः शकारोटौ स्यातां अणौ ज मे
कौ च यड्लुकि वे च वा स्तः ।

दुद्यूषति मित्सति दित्सति धित्सति रिप्सते लि
प्सते शिचते पित्सति प्रतिरित्सति । हिंसार्थः किं आ
रिरात्सति ईप्सति ।

१३ मुचोढेदेर्मोचवा सनि । अढस्य मुचो
देर्मोच वा स्यात् सनि ।

मोचते मुमुचते ।

१४ जयलपोःख्यौर्ये । खेरवर्णस्य जकार
यलपवर्गात् परे अवर्णे परे इः स्यात् सनि । जु गतौ
जिजावयिषति । रिरावयिषति । पिपावयिषति विभा
वयिषति । जयलपोः किं नुनावयिषति । अतएव
जौ द्विले त्रिः ।

१५ शुसुसुद्रुप्रुच्युडांवा ।

शिश्रावयिषति शुश्रावयिषति ।

१६ व्युडोऽवोहसादेःसेमःत्वाच्चकिद्वारु
दविदमुषस्तु नित्यं । हसादेः सेम उकारोड-
इकारोडश्च वान्तवर्जात् सन् त्वाच्च किदा स्यात्
रुदादेस्तु नित्यं ।

रुरुचिषते रुरोचिषते लिलिखिषति लिलेखिषति
रुदादेस्तु रुरुदिषति विविदिषति मुमुषिषति । वा-
न्तः किं दिदेविषति ।

१७ जिस्वोःखेःषःसःप्रन्यऽस्वित्स्वत्सहः ।
खेः परस्य ज्यन्तस्तौत्योः सस्य षत्वभूते षनि षः स्यात्
न तु खिद्स्वद्सहं ।
सुष्वापयिषति तुष्टूषति । जिस्वोः किं सिमिचति ।
षनीति किं तिष्ठासति । खेः किं प्रतीषिषति ।

इति सनन्तपादः ।

frequentat. pe. yute /
recte
et repone
यङन्तः ।

१ मन्त्रस्त्रुचुचाटशर्त्युर्णुहसाद्येकाचोऽ
शुभरुचोमुज्जर्भुशार्थेयङ् । एभ्यः शुभरुचवर्ज
भ्यो यङ् स्यात् पानःपुन्ये अतिशये चार्थे ।

२ गत्यर्थाद्गुलुपसदचरजपजभदन्शद
होवक्रगर्ह । गत्यर्थाद्वक्त्रे ग्रादेर्गर्हायां यङ् स्यात्
नतु पूर्वोक्ते तद्युक्ते तु स्यात् ।

३ खेर्णुः । यङि परे खेर्णुः स्यात् ।
पुनःपुनरतिशयेन वा मूत्रयति मामूव्यते सोमूव्यते
शोशुच्यते ।

४ घाऽनितः । अनकारेतः खेर्घः स्याद्यङि ।
अटाव्यते अशाश्यते अराय्यते ऊर्णोण्यते देदीयते
मेमीयते जेगीयते जेहीयते पेपीयते सेपीयते तेष्टी
यते शोशूयते सास्मय्यते चेक्रीयते सञ्जेष्कीयते विसेसि
च्यते । ४५ यङन्तत्वान्न षः । वक्रं व्रजति वाव्रज्यते ।

५ ग्रीरलः । गिरते रो लः स्यात् यङि । ग
र्हितं गिरति जेगिल्यते लोलुप्यते सासद्यते ।

६ कोशुर्वा । कोः खेषुः स्यादा यङि ।

चाकूयते कोकूयते ।

७ नीन् वन् च सन् सध्वन् सकपतपदस्कन्दा ।
एषां खेर्नीन् स्यात् यङि ।

वनीवच्यते ।

८ जमजपजभदृदन्शभन्जपशशपो
ऽतो नृण् लवयस्तु वा । जमन्तानां जपादीनां
ठादन्तस्य खेर्नुण् स्यात् यङि लवयान्तस्य तु वा ।

जञ्जन्यते जाजायते जङ्जन्यते ।

९ ह्नो वा घ्नी ।

जघ्नीयते जञ्जयते चञ्चल्यते चाचल्यते ममव्यते मा
मव्यते दन्दय्यते दादय्यते ।

१० चरफलो रुच्चाडो न णुः । चरफलोः खे
र्नुण् स्यात् उङ् उकारश्च यङि तस्य च न णुः ।

चञ्चूर्यते पंफुल्यते ।

११ रीनृत्वतः । ऋकारवतो धाः खेरीन् स्या
द्यङि ।

नरीनृत्यते ।

१२ व्येखपस्यमोजिः । एषां जिः स्यात् यङि ।

वेवीयते सोषुष्यते सेसिम्यते ।

१३ नवशः । वष्टेर्जिर्न स्यात् यङि ।

वावश्यते ।

१४ चायः कीः । चायतेः कीः स्यात् यङि ।

चेकीयते ।

१५ घ्राधोर्डी ।

जेघ्रीयते देघीयते ।

१६ शीडोड्येऽणौ ।

शाशय्यते ।

१७ यङोलुग्वापोलुक्पंदिर्णादिचधूक्त
न्तुवानितुनित्यंनोऽतः । यङो लुक् स्याद्वा लुकि
सति अपो लुक् पं दित्वं खेर्णुरित्यादिकार्य्यञ्च स्यात्
धुग्रहणोक्तन्तु वा स्यादनि तु नित्यं लुक् स्यादुदन्ता
त्त्वनि न स्यात् ।

वोभवीति वोभोति वोभूतः वोभुवति अवोभवीत्
अवोभोत् अवोभूतां अवोभुवन् वोभुवाञ्चकार । व
नीवञ्चीति वनीवङ्क् वनीवक्तः । जङ्गमीति जङ्गन्ति
जङ्गतः जङ्गमति जङ्गमति जङ्गमीमि जङ्गन्मि जङ्गन्वः

जङ्गन्मः । जङ्गन्ति जङ्गनीति जङ्गतः जङ्गति जङ्गम
ति । चञ्चुरीति चञ्चूर्ति । चाखातः चञ्चन्तः चञ्चति
चञ्चन्ति । जाजातः जञ्जन्तः जञ्जति जञ्जनति । दे
दिवीति देद्योति देदेति देद्युतः देदितः देद्युवः देदि
वः । वेविच्छीति वेवेष्टि वेविश्वः वेविच्छूः ।

१८ हाकःखेर्नर्घः ।

जहाति जहेति ।

१९ दन्शो न लोपो वा ।

दन्दशीति दन्दंशीति दन्दष्टि दन्दंष्टि ।

२० जिर्नवा ।

साखपीति साखप्ति सोषुपीति सोषोप्ति ।

२१ रीणोरिन्नणौ वा । रीणः स्थाने रिण्णौ
वा स्तो यङ्लुकि ।

चरिकरीति चर्करीति चरीकरीति चरिकर्त्ति च
र्कर्त्ति चरीकर्त्ति ।

२२ यङ्लुक्क्यलोपे ऽरे न णुव्री ।

वेभिदिता मर्मृजिता । अरे किं वेभेत्ति मर्मार्ष्टि ।

इति यङन्तपादः ।

थ

लिधुः ।

१ लेः काम्यक् स्वेच्छायां । लेः परः काम्यक्
स्यात् आत्मेच्छायां ।

आत्मनः पुत्रमिच्छति पुत्रकाम्यति ।

२ क्योऽम्ब्याद्यश्च । मान्तव्यवर्जात् लेः क्यः
स्यात् स्वेच्छायां तस्मिन्नवर्ण ईः स्यात् ।

ज्ञानीयति ।

६ ओदौतो ऽज्वदिति । गव्यति नाव्यति । ८३ यङ्
ङ्यक्य इति कर्त्रीयति । ११ क्यङ्यचौच गार्गीयति ।

३ नलोपः क्यङ्ये ।

राजीयति ।

४ हसात्तयोर्वाऽरे । हसात् परयोः क्यङ्ययो
र्लोपः स्याद्वाऽरे ।

समिधिता समिध्यिता । २ अम्ब्यात् किं किंकाम्यति
स्वःकाम्यति ।

५ धनोदकाशनवृषाश्वलेर्ग्रहपानान्नया
भार्ये डाडनङ् डासन सनऽसनौ क्ये न षः ।
धनस्य ग्रहणे डा उदकस्य पाने डनङ् अशनस्य अ
न्ने डा वृषाश्वयोर्याभे सन् लेरर्थे काम्ये सन् असन् च
स्यात् क्ये तस्य सः षो न स्यात् ।

धनायति उदन्यति अशनायति वृषस्यति अश्वस्यति
दधिस्यति दध्यस्यति। ग्रहादौ किं धनीयति।

६ ढडोपमानादाचारे क्यः। ढाड्वाचोपमा
नात् क्यः स्यादाचारे ऽर्थे।

शिवमिवाचरति शिवीयति विष्णं विष्णाविवाचर
ति विष्णूयति शिवे।

७ घान्झकी सलोपश्च वा गल्मक्तीवहो
ढात्तुमं। घादुपमानादाचारे ऽर्थे झकी स्तः स
स्य च वा लोपः गल्मादेशु कावपि मं।

कृष्ण दवाचरति कृष्णायते कृष्णति। स्वायते स्व
ति स्वामास। ५५ त्यान्तत्वादाम्। पयायते पयस्यते
गल्मायते गल्मते।

८ भृशादेश्चार्थे वा तसलोपश्च। भृशा
देश्चार्थे झकी वा स्तः तस्मिन् तसलोपश्च।

भृशायते भृशति भृशीभवति चेतायते शश्यायते
वेहायते।

९ डाजलोहितादेः पञ्च। डाजन्तात् लो
हितादेश्च च्वर्थे झकी वा स्तः पञ्च।

पटपटायते पटपटायति पटपटाति पटपटास्यात्
लोहितायते लोहितायति लोहितति लोहितोस्यात्
धर्मायते धर्मायति धर्माति धर्मास्यात् ।

१० शब्दसुखकष्टादेः कृतिवेदपापे ङ्यः ।
शब्दादेः कृतौ सुखादेरनुभवे कष्टादेः पापार्थे प्रवृ
त्तिरित्यस्मिन्नर्थे ङ्यः स्यात् ।

शब्दं करोति शब्दायते वरायते । सुखमनुभवति
सुखायते दुःखायते । कष्टं कर्म करोति कष्टायते
पापायते ।

११ वासोष्मफेणधूमादुद्दान्तौ ।

वास्यायते उष्मायते फेणायते धूमायते ।

१२ रोमन्याच्चर्वणे ।

रोमन्यायते गौः ।

१३ नमस्तपोवरिवःकण्ड्वादिभ्यः क्यः कृ
तौ ।

नमस्करोति नमस्यति तपस्यति वरिवस्यति कण्डू
यति कण्डूयते महीयते हिणीयते ।

१४ लेः कृत्याख्याने जिः । लेः परो जिः
स्यात् कृतावाख्याने च ।

प्रश्नं करोति आचष्टे वा प्रश्नयति ऊढयति औडि
ढत् औजढदित्येके । ५४ लुङ्मदद्विनामिति । ईन्म
नामाचष्टे ईशयति । सुवन्तमाचष्टे सुचयति सग्विन
माचष्टे सजयति ।

१५ श्वेताश्वाश्चतरगालोडिताक्करकस्याश्च
तरेतकलोपः ।

श्वेताश्चमाचष्टे श्वेतयति अश्वयति गालोडयति
आक्करयति ।

१६ नाप्सत्यार्थवेदैकाजतः । सत्यादे
रेकाचो ऽकारान्तस्य च औ नाप् स्यान् इत् । सत्या
पयति अर्थापयति वेदापयति स्वापयति । ५६ वाढा
न्तिकेति साधादयः । साधयति । प्रशस्यमाचष्टे आ
पयति ।

१७ जिः कल्यादेः । कल्यादेरर्थविशेषे जिः
स्यात् ।

कलिं गृह्णाति कलयति अचकलत् हलयति अजह
लत् कृतयति अचीकृतत् अचकृतत् । वर्णयति लचय
ति तूस्तानि विनिहन्ति वितूस्तयति । वस्त्रं संच्छादय
ति संवस्त्रयति । वर्मणा संनह्यति संवर्मयति । चूर्णे
रवध्वंसते अवचूर्णयति । हस्तिनातिक्रामति अति
हस्तयति । वीण्या उपगायति उपवीणयति । तूलै
रवकुणाति अवतूलयति श्लोकैरुपसौति उपसोकयति

सेनया अभिमुखं याति अभिषेणयति अभिषिषेण
यिषति । रूपं पश्यति रूपयति । लोमान्यनुमार्ष्टि
अनुलोमयति । हस्तौ निरस्यति अतिहस्तयति । पुच्छ
मुत्क्षिपति उत्पुच्छयते । भाण्डानि संचिनेति संभा
ण्डयते । चीवरं संमार्जयति परिदधाति वा सञ्जीव
यते भिक्षुः ।

१८ लिधोर्यथेष्टं द्विः कण्ठाद्यजाद्योस्तु तृ
तीयानाद्योः ।

पुपुत्रीयिषति पुतित्रीयिषति पुत्रीयियिषति पुत्री
यिषिषति पुपुतित्रीयियिषिषति अशिश्नीयिषति कण्डू
यियिषति ।

इति लिधुपादः ।

पं ।

१ घे पं परानुकृत्यभ्यतिक्षिपप्रवहपरि
मृषव्योपपरिरमोवातूपरमः । एभ्यः पं स्यात्
घे उपरमस्तु वा ।

पराकरोति अनुकरोति प्रतिक्षिपति प्रवहति परि
मृष्यति विरमति आरमति उपरमति परिरमति
उपरमते विष्णुः ।

२ कम्पान्नार्थेड्बुध युध प्रु द्रु सु जन न
शोऽजि प्राणिघाटाच्च जेः ।

चलयति भोजयति अध्यापयति बोधयति योध
यति प्रावयति द्रावयति स्नावयति जनयति नाशय
ति शाययति कृष्णं यशोदा । प्राणिघात् किं श्लेष
यते शालिं । अढात् किं भक्तिं कारयते । अजौ किं रू
पयते हरिः ।

इति पपादः ।

मं ।

१ विपराजिपरिव्यवक्रीनिविशानुप्रच्छे
मं । एभ्यो मं स्यात् घे ।

विजयते पराजयते परिक्रीणीते निविशते आनुते
आपृच्छते ।

२ आदाजोऽस्वप्रसारे ।

आदत्ते । स्वप्रसारे तु व्याददाति मुखं कृष्णः ।

३ आगमेः क्षान्तौ ।

आगमयते कालं ।

४ पर्यन्ववाडः क्रीडः ।

परिक्रीडते अनुक्रीडते अवक्रीडते आक्रीडते ।

५ समोऽकूजने ।

संक्रीडते । कूजने तु संक्रीडति चक्रं ।

६ क्रोऽपाद्वर्षान्नवासेच्छे चतुष्पादौसुम्
च ।

अपस्क्रियते मत्तः कुक्कुटः श्वा वा अन्यत्र मत्तोऽप
कियति गजोऽपकियत्यम्भः ।

७ शपथाशीर्गत्यनुकारे शपनाथहजः ।
 कृष्णाय शपते गोपी मोक्षाय नाथते मुनिः पैतृक
 मनुहरते अश्वः ।

८ प्रतिज्ञानिर्णयप्रकाशे संप्रव्यवाचस्थः ।
 नित्यं शब्दमातिष्ठते । त्वयि तिष्ठते विवादः ।
 रामाय तिष्ठते सीता संतिष्ठते प्रतिष्ठते अवतिष्ठते ।

९ उदोऽनूर्द्ध्वे ।
 मुक्तावुत्तिष्ठते अन्यत्र आसनादुत्तिष्ठति ग्रामा
 च्छतमुत्तिष्ठति ।

१० मन्त्रेणोपात् ।

गायत्र्योपतिष्ठते अर्कः ।

११ मैत्राध्वसङ्गाराधे ।
 सन्तमुपतिष्ठते साधुः गङ्गामुपतिष्ठते पत्न्याः पतिमु
 पतिष्ठते नारी विष्णुमुपतिष्ठते वैष्णवः ।

१२ लिप्सायाम्बा ।
 भिक्षुधार्मिकमुपतिष्ठते उपतिष्ठति वा ।

१३ अढात् ।

ज्ञानमुपतिष्ठते ।

१४ समोगमृच्छप्रच्छस्वश्रुवेत्यर्त्तिदृशः ।

संगच्छते समगत समगंस्त सङ्गसीष्ट सङ्गंसीष्ट समृ
च्छते संपृच्छते संस्वरते संशृणुते संवित्ते संविद्रते संवि
दते समियृते संपश्यते । अढात् किं गङ्गां सङ्गच्छति ।

१५ गेर्वास्योहोढे च ।

निरस्यते निरस्यति समूहते समूहति ।

१६ गेरुहःस्त्रोयेऽणौ ।

ब्रह्म समुह्यात् ।

१७ आत्माङ्गढादढाच्चाऽहनयमः ।

उर आहते पादमायच्छते आहते आयच्छते ।

१८ हनः कित्सिः ।

आहत आवधिष्ट आहसातां आवधिषातां अन्यत्र
शत्रुमाहन्ति परशिर आयच्छति ।

१९ यमः सूचने वा तूदाहे ।

रामः सीतामुपायत उपायंस्त ।

२० व्युत्तपः ।

वितपते उत्तपते पाणिं वितपते उत्तपते आत्माङ्ग
ढादढाच्च किं महीं वितपत्यर्कः ।

२१ तपोढाद्यक्चरे ।

तप्यते तपस्तापसः रे किं अतप्त ।

२२ सृजःश्राद्धघातनीण च ।

सृज्यते सृजं भक्तः असर्जि श्राद्धघात् किं सृजति
सृजं मालिकः ।

२३ निसंव्युपकः ।

निक्रयते संक्रयते विक्रयते उपक्रयते ।

२४ स्रद्धायामाङः ।

कृष्णश्चानूरमाक्रयते ।

२५ सूचनावक्षेपणसेवासाहसप्रतियत्न
कथोपयोगे कृजः ।

अपकुरुते श्येनी वर्त्तिकं उपकुरुते विष्णुं प्रकुरुते
परदारान् प्रकुरुते एधादकस्योपस्कुरुते गीताः प्रकु
रुते शतं प्रकुरुते ।

२६ अधेः शक्तौ ।

दैत्यानधिकुरुते कृष्णः ।

२७ शब्दढाढादेः ।

स्वरान् विकुरुते वायुर्विकुरुते अन्यत्र चित्तं विक
रोति कामः ।

२८ ज्ञानार्च्चात्क्षपोपनयभृतिविगणन
व्ययेषु नीजः ।

शास्त्रे नयते विष्णुं नयते दण्डमुन्नयते पुत्रमुपनयते
भृत्यमुपनयते ऋणं विनयते द्रव्यं विनयते ।

२९ घस्थामूर्त्तढात् ।

क्रोधं विनयते । घस्थं किं गुरोः क्रोधं विनयति ।
अमूर्त्तं किं गण्डं विनयति ।

३० वृत्त्युत्साहतायनेक्रमःपरोपःक्रमः ॥

ऋक्षु क्रमते बुद्धिः धर्माय क्रमते साधुः सतां श्रीः
क्रमते पराक्रमते उपक्रमते ।

३१ आङोभोद्गमे ।

आक्रमते अर्कः । भोद्गमे किं आक्रामति धूमः खं व्या
प्नोतीत्यर्थः ।

३२ वेःपद्भिः ।

साधु विक्रमते वाजी । पद्भिः किं वाजिना विक्रा
मति ।

३३ प्रोपादारम्भे ।

भोक्तुं प्रक्रमते उपक्रमते ।

३४ वागेः ।

क्रमते क्रामति ।

३५ निङ्गवेज्ञः ।

शतमपजानीते ।

३६ अढात् ।

सर्पिषोजानीते ।

३७ संप्रतेरस्मृतौ ॥

संजानीते प्रतिजानीते अस्मृतौ किं पुत्रं संजानीति ।

३८ जेढेऽजौघे ।

दर्शयते भवो भक्तान् । अजौ यद् ढं तच्चेद् घं इति
किं दर्शयति शम्भुं भक्तान् भक्तिः । स्मृतौ तु स्मार
यति भक्तान् हरिः ।

३९ ज्ञानयत्नप्रलोभे वदः ।

पाणिनिर्वदते चेन्ने वदते शिष्यमुपवदते ।

४० अनोरढात् ।

अनुवदते ।

४१ विमतिव्यक्तसहोक्तयोः ।

विवदन्ते शिष्याः । व्यक्तं किं संप्रवदन्ति खगाः ।

४२ तद्योगे वा ।

विप्रवदन्ते विप्रवदन्ति वैद्याः ।

४३ अवाङ्गिरः ।

अवगिरते ।

४४ समः प्रतिज्ञायां ।

शतं सङ्गिरते ।

४५ उच्चरः सढात् ।

धर्ममुच्चरते । सढात् किं धूम उच्चरति ।

४६ समस्त्या ।

अश्वेन सञ्चरते ।

४७ दानः सा चेच्छर्त्ये ।

दास्या संयच्छते कामी । चर्त्ये किं दास्या संयच्छ
ति भिक्षां भिक्षवे ।

४८ उपयमोविवाहे ।

रामः सीतामुपायत उपायंस्त ।

४६ भुजोऽशने ।

शालीन् भुङ्क्ते अनशने तु पृथ्वीं भुनक्ति राजा ।

५० संचणोः ।

शस्त्रं संचणुते ।

५१ युजिर उद्ग्यचोऽयज्ञपात्रे ।

उद्युङ्क्ते प्रयुङ्क्ते । यज्ञपात्रे तु प्रयुनक्ति श्रुवं ।

५२ प्रतारे वच्चिगर्द्धः ।

वटुं वच्चयते गर्द्धयते । प्रतारे किं श्येनोऽहिं वच्चयति ।

५३ पूजाभिभवे च लापेः ।

जटाभिर्लापयते ।

श्येनो वर्त्तिकामुल्लापयते पुत्रमुल्लापयते । एषु किं घृतं विलापयति ।

५४ मिथ्याकारेरभ्यासे ।

पदं मिथ्या कारयते । मिथ्या किं साधु पदं कारयति अभ्यासे किं सकृत् पदं मिथ्या कारयति ।

५५ व्यतीहारे गतिहिंसाशब्दार्थहसान्यहवचोऽनन्योन्यार्थे ।

व्यतिभवते अर्कमिन्दुः व्यतिहरते व्यतिवहते व्यतिजज्ञिष्व व्यतिजज्ञिष्वं ।

५६ होऽस्तेरेति । अस्तेर्हः स्यात् एकारे परे ।
व्यतिहे गत्यर्थादेशु व्यतिसर्पन्ति व्यतिघ्नन्ति व्यति
जल्पन्ति व्यतिहसन्ति । अन्योन्यार्थे तु परस्परं व्य
तिलुनन्ति ।

५७ स्मृदृशऽननुज्ञाऽनाप्रतिश्रोः सनः ।
सुसूर्षते दिदृक्षते जिज्ञासते शुश्रूषते । अन्यत्र अनु
जिज्ञासति आशुश्रूषति प्रतिशुश्रूषति ।

५८ जिञ्जऽन्तपिवधेनृद्धदवसदमुचा
द परिमुहायम यसो ऽगिज्ञापवदाग्रन्योत्स
मायमः फलिनि । जितो ज्यन्तपिवादेरगिजा
नातेरपवदो ऽग्रन्योदादिपूर्वयमश्च फलवति घे मं
स्यात् ।

यजते पाययते धापयते नर्त्तयते वादयते वासयते
दमयते रोचयते आदयते परिमोहयते आयामय
ते आयासयते जानीते अपवदते उद्यच्छते संयच्छ
ते आयच्छते । ग्रन्थे तु वेदमुद्यच्छति फलिनि किं य
जति याजकः ।

इति मपादः ।

ढभावः ।

१ ढभावे मं । धोढे भावे च मं स्यात् ।

२ रतनोर्यगिणौ । धो रे परे यक् तनि परे
इण् स्यात् ढे भावे च ।

स्तूयते विष्णुः स्तूयेत स्तूयतां अस्तूयत अस्तावि ।

३ हनग्रहदृशचः सिद्धादेर्मिण् वा । एभ्यः
परासां सिङीढीतोथीनां मिण् वा स्यात् ढभावे ।
अस्ताविषातां अस्तोषातां हरिहरौ तुष्टुवे स्तावि
ता स्ताविता स्तोता स्ताविषीष्ट स्तोषीष्ट स्ताविष्यते स्तो
य्यते अस्ताविष्यत अस्तोष्यत स्तार्यते अर्यते संस्क्रियते ।

४ नेण्तपोऽनुतापे ।

अन्वतप्त दीयते ।

५ यन् जिणत्कृदिण्यातः । आदन्तानां
यन् स्यात् जिणति कृति इणि च ।

अदायि अदायिषातां अदिषातां हन्यते अबधि
अघानि अघानिषातां अबधिषातां अहसातां
गृह्यते अग्राहि अग्राहिषातां अग्रहीषातां । दृश्यते

अदर्शि अदर्शिषातां अट्टातां शस्यते मोहो मुकुन्देन
अशमि अशामि अशमिषातां अशामिषातां अश
मयिषातां अशामयिषातां ।

६ भावे माद्यं । मस्याद्यं वचनं भावे प्रयुज्यते ।
मया भूयते अभावि वभूवे वुभूवे भाविता भविता
शस्यते मुनिना अशमि अकामि अवामि आचामि व्य
अमि व्यशामि अवधि अजागारि औ तु अजागरि
अजागारि ।

७ भञ्जऽगिलम्भो वेणुमोर्नलोपः ।

अभाजि अभञ्जि अलाभि अलम्भि । औ तु प्रालम्भि ।

८ ढवद्ढघोऽढे । ढमेव घत्वं प्राप्तं ढघः स च
ढवत् स्यात् न तु ढे सति ।

तथा च । क्रियमाणन्तु यत् कर्म स्वयमेव प्रसि
ध्यति । सुकरैः स्वैर्गुणैः कर्तुः कर्मकर्त्तेति तद्विदुः ।
स्वयमेव भिद्यते काष्ठं अभेदि ।

९ कुषिरन्जः श्यन् पे वारे ।

कुष्यति कुष्यते रज्यति रज्यते ।

१० वेणजदुहः । अजन्तादुहश्च दूणं स्याद्दाढघे ।

अकारि अकृत अदोहि अदुग्ध ।

११ न तपरुधसठपचदुहः। तपो रुधः स
ढाभ्यां पचदुहाभ्यां च इण् न स्यात् ढघे।

अतप्त अरुद्ध अपक्तासः फलं अदुग्ध गौर्दुग्धं अतए
वानयोर्ढे ऽपि ढवत्त्वं।

१२ सनअन्यग्रन्यब्रुक्कगूदुहनमभूषार्था
द्यक् च जिस्तुश्रिमाढात्त्वऽमिण्। सनन्तादे
रिण् यक् च न स्यात् ढघे ज्यन्तादेस्तु मिण्वर्जं।

चिकीर्षते अचिकीर्षिष्ट अशीते अग्रन्यिष्ट ग्रशीते
अग्रन्यिष्ट ब्रुते अवोचत किरते अकीर्ष्ट गिरते अगी
र्ष्ट दुग्धे अदुग्ध नमते अनंस्त तंसते अतंसिष्ट कारयते
अचीकरत अकारयिष्ट अकारिष्ट स्तुते अस्त्राविष्ट
अस्त्रोष्ट अयते अशिश्चिषत अश्रायिष्ट आहते आव
धिष्ट आघानिष्ट आहत।

१३ न्यादिज्यन्ताढगत्यर्था मुख्ये ढे ढत्य
माप्नुयुः गौणे याचादयो ऽन्ये तु यथेष्टं द्विढ
धुष्विति।

नित्ये विजनमजागरि रजनिमगमि मदमयाचि
सम्भागं। गोपी हावमकार्यत भावश्चैनामनन्तेन।

इति ढभावपादः।

क्तिः ।

१ भवद्भूतभव्ये त्रिशः क्याद्याः । क्याद्याः क
यस्तिस्तिस्तिस्तिः क्रमाद्वर्त्तमानातीतभविष्यत्सु कालेषु
स्युः । श्रेते स चित्तशयने मम मीनकूर्मकोलो ऽभ
वनृहरिवामनजामदग्न्यः । योऽभूदभूव भरताग्रज
कृष्णद्वः कल्की सताञ्च भविता प्रहरिष्यतेऽरीन् ।

२ कीस्मेनातीते ।

हन्ति स्म रावणं रामः ।

३ यावत्पुराभ्यां भव्ये ।

यावद्भवति कल्की पुरा दृश्यते कल्की ।

४ कदाकर्हिभ्यां वा ।

कदा पश्यामि गोविन्दं कर्हि द्रक्ष्यामि शङ्करं ।

५ किंभिलिप्सायां । उतर उतम त्वन्त किमे

रूपैर्योगे भव्ये की स्याद्वा लिप्सायां कतरः कतमः की
वा भिच्चा रास्यति राति वा ।

६ लिप्यसिद्धौ । लिप्येनान्नादिना स्वर्गादेः

सिद्धौ सत्यां भव्ये की वा स्यात् ।

यो भिक्षां ददाति दास्यति वा स स्वर्गं याति
यास्यति वा ।

७ ग्यर्थाशंसयोः । ग्या अर्थे प्रेय्यादौ आशं
सायाञ्च भव्ये की वा स्यात् ।

गुरुश्चेदायाति आयास्यति वा अथ त्वं वेदम
धीष्व वयं तर्कमधीमहे ।

८ जात्वपिभ्यां सदाक्षेपे ।
जातु निन्दसि गोविन्दमपि निन्दसि शङ्करं ।

९ कथमा खीच वा ।
कथं निन्दस्यजं निन्देः शम्भुं देवीं निनिन्दित्य ।

१० किम्भिः खीत्यौ ।
को निन्दित्यति लक्ष्मीशं निन्देत् कतर ईश्वरं ।

११ अन्यैश्चाश्रद्दामर्षे ।
न अद्दधे मर्षये न यत्स गर्हिष्यते हरिं । शिवं गर्हेत
को निन्देत् विष्णुं निन्दित्यतीश्वरं ।

१२ किं किलास्यर्थाभ्यान्ती ।
त्वं किं किल हृषीकेशं निन्दित्यसि न मंस्यसे । महा
देव चास्ति नाम अद्दधे नो न मर्षये ।

१३ जातुयद्यदायदिभिः खी ।

न मर्षये अद्घे नो जातु निन्देत् जनार्दनं ।

१४ यच्चयत्राभ्यां क्षेपचित्रे च ।

यच्च निन्देत् विभुं गर्हे चित्रं अद्घा न मर्षये ।

१५ चित्रेत्ययदिना । यदिवर्जितेन शब्दमा
त्रेण योगे चित्रे गम्ये सदा ती स्यात् ।

चित्रं द्रक्ष्यति नामान्धः कृष्णं पश्येत् यदीश्वरं ।

१६ वाढे ऽप्युताभ्यां खी ।

अपि हन्यादघं शम्भुरुत दुःखं जयेदजः ।

१७ प्रौढ्या सम्भावने । प्रौढिः सामर्थ्यं सम्भा
वनं क्रियासु योग्यताध्यवसायः प्रौढिहेतुकसम्भावना
याधिके ऽर्थे वर्त्तमानाद्भेदः सदा खी स्यात् ।

अपि हिंस्याज्जगन्नाथो महापातकपञ्चकं ।

१८ अद्घार्थैर्वाऽयदि ।

अद्घे ऽजं भजेः प्राणैर्भक्ष्यसे ऽजं वभक्ष्य तं ।

१९ भव्येवाफलहेत्वोः ।

अं यायाचेन्नमेदीशं श्रीशं नंसति यास्यति ।

२० कामोक्तेऽकच्चिति ।

कामं भजेद्भवान् भर्गं कच्चिदर्चिष्यते शिवं ।

२१ गीचेच्छार्थैः ।

इच्छामि सर्वं सेवेत श्रीपतिं सेवतां भवान् । कामोक्त
इति किं इच्छन् करोति ।

२२ विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाध्येषणसंप्रश्न
प्रार्थनाप्रेष्यप्राप्तकालादौ ।

सदा यागं कुर्यात् इह भुञ्जीत भवान् इह शयीत
भवान् पुत्रमध्यापयेत् भवान् किं भो वेदमधीयीय
सुत तर्कमधीयीय भो भोजनं लभेय प्रेषितस्त्वं गङ्गां
गच्छेः प्राप्तस्ते कालः तपः कुर्याः । एवं गी ।

२३ समर्थनाशिषोर्गी ।

अशक्येऽध्यवसायः समर्थना सिन्धुमपि शोषयाणि ।

२४ तुह्योस्तातङ् वाशिषि ।

पातु पातादः शिवः पाहि पातादः शिवः ।

२५ मुज्जर्भृशार्थेहि तस्वध्वं । पौनःपुन्येऽति
शये चार्थे सदा काले ग्या हि तस्वध्वं स्युः । मुज्जर्भृ
शं वा लुनाति लुलाव लविष्यति वा लुनीहि लुनीत
लुनीष्व लुनीध्वं ।

२६ मास्मेन घीव्यौ । मास्मशब्देन योगे सदा
घीव्यौ स्तः ।

मास्म भवद्दुःखं मास्म भूत् शोकः ।

२७ माटीवा । मायोगे सदा टी स्याद्वा । मा
विरंसीत् सुखं मा विरमतु मा विरंस्यति ।

२८ व्याशिषि ।

जीव्याच्चिरं सज्जनः ।

२९ स्मर्यैस्त्वयदित्वतीते । स्मरणार्थैर्योगे
ऽतीते काले ती स्यात् । यच्छब्दश्चेन प्रयुज्यते व्यपवा
दोऽयं ।

स्मरत्येनं न संसृसीशं यत् स्मरस्यानमः शिवं ।

३० वानेकस्मार्थ्ये । अनेकस्मार्थ्ये प्रयोक्तारि स्म
रणार्थैर्योगेऽतीते ती वा स्यात् ।
ध्यायसीदं यदीशानं द्रक्ष्यति स्तोष्यते भवान् ।

३१ ध्वर्यासम्भवे यी । धोरर्थस्यानिष्पत्तौ स
दा यी स्यात् ।

ज्ञानञ्चेदभविष्यत् सुखमभविष्यत् ।

३२ लियुष्मदस्मदि त्यादि त्रिशः । लौ युष्मदि
अस्मदि च त्यस्यार्थे प्रयुज्यमाने त्यादीनि त्रीणि त्री
णि क्रमात् स्युः ।

जानाति योऽखिलं यच्च न जानीतः श्रुतिस्मृती। शा
स्त्राणि च न जानन्ति स मया सेव्यते शिवः। भासि
त्वमेको विश्वेश भायोऽच्युतशिवौ युवां। भाय यूयं
हरिहरब्रह्माद्याः पाह्यनेकशः॥ एको भवामि स्म
भवेऽहमादौ दारैरथोभौ स्म भवाव आवां। वयं
भवामो वहवः स्म पुत्रैस्त्वन्माययाद्यापि विभो प्रसीद।

इति क्तिपादः।

इति मुग्धबोधव्याकरणे त्याद्यन्ताधिकारः समाप्तः।

ध

ल्यः ।

१ कृद्धोः कभावे । वक्ष्यमाणस्यः कृत्संज्ञः स्यात्
स च धोः परः स्यात् स च के भावे च स्यात् ।

२ सरूपोवाध्यः । समानरूपस्यः कृता वाध्यते
न त्वसरूपः ।

३ तव्यानीययाठभावे । धारेते स्युः ढभावे ।
चेतव्यं चयनीयं चेयं पुण्यं भवितव्यं भवनीयं भव्यं
त्वया ।

४ नोऽचोऽन्तरदुर्गेः प्राग्वक्षोऽख्याभाभू
पूज्कमगमप्यायवेपानिजादीदितोजिहसा
दीजुडस्तु वा । अन्तरो दुर्वर्जगेश्च परस्य एवि
धिहेतौ सति नस्याचः परस्य एः स्यात् न तु ख्यादेः
इजादिवर्जदितश्च ज्यन्ताद्धसादीजुडस्तु वा ।

अन्तर्याणीयं प्रयाणीयं । प्रयापणीयं प्रयापनीयं
प्रकोपणीयं प्रकोपनीयं । ख्यादेस्तु प्रख्यापनीयं प्रभा
पनीयं प्रभवनीयं प्रपवनीयं प्रकमनीयं प्रगमनीयं
प्रप्यायनीयं प्रवेपनीयं प्रकम्पनीयं । इजादेस्तु प्रेङ्ख
णीयं ।

५ खनाट्टेरेये । खन आदन्तस्य च टेरेः स्यात्
ये परे ।

खेयं देयं ।

६ ध्यणोरावश्यके। उवर्णान्तादवश्यभावे
ऽर्थे ध्यण् स्यात् ढभावे।

विप्रेण शुचिना भाव्यं।

७ हसृध्वासोः। हसन्ताद्वर्णान्तात् चैतेरा
सुनोतेश्च ध्यण् स्यात् ढभावे।

वाह्यं घात्यं जन्यं बध्यं कार्यं याव्यं आसाव्यं।

८ चजोः क गौ धित्यऽसेमक्तयज्ञाङ्गयज
गत्यर्थवच्चां। धिति परे चजोः कगौ स्तो न तु
सेमक्तादेः।

पाक्यं रोग्यं गतौ तु वच्चां अन्यत्र वङ्ग्यं काष्ठं।

९ नावश्यके त्यजयजप्रवचाच्च ध्यणि।

आवश्यके ऽर्थे एषां चजोः कगौ न स्तो ध्यणि।

अवश्यपाच्यं त्याज्यः याज्यः प्रवाच्यं।

१० भुजवचनिप्रयुजोऽन्नाशब्दशक्ये। भुजा
भक्ष्ये ऽर्थे वचोऽशब्देऽर्थे निप्रपूर्वस्य युजः शक्येऽर्थे
चजोः कगौ न स्तो ध्यणि।

भोज्यं वाच्यं नियोज्यः प्रयोज्यः। एषु किं भोग्या भूः
वाक्यं पदसमुदायः नियोक्तुमर्हति नियोग्यः प्रभः।

११ पाय्य धाय्य प्रणाय्या नाय्य कुण्ड पाय्य स
च्चाय्य राजसूय सान्नाय्य निकाय्य परिचाय्योप
चाय्य चित्याग्नि चित्या समुह्यामावास्यामाव
स्यायाज्याः । एते घणन्ता निपात्यन्ते ।

पाय्यं मानं दधात्यग्निमिति धाय्या सामधेनो धाय्या
ऋत्विजः प्रणाय्यो असम्मतः प्रियो वा । आनाय्यो
दक्षिणाग्निः कुण्डैः पीयते अत्र सोम इति कुण्ड
पाय्यः क्रतुः सञ्चाय्यः क्रतुः राज्ञा सूयते राज
सूयः क्रतुः सान्नाय्यं हविः निकाय्यो निवासः परिचा
य्योऽग्निः उपचाय्योऽग्निः चित्योऽग्निः अग्नेश्चयनमिति
अग्निचित्या समुह्योऽग्निः सम्वाह्य इत्यर्थः अमा सह
वसतोऽस्यां चन्द्रार्कावित्यमावास्या अमावस्या यजन्ति
अनया इति याज्या निपातो ह्यर्थविशेषे ।

१२ पुशकसहृत्तकचतयतशसोऽचमवप
रपलपत्रपदभोयोभजजपयजानमस्तु वा ।
पवर्गान्तात् शकादेश्च चमादिवर्जात् यः स्यात् ढभा
वे भजादेश्च वा ।

रम्यं शक्यं सह्यं तक्यं चत्यं यत्यं शस्यं भज्यं भाग्यं
जप्यं जाप्यं यज्यं याज्यं आनम्यं आनाम्यं । चमादेश्च
आचाम्यं वाप्यं राप्यं लाप्यं त्राप्यं दाभ्यं अनकारनि
र्देशात् ।

१३ व्यालभोमुण् ।

आलभ्या गौः ।

१४ उपात्स्तुतौ । उपपूर्वस्य लभो मुण् स्यात्
ये परे प्रशंसायां ।

उपलभ्यः साधुः । स्तुतौ किं उपलभ्यमस्मात् कि
ञ्चित् ।

१५ गदमदयमचराचरोऽगेर्यः । अग्निभ्य
एभ्यो यः स्यात् ढभावे ।

गद्यं मद्यं यम्यं चर्यं आचर्यं अगेः किं प्रगाद्यं
अभिचार्यं ।

१६ पण्यावद्यवर्याचार्यवह्यजय्यक्षय्यक्र
य्यार्योपसर्याजय्यं । एते यान्ता निपात्यन्ते ।

पण्यं विक्रेयं अवद्यं अनिष्टं वर्या कन्या वर्यं श्रेष्ठं आ
चार्यो गुरुः उह्यतेऽनेनेति वह्यं शकटं जेतुं शक्यं
जय्यं एवं क्षय्यं क्रय्यं हृष्टे प्रसारितं । अर्यः स्वामी
वैश्यो वा उपस्थित इत्युपसर्या क्षतुमती न जीर्य
त्यजय्यं सङ्गतं ।

१७ दृभृजुषस्त्विनशासृदुड्वृजोऽकृपचृत
क्षृचपाणिस्त्रजसमवस्त्रजःक्यप् । द्रादेर्क्षकारो
डो वृडो वृजश्च कृपादिवर्जात् क्यप् स्यात् ढभावे ।

१८ स्वस्य तन् पिति । स्वान्तस्य तन् स्यात्
पिति परे ।

आदृत्यः भृत्यः जुष्यः सुत्यः दृत्यः शिष्यः वृध्यः
वृत्यः । कृपादेस्तु कल्प्यं चर्त्तं अर्च्यं पाणिसर्ग्या समव
सर्ग्या रज्जुः ।

१९ कृवृषमृजगुहृदुहृशंससंभृप्रत्यपिग्र
हो वा । एभ्यः क्यप् स्यात् वा ढभावे ।

कृत्यं कार्यं वृष्यं वर्ष्यं मृज्यं मार्ग्यं गुह्यं गोह्यं दुह्यं
दोह्यं शस्यं शंस्यं संभृत्यः संभार्यः प्रतिगृह्यं प्रतिग्राह्यं
अपिगृह्यं अपिग्राह्यं ।

२० गृह्यविनीयविपूयजित्यासूर्यरूच्याव्य
थ्यभिद्योद्वपुष्यसिध्यतिष्याज्ययुग्यकृष्टपच्यकु
प्य भार्याः । एते क्यवन्ता निपात्यन्ते ।

प्रगृह्यं पदं कृष्णगृह्यः कृष्णवर्ग्यः गृह्योऽस्त्रैरी ग्राम
गृह्याः ग्रामवाह्याः विनीयः कल्कः विपूयो मुञ्जः
जित्या हली सरतीति सूर्यः एवं रूच्यः अव्यथः ।
कूलं भिनत्तीति भिद्यो नदः वार्युज्झतीति उद्धो
नदः कार्यं पुष्पातीति पुष्यः नक्षत्रं कार्यं साधय
तीति सिध्यः स एव तिष्योऽपि आज्यं घृतं युग्यं वाहनं
कृष्टे स्वयं पच्यत इति कृष्टपच्यो व्रीहिः कुप्यं सुव
र्णरूपाभ्यामन्यत् भार्या वधूः भार्या चित्रिया ।

२१ लेर्वदःक्यप्यौ । लेः पराद्वदः क्यप्
या स्तो ढभावे ।

ब्रह्मणा उद्यते इति ब्रह्मोद्या ब्रह्मवद्या कथा ।

२२ मृषोद्यं नित्यं ।

२३ भूहनःक्यप्भावेनतश्च । लेः पराभ्या
माभ्यां क्यप् स्यात् भावे हनो नस्य तश्च ।

ब्रह्मत्वं ब्रह्मभूयं ब्रह्महत्या ।

२४ धोः केलिमोढघे । धोः परः केलिमः
स्यात् ढघे ।

स्वयमेव पच्यन्ते इति पचेलिमाः तण्डुलाः ।

२५ तेल्याःशक्यार्धप्रेष्यानुज्ञाप्राप्तकालेवा ।
तव्यादयो ल्यसंज्ञाः स्युः ते च शक्याद्यर्थेषु वा स्युः ।

वोढुं शक्यो वोढव्यः वहनीयः वाह्यः स्तोतुमर्ह्यः
स्तोतव्यः स्तवनीयः स्तुत्यः । प्रेषितस्त्वं त्वया गन्तव्यं गम
नीयं गम्यं । अनुज्ञातस्त्वं त्वया अध्येतव्यं अध्ययनीयं
अध्येयं । प्राप्तस्ते कालः त्वया ध्यातव्यं ध्यानीयं ध्येयं ।

इति ल्यपादः ।

तृणादिः ।

२६ तृणकौघे । धास्तृणकौ स्तो घे ।

करोतीति कर्त्ता कारकः दरिद्रायकः ।

२७ गलेचोपकपादहारकौढे । एतौ निपा
त्यौ ढे ।

२८ मार्घात्क्रमोनेमृतृणः ।

प्रक्रन्ता उपक्रन्ता । अन्यत्र क्रमिता ।

२९ ग्रहनन्दिपचादेर्णिननान्घे । ग्रहा
देर्णिन् नन्द्यादेरनः पचादेरन् स्यात् घे ।

ग्राही स्थायी प्रपायिणौ नन्दनः विचक्षणः जनार्द्द
नः मधुसूदनः लवनः पचः देवः लेल्यः लोलुवः रो
रुयः ।

३० चिक्लिदचक्रशचराचरचलाचलपता
पतवदावदघनाघनपाटपटा वा । एते अन
न्ता निपात्यन्ते वा ।

पचे क्लेदः कृशः चरः चलः पतः वदः हनः पटः ।

३१ रात्रेर्मन्वा कृति ।

रात्रिच्चरः रात्रिचरः ।

३२ कृ गृ ज्ञा प्री जुडः कोदुहोघड् च ।
 क्रादेरिजुडश्च कः स्यात् तस्मिंश्च दुहो घड् स्यात् ।
 किरः गिरः ज्ञः प्रियः चिपः भूरुहः कामदुघा गौः ।

३३ हनजनाद्गमादेर्डः । हनो जन आद
 नात् गमादेश्च डः स्यात् घे ।

शोकापहः वराहः सरसिजः पङ्कजः अजः गोदः
 द्विपः प्रकः आशुगः नगः गिरिशः वारि चरतीति
 वार्चो हंसः ।

३४ घेट्दृशपाघ्राध्मः शः । एभ्यः शः स्यात् घे ।
 उद्भयः उत्पश्यः उत्पिवः उज्जिघ्नः उद्भूमः ।

३५ साहिसातिचेतिवेद्येजिधारिपारिलि
 म्यविन्दोऽगेः । अगिभ्य एभ्यः शः स्यात् घे ।

साहयः सातयः चेतयः वेदयः एजयः धारयः
 पारयः लिम्यः विन्दः गोविन्दः ।

३६ दुनीभूज्वलाद्यासुसंस्वोर्णी वा । अगि
 भ्य एभ्यो णः स्यात् घे वा ।

दावः दवः नायः नयः भावः भवः ज्वालः ज्वलः
 चालः चलः आस्नावः आस्रवः संस्नावः संस्रवः ।

३७ श्वसव्यधेणतनदावहसः । एभ्यो णः
स्यात् घे ।

श्वासः व्याधः प्रत्यायः अवतानः दायः धायः अव
हारः अवसायः ।

३८ नृत्खनरन्जः षकः । एभ्यः षकः स्यात्
घे ।

नर्त्तकी खनकी रजकी ।

३९ गोणनट्यकौ । गायतेरेतौ घे स्तः ।
गायनी गायकः ।

४० हायनः । अयं निपात्यते ।

भावं जहातीति हायनो वर्षः अम्बु जहातीति हाय
नो व्रीहिः ।

४१ पुद्रुसुहृल्लोऽकः । एभ्योऽकः स्यात् घे ।

प्रवकः द्रवकः स्रवकः उरकः लवकः ।

४२ आशिषि ।

जीवतादिति जीवकः ।

४३ नाम्न्यन्ये तिक्च । धोराशिषि अन्येऽपि
कृतःस्युः तिक् च संज्ञायां ।

देवरातः रन्तिः ।

४४ सतिसाती वा सन्तिश्च ।

४५ ढात्षण् । ढात्पराद्धोः षण् स्यात् घे ।

कुम्भकारः अघटं घटं करोतीति घटीकारः ।

४६ हनचरगष्टक् । ढात् परेभ्य एभ्यष्टक्
स्यात् घे ।

पापघ्नः कुरुचरः सामगः ।

४७ ह्रकुष्टः । ढात् पराभ्यां आभ्यां टः स्यात् घे ।

पुरःसरी यशस्करी विद्या भास्करः चपाकरः
कर्मकरी दासी ।

४८ शकृत्स्तम्बादृतिनाथात्फलेरजोम
लात्देववातात्कृद्ग्रहाप इः । एभ्यः परे भ्य
क्रमादेतेभ्य इः स्यात् घे ।

शकृत्करिः वत्सः स्तम्बकरिः ब्रीहिः दृतिहरिः श्वा
नाथहरिः पशुः फलेग्रहिः मलग्रहिः देवापिः वा
तापिः ।

४९ कुक्ष्यात्मोदराद्भुः खिः । एभ्यः परात्
भृजः खिः स्यात् घे ।

५० खित्यव्याजरूपोमन्स्वौदीकान्तत्वं त्वे
काजिचः । व्यवर्जस्याजन्तस्यारूपश्च मन् स्वश्च स्यात्
एकाजिचस्तु दीकान्तत्वं स्यात् खिदन्ते घौ परे ।

कुक्षिम्भरिः आत्मम्भरिः उदरम्भरिः ।

५१ खशेजेः । ढात् परादेजयतेः खश् स्यात् घे ।

जनमेजयः ।

५२ मन्यात् स्वार्थे ।

आत्मानं गां मन्यते गामन्यः त्रियंमन्या ।

५३ मुञ्जकूलास्यपुष्पाद्वेटः । एभ्यः परा
द्वेटः खश् स्यात् घे ।

मुञ्जन्धयः कूलन्धयः आस्यन्धयः पुष्पन्धयः मुञ्ज
न्धयी धेट्टित्तादीप् ।

५४ नाडीशुनीस्तनकरमुष्टिपाणिनासिका
ध्वाश्च । एभ्यः परात् भो धेटश्च खश् स्यात् घे ।

नाडिन्धमः नाडिन्धयः ।

५५ घटीखारीवाताद्विध्वरुस्तिलादसूर्यो
ग्रासललाटान्मितनखमानात्धातुददृशत
पपचः । एभ्यः परेभ्यः क्रमादेतेभ्यः खश् स्यात् घे ।

घटिन्धमः खारिन्धमः वातन्धमः विधुन्तुदः अरु
न्तुदः तिलन्तुदः असूर्यम्यश्चः उग्रम्यश्चः ललाटन्तपः
मितम्यचः नखम्यचः द्रोणम्यचः ।

आपीनोऽन्धुः आपीनं उधः।

११८ ह्लादेःखः तौ च। ह्लादेः खः स्यात्त
योः तौ च।

प्रह्वनः।

११९ दोषोमास्यां डिस्त्यणौ। एषां डिः स्या
दणौ तकारे परे।

दितः सितः मितः स्थितः।

१२० काशोर्वा।

क्षितः क्वातः शितः शातः।

१२१ शोत्रते नित्यं।

संशितं व्रतं।

१२२ धाजोहिः। धाजो हिः स्यात् अणौ ते परे।

हितः।

१२३ चरफलोऽदुः। अनयोरकार उः स्यात्
अणौ ते।

प्रफुल्लः।

प

१२४ दहोऽधः । दासंज्ञकस्य धावर्जस्य दत्
स्यादणौ ते ।

दत्तः । अधः किं धीतः ।

१२५ ग्यचस्तवा । गेरचः परस्याधो दासंज्ञ
कस्य वा तः स्यादणौ ते ।

प्रत्तः प्रदत्तः ।

१२६ र्घादाते गीचः ।

नीत्तं । दचः किं प्रत्तं ।

१२७ जग्धोऽदोयपि च । अदो जग्धः स्या
दणौ ते यपि च ।

जग्धं ।

१२८ घेचादिठे क्तः । आदिठे विहितः क्तो घे
स्यात् ठभावयोश्च ।

प्रकृतः कटं सः प्रकृतः कटस्तेन । चेर्घ इति प्रचीणः
सः प्रचीणं प्रक्षितं तेन । चीणः क्षितोऽयं तपस्वी चीणा
युः क्षितायुः ।

१२९ गत्यर्थाठशीस्यासवसजनजृक्षिष
रूढः । एभ्यो घे क्तः स्यात् ठभावयोश्च ।

गङ्गा गतः कृष्णं प्राप्तः शयितः शेषमधिशयितो
विष्णुः वैकुण्ठमधिष्ठितः शिवमुपासितः हरिदिनमुपो

पितः राममनुजातोऽद्यतः विश्वमनुजीर्णोऽनन्तः
लक्ष्मीमासिष्टो मुकुन्दः गरुडमधिरूढो गोविन्दः।

१३० ध्योव्यगत्यऽदनार्थाडेच। निश्चला
र्यात् गत्यर्यात् भोजनार्थाच्च क्तो डे स्यात् ढभावे घे
च।

मुकुन्दस्यासितमिदमिदं यातं रमापतेः। मुक्तमे
तदनन्तस्येत्युर्गोप्यो दिदृक्षवः।

१३१ ज्ञार्चेच्छार्थजीच्छीलादेः सति।
एभ्यो वर्त्तमाने क्तः स्यात् तेषु।
विदितः पूजितः वाञ्छितः द्रुहः शीलितः शिवोऽनु
वर्त्तते।

१३२ ठीपमवत् कसुकानौ। धोरेतौ क्रमात्
द्याः पमवत् स्तः।
वभज्वान् जजागर्व्वान् जजागृवान् दुद्यूवान् दिदि
वान् विविश्वान् विविचकूान्।

१३३ वसोर्घसेकाजिणातडम्। घस एकाचो
ऽर्त्तेरिण आदन्ताच्च वसोरिम् स्यान्नान्यतः।
जक्षिवान् आदिवान् आरिवान् द्रयिवान् ददिवान्।

१३४ हनगमदृशविशविन्दो वा । एभ्योव
सोरिम् स्याद्वा ।

जघ्नवान् जघन्वान् जग्मिवान् जगन्वान् दृदृशि
वान् दृदृश्वान् विविशिवान् विविश्वान् विविदिवान्
विविद्वान् ।

१३५ दाश्वान्साक्कान्मीद्वान् । एते वस्त्र
न्ता निपात्यन्ते ।

चक्राणः जजागराणः जजाग्राणः अनूचानः ।

१३६ कीपमवत् शतृशानौ । धारेतौ क्रमात्
क्याः पमवत् स्तः ।

पचन् ।

१३७ शानेऽतोमन् । अकारस्य मन् स्यात्
शाने ।

पचमानः ।

१३८ यासोऽस्य । आसः परस्यास्य शानस्य
आ ई स्यात् ।

आसीनः ।

१३९ वेत्तेः शतुः कसुर्वा । विदः परस्य शतुः
कसुः स्यादा ।

विद्वान् विदन् ।

१४० शक्तिवयस्ताच्छील्ये शतुः शानः ।

शत्रुं निघ्नानः कवचं विभ्राणः भोगं भुञ्जानः ।

१४१ तीपमवत् स्यतस्यमानौ । धोरतौ
कमात् त्याः पमवत् स्तः ।

करिष्यन् करिष्यमाणः ।

इति क्तादिपादः ।

कुम्भः पत्रः कृष्णः । निरञ्जितः कुम्भः कृष्णः । १४७

। शोभा रत्नः

शोभा रत्नः ।

। शोभा रत्नः

शोभा रत्नः । शोभा रत्नः । शोभा रत्नः । शोभा रत्नः ।

। शोभा रत्नः । शोभा रत्नः । शोभा रत्नः । शोभा रत्नः ।

। शोभा रत्नः । शोभा रत्नः । शोभा रत्नः । शोभा रत्नः ।

१४२ जिभ्राजभूसहचरवृधवृतप्रजना
पत्रपालं कनिराक्रमदपतपचदृष्णुर्धे । एभ्य
दृष्णुः स्यात् धे ।

कारयिष्णुः भ्राजिष्णुः भविष्णुः सहिष्णुः रोचिष्णुः
चरिष्णुः वर्द्धिष्णुः वर्त्तिष्णुः प्रजनिष्णुः अपत्रपिष्णुः
अलंकारिष्णुः निराकारिष्णुः उन्मदिष्णुः उत्पतिष्णुः
उत्पचिष्णुः ।

१४३ षण्क् भूजेः । आभ्यां षण्क् स्यात् धे ।

भूष्णुः जिष्णुः ।

१४४ ग्लान्तास्थान्तिपचपरिमजः स्नुः । एभ्यः
स्नुः स्यात् धे ।

ग्लान्नुः स्नान्नुः स्थान्नुः क्षेष्णुः पक्ष्णुः परिमाक्ष्णुः ।

१४५ क्षिपत्रसगृधधृषः क्रुः । एभ्यः क्रुः
स्यात् धे ।

क्षिप्नुः त्रस्नुः गृध्रुः धृष्णुः ।

१४६ शृङ्गाभूकमगमहनलषवृषपतपद्म
जकः । एभ्यो जुकः स्यात् घे ।

शरुकः स्यायुकः भावुकः कामुकः गामुकः घातु
कः लाषुकः वर्षुकः पातुकः पादुकः ।

१४७ भिच्छ जल्प कट्ट लुण्ट वृजः षाकः ।
एभ्यः षाकः स्यात् घे ।

भिच्छाकी जल्पाकी कुट्टाकी लुण्टाकी वराकी ।

१४८ पतिग्रहिसृहिशीड आलुः । एभ्य आ
लुः स्यात् घे ।

पतयालुः ग्रहयालुः सृहयालुः शयालुः ।

१४९ शतसदसिधेदोरुः । एभ्यो रुः स्यात् घे ।

शत्रुः सद्रुः सेरुः धारुः दारुः ।

१५० घसस्रदः कसरः । एभ्यः कसरः स्यात् घे ।

घस्सरः स्रसरः अक्षरः ।

१५१ मिद्भासभन्जोघुरः । एभ्यो घुरः
स्यात् घे ।

मेदुरः भासुरः भङ्गुरः ।

१५२ क्तिङ्निदिदः कुरः । एभ्यः कुरः स्यात् घे ।

क्तिदुरः भिदुरः विदुरः ।

१५३ जागृयङन्तयजजपवददन्श ऊकः ।
एभ्य ऊकः स्यात् घे ।

जागरूकः यायजूकः जंजपूकः वावदूकः दन्द
शूकः ।

१५४ यङन्तचलवतसहवहः किः । एभ्यः
किः स्यात् घे ।

चाचलिः पापतिः सासहिः वावहिः ।

१५५ दिश्चाद्रुङ्लोपिनः । आदन्ताद्वर्णा
न्तादुङ्लोपिनश्च किः स्यात् घे तेषाञ्च द्वित्वं ।

ददिः चक्रिः जग्मिः ।

१५६ यायायभासकसस्थेशपिशप्रमदोव
रः । एभ्यो वरः स्यात् घे ।

यायावरः भास्वरः कस्वरः स्थावरः ईश्वरः पेश्वरः
प्रमद्वरः ।

१५७ क्ष्वरप् सृजीन्नशगमस्तमश्च । एभ्यः
क्ष्वरप् स्यात् घे मस्य च तः ।

सृत्वरी जित्वरी इत्वरी नश्वरी गत्वरी ।

१५८ हिंसदीपकम्पाजसस्मिडकमनमो
रः। एभ्योरः स्यात् घे।

हिंसः दीपः कम्पा अजसः स्मेरः कम्पः मम्पः।

१५९ सन्भिक्षाशंस उः। एभ्य उः स्यात् घे।
रिप्सुः भिक्षुः आशंसुः।

१६० विन्दिक्। एतौ निपात्यौ।
वेत्तीति विन्दुः दच्छतीति दकुः।

१६१ स्वपतृषधृषोडनज्। एभ्या डनज्
स्यात् घे।

स्वप्नक् तृष्णक् धृष्णक्।

१६२ शृवन्दआरुः। आभ्यामारुः स्यात् घे।
शरारुः वन्दारुः।

१६३ क्रुलुकौभियः।
भीरुः भीलुकः।

१६४ स्पृहग्रहिश्रुदजेराय्यः। एभ्य आय्यः
स्यात् घे।

स्पृहयाय्यः ग्रहयाय्यः श्रवाय्यः दराय्यः जयाय्यः।

१६५ गण्डिमण्डजिजनिनन्दिभ्योऽन्तः।
एभ्योऽन्तः स्यात् घे।

गण्डयन्तः मण्डयन्तः जयन्तः जनयन्तः नन्दयन्तः ।

१६६ स्तनिगदिमदिहृदिदुषेरितुः । एभ्य
दत्तुः स्यात् घे ।

स्तनयितुः गदयितुः मदयितुः हृदयितुः दूषयि
तुः ।

१६७ कृगृजागुःकिः । एभ्यः किः स्यात् घे ।

कीर्त्विः गोर्त्विः जागृविः ।

१६८ स्वयं शं वि सं प्राङ्गुवोडुः । एभ्यो डुः
स्यात् घे ।

स्वयम्भुः शम्भुः विभः सम्भुः प्रभुः ।

१६९ ल्वृधूखनसूचर पूसह वह इत्रोधे ।
एभ्य इत्रः स्याद्धे ।

लवित्रं अरित्रं धवित्रं खनित्रं सवित्रं चरित्रं पवित्रं
सहित्रं वहित्रं ।

१७० घञलनटोऽघे । धारेते स्युर्नतु घे ।

प्राकारः पादः दासः उपाध्यायः प्रासादः समाजः
शमः कामः वामः आचामः अमः आमः यमः यामः
विश्रमः विश्रामः ।

१७१ कभावेऽमी ।

प्रघसः बधः करः निलयः समजः मयः लयः ।
ज्ञानं मानं दानं प्रवेपणं वपनं वचनं अजनं दरिद्राणं
शयनं ।

१७२ छीवनसीवने वा ।

पक्षे छेवनं सेवनं ।

१७३ मुण्णलभोऽनेकदुःसोर्गेः खलघजोः ।

केवलदुःसुवर्जात् गेः परस्य लभो मुण् स्यात् खलि
घजि च ।

प्रलम्भः । अन्यत्र दुर्लभः एकेति किं अतिदुर्लम्भः ।

१७४ स्यदैधावोदहिमश्रयप्रश्रयस्फारस्फो
लरागकायनिकायाकायाः । एते घजन्ता निपा
त्यन्ते ।

स्यदोवेग एधः दध्मं अवोदः अवक्लेदः हिमश्रयः
हिमश्रयनं प्रश्रयः प्रश्रयनं स्फारः स्फोरणं स्फालः
स्फोलनं रज्यतेऽनेनेति रागः कायोदेहः निकायो
निवासः आकायस्थितिः ।

१७५ खनोडडरेकेकरकाः ।

आखः आखरः आखनिकः आखनिकरकः ।

१७६ व्याप्तौ भावेणिन् । धोर्भावे णिन् स्या

व्याप्तौ सत्यां णिनन्तात् स्वार्थे णः ।

संराविणं वर्त्तते ।

१७७ व्यतीहारेणनस्त्री । धोर्भावे णन् स्यात्
व्यतीहारे णनन्तात् स्वाथ णः तदन्तश्च स्त्रियां ।

व्यावहारी ।

१७८ द्वितोऽयुर्भावे । टुकारेतो धोरयुः स्यात्
भावे ।

वेपथुः ।

१७९ द्वितस्तज्जेचिमक् । टुकारेतस्त्रिमक्
स्यात् ध्वर्यानिष्पन्ने ।

करणाज्जातं कृत्रिमं ।

१८० स्वपरक्षयतप्रच्छविच्छयाचयजो
नङ् भावे नजिः । एभ्यो नङ् स्यात् भावे नच जिः ।
स्वप्नः रक्षणः यत्नः प्रश्नः विप्रश्नः याज्ञा यज्ञः ।

१८१ किर्द्वाऽन्तर्गेः । अन्तरोगेश्च परात् दा
संज्ञकात् किः स्याद्भावे ।

अन्तर्द्धिः आदिः ।

१८२ ढाडु । ढात्परात् दः किः स्यात् डे ।

वारिधिः पयोनिधिः ।

१८३ क्तिस्यधे । धोः क्तिः स्यात् नतु धे तदन्त
श्च स्त्रियां ।

कृतिः बुद्धिः स्मृतिः प्रकृतिः ।

११८ ह्लादेः स्वः कौ च । प्रहृत्तिः भूतिः फुलितः ।

पू६ कूलादुद्रुजुदहः । कूलादाभ्यां खश् स्यात्
घे ।

कूलमुद्रुजा नदी कूलमुदहः समुद्रः ।

पू७ प्रियवशाङ्गयर्त्तिमेघात् सर्वकूलाभ्र
करीषाददृक्कषः खः । एभ्यः परेभ्यः क्रमादे
तेभ्यः खः स्यात् घे ।

प्रियम्वदः वशम्वदः भयङ्करः अतिङ्करः मेघङ्करः
सर्वङ्कषः कूलङ्कषः अभ्रङ्कषः करीषङ्कषः ।

पू८ क्षेमप्रियमद्रात्कुर्व्वा । एभ्यः कृजः खो
वा स्यात् घे ।

क्षेमङ्करः प्रियङ्करः मद्रङ्करः पक्षे क्षेमकारः ।

पू९ भावधे त्वाशिताङ्गुवः । आशिताङ्गुवः
खः स्यात् भावे घे ।

आशितम्भवं वर्त्तते । आशितो भवत्यनेनेति आशित
म्भव ओदनः ।

पू१० तृभृवृद्विधृतपयमदममदगमलिह
सहाजो नाम्नि । एभ्यः खः स्यात् संज्ञायां ।

रथेन तरतीति रथन्तरः विश्वम्भरः । पतिम्बरा
पुरन्दरः भगन्दरः धनञ्जयः वसुन्धरा शत्रुन्तपः
वाचंयमः अरिन्दमः । दूरया माद्यतीति दूरम्भदः
भुजङ्गमः वहंलिहः सर्वसहः वातमजः ।

६१ शर्द्धजहोरङ्गमोरगतुरगतुरङ्गमवि
हगविहङ्गमभुजगभुजङ्गपतगपतङ्गम सव
गसवङ्गमाः। एते खान्ता निपात्यन्ते।

शर्द्धजहातीति शर्द्धजहो मासः उरसा गच्छतीति
उरगः उरङ्गमः। विहायसा गच्छतीति विहङ्गमः
विहगः।

६२ नग्नपलितप्रियान्धस्थूलसुभगाढ्यात्कुः
खनट्धे चार्थे। एभ्यः परात् कजः खनट् स्याद्धे
चार्थे।

अनग्नो नग्नः क्रियते ऽनेनेति नग्नङ्करणं। पलित
ङ्करणं प्रियङ्करणं। अन्धङ्करणं शोकः स्थूलङ्करणं
दधि शुभगङ्करणं रूपं आढ्यङ्करणं वित्तं।

६३ भुवो घे खिष्णुखुकजौ। नग्नादिभ्यः परा
ङ्गव ष्चार्थे एतौ घे स्तः।

नग्नम्भविष्णुः नग्नम्भावुकः।

६४ ढाङ्गजवहसहोविण्। ढात् परेभ्य एभ्यो
विण् स्यात्।

सुखभाक् प्रष्ठवाट् तुराषाट्।

६५ अनडुचक्रेतवाहादिः। एते विणन्ता
निपात्यन्ते।

अनो वहतीति अनड्वान् वृषः श्वेतैरुह्यते श्वेतवाः

इन्द्रः अवयजतीति अवयाः उक्तानि शंसतीति उक्थ
शाः यजमानः पुरोडाः हविः पुरोडाशः।

६६ क्रमगमखनसनजनोविट्। एभ्यो विट्
स्यात् घे।

६७ विङ्गनोर्डा। धोरन्तस्य डा स्यात् विटि
बनि च।

उदधिकाः अग्नेगाः विषखाः गोषाः अजाः।

६८ त्रासुसिस्मन्क्वनिप्वनिप्विच्क्विपः।
धोरेते स्युः के भावे।

नीयते अनेनेति नेत्रं दंष्ट्रा नड्डी योक्तं योत्रं उरु
व्यचाः नृचक्षाः रजः चक्षुः सर्पिः सुष्ठु ददातीति सु
दामा सुगन्मा।

६९ हवचतेर्नेम्। कृतो हवस्य चस्य तेष्व
इम् न स्यात्।

सुशर्मा सुपीवा प्रातरित्वा सुत्वा भूरिदावा वारि
जावा सोमपाः रेट् रोट् क्रुङ् युङ् प्रत्यङ् अक्षद्युः
मित्रशीः आशीः गीः वज्रभृट् घृतस्पृक् शस्यात्क्रव्यात्।

७० क्वादेस्लमन्क्वीस्घेस्वः। क्वादयतेः स्वः
स्यात् त्रे मनि क्वाविसि घे च।

क्वत्रं क्वश्न क्वदिः तनुच्छत् उरश्चदः।

७१ दृज्जुह्रवाक्प्राट्श्रीसूद्रूज्वायतस्तू
कटप्रूपरिब्राट्दिद्युज्जगत्दधृक्स्वगुष्णिहः ।

एते क्विवन्ता निपात्यन्ते ।

दीर्य्यतीति दृट् जुहोत्यनयेति जुह्रः वक्तव्यनयेति
वाक् पृच्छतीति प्राट् अयत्येनां श्रीः द्रवतीति द्रूः
जवतीति जूः आयतं सौति आयतस्तूः कटं प्रवते क
टप्रूः परिव्रजति परिव्राट् द्योतते दिद्युत् गच्छतीति
जगत् धृष्णोतीति दधृक् सृज्यते सूक् ऊर्द्धं सिध्यति
उष्णिक् ।

७२ जिर्घोऽन्त्यः । अन्त्यो जिर्घः स्यात् ।

मित्रं कथयतीति मित्रह्रः ।

७३ वेध्याप्यांकौ । एषां जिर्घः स्यात् कौ ।

जः धीः आपीः । ध्यापोरत एव जिः ।

७४ जमुडोऽस्यणौ चातिकि । जमन्तस्यो
डो र्घः स्यादणौ ङसे कौ च नतु तिकि ।

। जमुडोऽस्यणौ प्रश्नान् । हः ङिः ङिः ङिः ङिः

७५ श्रिवावमवज्वरत्वरोवूडुडाजमे च ।
एषाम् उडा सह ऊट् स्यात् का ङसि ङणौ जमे च ।

। श्रूः जः मूः जूः तूः ।

७६ राचकूलोपः । रात् परयोः क्वयोर्लोपः
स्यात् कौ झस्यणौ जमे च ।

मूर्च्छा मूः धूर्वी धूः ।

७७ आदूटो त्रिः । अवर्णात् परस्योटो त्रिः
स्यात् ।

जनान् अवतीति जनौः ।

७८ यममनतनगमोऽन्तलोपः कौ । एषा
मन्तस्य लोपः स्यात् कौ ।

संयत् परिमत् परीतत् संगत् ।

७९ श्रिविश्वदेवस्यटेरद्वच्चौकौ । श्रैर्विश्व
चो देवस्य च टेरद्रिः स्यात् क्विवन्ते ऽच्चतौ ।

सर्वानञ्चतीति सर्वद्वड् विश्वद्वड् देवद्वड् ।

८० अमुद्वड् अमुमूयड् अदमुयड् अद
द्वड् । अमुमञ्चतीत्यर्थे एते निपात्यन्ते ।

८१ सहसन्तिरः सधिसमिति रिरिः । एषां क्र
मादेते स्युः क्विवन्ते ऽच्चतौ ।

सभ्यड् सम्यड् तिर्य्यड् ।

८२ वीरुहो धड्कौ

वीरुत् ।

८३ तदादिभवत्समानान्योपमानाद्दृशष्ट
क्सक्किपोढे । तदादेर्भवतः समानादन्यस्मा
च्चोपमानात् दृश एते स्युः ढे ।

८४ श्रेङी । श्रेङी स्यात् टगाद्यन्ते दृशि ।
स इव दृश्यते तादृशः तादृक्षः तादृक् भवादृशः ।

८५ समानेदं किमदः सेक्यमूः । एषां स्या
ने स ई की अमू एते क्रमात् स्यः टगाद्यन्ते दृशि ।
सदृशः ईदृशः कीदृशः अमूदृशः अन्यादृशः ।

इति तृणादिपादः ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ३० ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

। सुखं हि सुखं हि सुखं हि ति ति ति ति ति

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥

। जिज्ञासुः त्रिषु विज्ञानिषु समुहः । ३३

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ १३

३५ दिवा दम दया र गीत ॥ लिखती कृ. न. ३५

एषां च उक्तं किञ्चित् कालं कालं यो जने न।

निर्वाहार्थं १५

। नृदि

क्तादिः ।

८६ क्तक्तवतू भूते ढभावे घे । धोरतीते
ऽर्थे ढभावे क्तो घे क्तवतुः स्यात् उकावितौ ।

सुतस्त्वया विष्णुः स्नातं मया विष्णुर्विश्वं कृतवान् ।

८७ चेर्घोऽढेभावदैन्याक्रोशे तुवा । चे
र्घः स्यात् न तु ढे भावदैन्याक्रोशे तु वा तयोः पर
योः ।

८८ खल्वाद्योदिद्दीयलस्यातेनतोऽपृमू
र्च्छख्याध्यामदोदश्च । खादेर्ल्वादेरोकारेतो
दान्ताद्रेफात् क्षीशब्दात् यलयुक्ताकारान्तात् पर
योस्तयोस्तस्य नः स्यात् पूर्वस्य च दस्य नः नतु प्रा
दिभ्यः ।

क्षीणः क्षीणवान् । अढे किं क्षितः कामो मया ।

८९ वृदुश्चिजूर्णोः कितोनेम् । वृजो वृड् च
दन्तादुवर्णान्तात् श्रिड् ऊर्णोश्च कित इम् न स्यात् ।

सूनः सूनवान् दीनः लूनः जीनः रुग्णः भुग्णः प्रही
णः मिन्नः निर्व्विणः प्यानः ग्लानः आणः । प्रादेस्तु
पूर्त्तः मूर्त्तः ख्यातः ध्यातः मत्तः वृतः श्रितः सृतः
ऊर्णुतः ।

६० दिव्यञ्च श्योऽजिगीषाजास्पर्शे न त
स्तयोः । दिवेरजिगीषायामञ्च तेरजे श्यायतेरस्य
र्शं तयोस्तस्य नः स्यात् ।

आद्यूनः समक्रः ।

६१ घनस्पर्शे श्योजिः । घने स्पर्शे चार्थे श्यो
जिः स्यात् तयोः ।

शीनं घृतं । जिगीषादौ तु द्यूतं । उदक्तमुदकं
कूपात् । शीतं जलं । घनस्पर्शे किं संश्यानो वृश्चिकः
शीतात् संकुचित इत्यर्थः ।

६२ प्रतेः । प्रतिपूर्वस्य श्यो जिः स्यात् तयोः ।

प्रतिशीनः ।

६३ अभ्यवादा । अभ्यवात् परस्य श्यो जिः
स्यादा तयोः ।

अभिशीनः अभिश्यानः अवशीनः अवश्यानः ।

६४ पिजोढघे न तोयासे । पिजः परस्य
तयोस्तस्य नः स्यात् ढघे यासे वाच्ये ।

पिजोऽपिजः सिनोऽयासः स्वयमेव ।

६५ पूजोनाशे ।

पूजो नष्टः । अन्यत्र पूतः ।

६६ दुग्धोर्ध्वश्च । आभ्यां तयोस्तस्य नः स्यात्
तयोर्ध्वश्च ।

दूनः गूनः ।

६७ व्रश्चेः कङ् च । व्रश्चेस्तयोस्तस्य नः स्यात्
कङ् च ।

वृक्कः ।

६८ ह्रीघ्रात्रेन्दनुदविन्दोवा । एभ्यस्तयो
स्तस्य नः स्यात् वा ।

ह्रीणः ह्रीतः घ्राणः घ्रातः चाणः चातः उन्नः उन्नः

नुन्नः नुन्नः विन्नः विन्नः ।

६९ क्षैशुष्मचोमकवः । एभ्यस्तयोस्तस्य म
क व एते क्रमात् स्युः ।

क्षामः शुष्कः पक्कः ।

१०० प्रस्त्योम वा जिश्च । प्रस्त्यस्तयोस्तस्य मः
स्यात् वा जिश्च ।

प्रस्त्योमः प्रस्त्योतः । प्रात् किं संस्त्यानः ।

१०१ निर्व्वाणभित्तर्णवित्तफुल्लोत्फुल्लसं
फुल्लप्रफुल्लक्षीवक्कशपरिक्कशोलाघाः । एते
क्तान्ता निपात्यन्ते ।

निर्व्वाणः शान्तः निर्व्वाणं मुक्तिः भित्तं खण्डं चणं

विशोध्यं वित्तं धनं वित्तः प्रतीतः फुल्लो विकसितः
उत्फुल्लः संपुल्लः प्रफुल्लश्च चीवो मत्तः कृशस्तनुः
परिकृशश्च उल्लाघो नीरुजः ।

१०२ लुधवसपूजार्थाच्चागार्थार्थलुभः क्त्वा
श्चेम् । एभ्यः परयोस्तयोः क्त्वाश्चेम् स्यात् ।
लुधितः उषितः अश्चितः लुभितः । गतौ तु अक्तः ।
गार्थे तु लुब्धः ।

१०३ पूक्षिशवमजपव्याश्वसस्तयोर्व्या । एभ्य
स्तयोरिम् स्यात् वा ।

१०४ पूशीधृषमिदक्षिदस्विदक्षमार्थमृषां
सेमोर्णुः । एषां णुः स्यात् तयोः सेमोः ।

पवितः पूतः क्लिशितः क्लिष्टः वमितः वान्तः जपितः
जप्तः विश्वसितः विश्वस्तः आश्वसितः आश्वस्तः शयितं
धर्षितं मेदितं क्षेदितं स्वेदितं मर्षितं । क्षमार्थः किं
अपमृषितं वाक्यं ।

१०५ भावादिढेवोदुडोऽव्वतः । विहिताप
उदुडो भावादिढयोर्णुर्वा स्यात् तयोः सेमोः ।
द्योतितं द्युतितं तेन । अनपस्तु लुधितं ।

१०६ लोपोजेः । जेलोपः स्यात् तयोः सेमोः ।
भावितः भावितवान् ।

१०७ नेम्डीश्चीदि हेमोऽपत्यनेकाचनिष्कु
षः । डोडः श्रयतेरीकारेतो विकल्पितेमश्च पत्यादि
वर्जास्तयोरिम् न स्यात् ।

डीनः शूनः दीप्तः गूढः रूतः ततः । पत्यादेस्तु
पतितः दरिद्रितः निष्कुषितः ।

१०८ आदितः । आकारेतस्तयोरिम् न स्यात् ।
मिन्नः ।

१०९ भावादिठे वा ।

मिन्नं मेदितं । तेन । प्रमिन्नः प्रमेदितः सः ।

११० शकेर्दे ।

शकितोऽर्चितुं शिवस्तेन शक्तः ।

१११ चुब्धवाढस्वान्तध्वान्तफाण्टकष्टघुष्ट
लग्नस्त्रिष्टविरिब्धधृष्टविशस्तपरिवृढदृढशृत
वृत्ताभ्यर्णाः । एते क्तान्ता निपात्यन्ते ।

चुब्धो मन्थः वाढं भृशं स्वान्तं मनः ध्वान्तं तमः फा
ण्टं कषायभेदः कष्टं कृच्छ्रं घुष्टं शब्दितं लग्नं शक्तं
स्त्रिष्टं अस्पष्टं विरिब्धः सरः धृष्टः प्रगल्भः विशस्तः
परिवृढः प्रभुः दृढो बली शृतं पक्वं वृत्तो गुणः अभ्यर्णं
समीपं ।

२१६

मुग्धबोधं व्याकरणं ।

११२ नेमसन्निव्यर्हः । संनिविपूर्वात् अर्हते
स्तथोरिम् न स्यात् ।

समर्णः न्यर्णः व्यर्णः ।

११३ वा रुषामहृषत्वरसंघुषास्वनः । एभ्य
स्तथोरिम् न स्यात् वा ।

रुष्टः रुषितः आन्तः अमितः हृष्टः हृषितः तूर्णः
त्वरितः संघुष्टः संघुषितः आस्वान्तः आस्वनितः ।

११४ दान्तशान्तपूर्णदस्तस्पष्टक्लृप्तज्ञप्ता
वा । एते कान्ता निपात्यन्ते वा ।

पक्षे दमितः शमितः पूरितः दासितः स्पाशितः

छादितः ज्ञपितः ।

११५ स्फायःस्फी वा ।

स्फीतः स्फीतवान् स्फातः स्फातवान् ।

११६ प्यायोऽगेऽप्यस्वाङ्गे तु वा । अगेः प्यायः
पी स्यात् स्वाङ्गादन्यत्र तु वा तयोः ।

पीनं मुखं प्यानः पीनः स्वेदः ।

११७ आङोऽन्धुधसोः । आङः परस्य प्या
यः पी स्यात् तयोः अन्धुधसोः ।

१८४ कृगृज्याग्लाहाल्वादेर्निः । एभ्यः पर
स्याः क्तेर्निः स्यात् ।

कीर्णिः गीर्णिः ज्यानिः ग्लानिः हानिः लूनिः पूर्णिः ।

१८५ सातिहेतिजूतियूतिस्यतिहिनेति
यौतिजवतोनां । एते क्त्यन्ता निपात्यन्ते ।

१८६ शीव्रजयजविदस्वासमनचरभ्रटा
व्येनसमजनिपतनिसदः क्यप् । एभ्यो भावे
क्यप् स्यात्तदन्तश्च स्त्रियां ।

शय्या व्रज्या इज्या विद्या सुत्या आस्या मन्याचर्या
भृत्या अटाय्या इत्या समज्या निपत्या निसद्या ।

१८७ कुःशश्च । करोतेः शः स्यात् क्यप् च भा
वे स च स्त्रियां ।

क्रिया कृत्या ।

१८८ सृजागुर्यः । आभ्यां यः स्यात् भावे स
च स्त्रियां ।

परिसर्या जागर्या ।

१८९ शंस्त्यादः । आभ्यामः स्यात् भावे स च
स्त्रियां ।

प्रशंसा दिदृक्षा अटाय्या कण्डूया ।

फ

१६० सेम्क्तात्सरोः । यस्मात् क्तो विहितः सेम्
स सेम्क्तः तस्माद्रुमतो धारः स्यात् स च स्त्रियां ।
ईहा जागरा । सेम्क्तात् किं नीतिः राद्धिः । रुम
तः किं पत्तिः ।

१६१ तुलेच्छाराताराधाराकारागोधा
हारारेखालेखाचूडाः । एते आन्ता निपात्यन्ते ।
चोदना चूडा ।

१६२ भीषि चिन्ति पूजि कथि कुम्बिचर्चि
स्युहितोलि दोलि पिङ्गिदाद्यात्वर्घटादेर्ङः ।
एभ्यो भावे ङः स्यात् स च स्त्रियां ।

भीषा चिन्ता पूजा कथा कुम्बा चर्चा स्यूहा तोला
दोला पचा भिदा छिदा गुहा विदा क्षिपा जना पी
डा सरा वसा रुजा घटा व्यथा त्वरा ।

१६३ आतोऽन्तःश्रद्धेः । एभ्यः परादाद
न्तात् ङः स्यात् स च स्त्रियां ।

अन्तर्द्धा श्रद्धा संज्ञा प्रमा ।

१६४ जीषिश्रन्थिश्रन्थिवेत्तिवन्दासोऽनः ।
एभ्यो ऽनः स्यात् स च स्त्रियां ।

कारणा ईषणा अन्यना अन्यना वेदना वन्दना
आसना।

१८५ प्रश्नाख्यानेणिः। प्रश्ने आख्याने च धो
र्णिः स्यात् स च स्त्रियां।
काङ्कारिमकार्षीः सर्व्वी कारिमकार्षी।

१८६ नजोऽन्याक्रोशे स्त्री। नजः पराद्धो
रणिः स्यादाक्रोशे स च स्त्रियां।
अजीवनिस्तस्य भूयात् अप्रयाणिः।

१८७ ईषद्दुःमोः खल् भावे ढे। एभ्यः परा
द्धोः खल् स्याद्भावे ढे च।
ईषदाद्यम्भवं भवता दुराद्यम्भवं भवता ईषत्कारः
कटस्त्वया दुष्करः सुकरः।

१८८ आतोऽनोऽदरिद्रः। दरिद्रावर्जादा
दन्तादीषद्दुःमोः परादनः स्याद्भावे ढे च।
ईषत्पानः दुष्पानः सुपानः। अदरिद्रः किं ईषद्
रिद्रः।

१८९ दृशशासयुधधृषमृषो वा। ईषद्दुः
मोः परेभ्यएभ्योऽनः स्यात् भावे ढे च वा।

सुदर्शनः सुदर्शः दुःशासनः दुःशासः दुर्व्योधनः
दुर्व्योधः सुधर्षणः सुधर्षः ईषन्मर्षणः ईषन्मर्षः ।

२०० तादर्थ्यं चतुम् । धाञ्चतुम् स्यात् तादर्थ्यं ।

कृष्णं द्रष्टुं याति ।

२०१ क्वाच् वा निषेधेऽलंखलुना । निषे
धार्थ्येऽरलंखल्योर्योगे धोः क्वाच् स्याद्वा भावे ।

अलं दत्वा अलं दानेन खलु पीत्वा खलु पानेन ।

२०२ पूर्वकाले । पूर्वस्मिन् काले स्थिताद्धोः
क्वाच् स्यात् ।

विष्णुं नत्वा स्तौति ।

२०३ नकित्स्कन्दस्यन्दः ।

स्कन्त्वा स्यन्त्वा

२०४ सेमक्षुधकुशक्तिशगुधमृडवदवसग्र
हः । धोः पर इमसहितः क्वाच् किन्न स्यान्न तु क्षु
धादेः ।

शयित्वा । सेमः किं श्रुत्वा । क्षुधादेः किं क्षुधित्वा ।

२०५ तृषमृषकृषवच्चलुच्चृतो वा । एभ्यः
सेम् क्वाच् किन्न स्याद्वा ।

तर्षित्वा मर्षित्वा कर्षित्वा वञ्चित्वा लुञ्चित्वा अर्त्तित्वा
पचे तृषित्वा इत्यादयः ।

२०६ थफानुडः । नकारोऽस्यान्तात् फान्ता
च सेम् क्वाच् किन्न स्यादा ।

अन्थित्वा अथित्वा ग्रन्थित्वा ग्रथित्वा गुम्फित्वा गुफि
त्वा । नुडः किं कोथित्वा रेफित्वा ।

२०७ नश्जोऽनिमः । नशो जान्ताच्च नुडो
ऽनिमः परः क्वाच् किन्न स्यादा ।

नद्धा नंद्धा भक्ता भंक्ता । अनिमः किं अञ्जित्वा ।
१६ व्युडोऽवोहसादेरिति । द्योतित्वा द्युतित्वा लेखि
त्वा लिखित्वा रुदादेस्तु रुदित्वा विदित्वा मुषित्वा । अ
वः किं देवित्वा हसादेः किं एषित्वा ओषित्वा ।

२०८ पूक्लिशुदित इम् । एभ्यः क्वाच इम् स्या
दा ।

पवित्वा पूत्वा क्लिशित्वा क्लिष्टा शमित्वा शान्त्वा ।

२०९ क्रमोर्घो वा ।

क्रमित्वा क्रान्त्वा ।

२१० जृब्रश्चोनजिः । आभ्यां क्वाच इम् स्यात्
न तु ब्रश्चेर्जिः ।

जरित्वा ब्रश्चित्वा ।

२११ हाकोहिः ।

हित्वा ।

२१२ व्यादनजः क्त्वा यप् से । नज्वर्जात्
व्यात् पराद्धोः क्त्वा यप् स्यात् से सति ।

प्रकर्षेण कृत्वा प्रकृत्य प्रवत्य प्रतत्य प्रहृत्य उदज्य
प्रदाय प्रमाय प्रगाय प्रहाय प्रपाय प्रस्थाय । ५
दीङ्छ्यामिति यपि डा प्रदाय । १ मिम्योरिति डा
प्रमाय प्रलाय प्रलीय ।

२१३ स्लोपोवानिमः । अनिमो मस्य लोपः
स्यादा यपि ।

प्रणत्य प्रणम्य । अनिमः किं प्रणम्य ।

२१४ घोर्जेरयः । घुपूर्वस्य जेरयः स्याद्यपि
विगण्य । घोः किं संप्रधार्य ।

२१५ वापः । आपः परस्य जेरयः स्यादा यपि ।

प्राप्य प्राप्य ।

२१६ वामेक्ष्योर्मिच्छौ । मेङो मिः छेः छिः
स्यादा यपि ।

अपमित्य अपमाय प्रक्षीय प्रक्षित्य ।

२१७ न वेज्याव्योजिः । एषां जिर्न स्यात् यपि ।

प्रवाय प्रज्याय प्रव्याय ।

२१८ संपरिव्योवा । आभ्यां व्येजो जिर्वा स्यात्
यपि ।

दृष्ट्वादिः ।

२५६

संवीय संव्याय परिवीय परिव्याय ।

७ = या

२१८ चण्वाभीक्षणे पूर्वकाले । धाः पूर्व
काले चण्वा स्यात् पौनःपुन्ये ।

स्मृत्वा स्मृत्वा नमसि स्मरं स्मरं नमसि ।

कृतो ये यत्र विहितास्तत्र नूनं भवन्ति ते ।

कट्टोः कभाव इत्युक्तेरन्यत्रापि प्रयोगतः । तथाच

कृत्तद्धितसमासानामभिधानं नियामकं । लक्षणं
त्वनभिज्ञानं तदभिज्ञानसूचकं ।

२२० वज्रलं ब्रह्मणि । यदिदं लौकिकप्रयो
गव्युत्पत्तये लक्षणमुक्तं तदैदिकप्रयोगव्युत्पत्तौ व
ज्रलं ज्ञेयं ।

क्वचिदिहितं स्यात् क्वचिन्निषिद्धं स्यात् क्वचिदा
स्यात् । क्वचित्ततोऽन्यदपीत्यर्थः ।

यथा पूर्वभिः नद्यैः ब्राह्मणास् इत्यादौ वेदसिद्धे
ब्रह्मशब्दोऽत्र मङ्गलार्थः ।

इतीष्णादिपादः ।

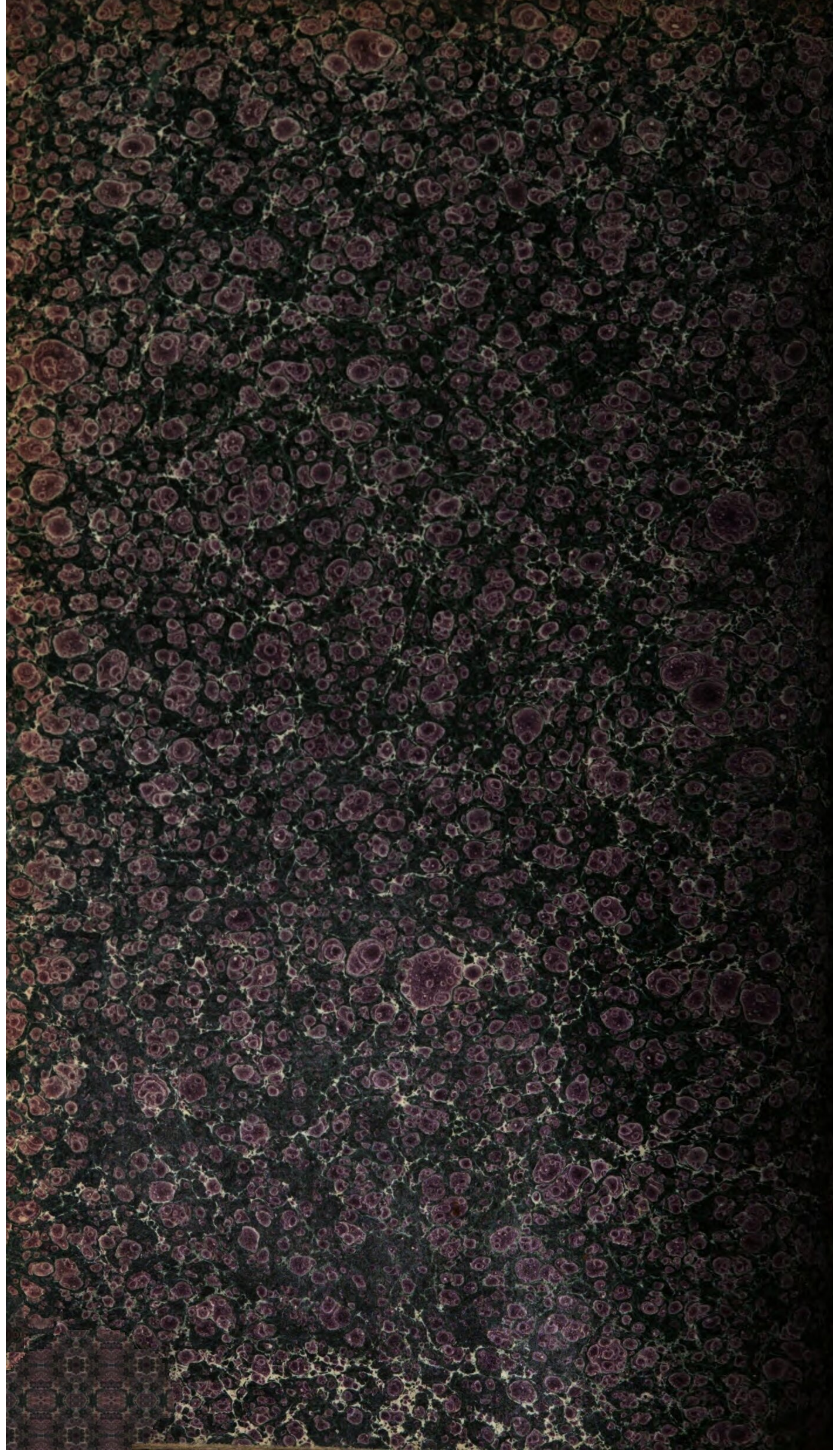
इति कृदन्ताध्यायः ।

वोपदेवप्रशंसाश्लोकोऽयं ।

गीर्वाणवाणीवदनं मुकुन्दसंकीर्तनञ्चे
त्युभयं हि लोके । सुदुर्लभं तच्च न मुग्धबो
धान्न लभ्यतेऽतः पठनीयमेतत् ।

विद्वद्वनेश्वरच्छात्रोभिषक्केशवनन्दनः ।
वोपदेवश्चकारेदं विप्रो वेदपदास्पदं ।
द्वौर्वाचस्पतिनेव पन्नगपुरी शेषाहिनेवा
भवत् । येनैकेन विदुष्मती वसुमती मुखेन
संख्यावतां । सोऽयं व्याकरणार्णवैकतरणि
श्चातुर्यचिन्तामणिर्जीयात् कोविदगर्वपर्व
तपविः श्रीवोपदेवः कविः ।

इत्याचार्यचक्रचूडामणिश्रीलश्रीवोपदेवगोस्वामि
विरचितं मुग्धबोधं व्याकरणं समाप्तं ।

Vopadeva,

The Mugdhabodha a sanscrit grammar ; publ. for the use of sanscrit college
under the authority of the committee of public instruction

Calcutta 1826

A.or. 5073

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10251263-6